



# Cultuurhistorie Bladel Beleidsvisie 2011 – 2015

*Ruimte voor Erfgoed in Heden en Toekomst*

Afbeelding 1: Kaart van Bladel en omgeving, waarschijnlijk door Ph.J. de Brou, ter voorbereiding van Verdrag van Fontainebleau, 1785. ARA Brussel.

<b>In opdracht van</b>	Gemeente Bladel Contactpersoon Dhr. H. Kok en Dhr. M. Kap
<b>Opgesteld door</b>	SRE Milieudienst Keizer Karel V Singel 8 Postbus 435 5600 AK Eindhoven 040 2594604
<b>Auteurs</b>	Mevr. drs. Ria Berkvens en Dhr. drs. W. Kreike
<b>Versienummer</b>	3.0
<b>Datum</b>	4 augustus 2011
<b>Status</b>	Definitief Concept

## Voorwoord

Voor u ligt *Cultuurhistorie Bladel, Beleidsvisie 2011 – 2015. Ruimte voor erfgoed in heden en toekomst*. Het is een vervolg op de raadsdiscussie van 2003, waarbij Monumentenzorg als een gemeentelijke taak werd opgevat, die op basis van verordeningen wordt uitgevoerd. In deze visie gaat het om 'ruimtelijk erfgoed', zoals bouwwerken en landschappelijke structuren, zichtbare en onzichtbare overblijfselen van onze gezamenlijke geschiedenis, die wij waardevol vinden voor ons gemeenschappelijke geheugen en identiteit. We kijken niet alleen naar de 'monumenten' met een juridische status, maar breder naar archeologie, cultuurlandschap en bouwhistorie, waardoor we ook allerlei onderlinge relaties in beeld krijgen. Per vakgebied heeft de ontwikkelde erfgoedkaart veel kennis vrijgegeven en met een verwijzing naar de Toekomstvisie 2030 *Leven in de gemeente Bladel, Economisch hart van de Kempen* is het gewenst, dat deze kennis door andere disciplines, zoals onderwijs, cultuur, recreatie en toerisme wordt benut. Het is een grote verantwoordelijkheid om de kennis van ons erfgoed zo in te zetten dat Bladel zich ook in de toekomst kan ontwikkelen, mét behoud van haar unieke historische karakter. Zo blijft Bladel een dynamisch gemeente met respect voor haar historie.

De beleidsvisie voor cultuurhistorie is gebouwd uit 3 hoofdfundamenten:

1. Erfgoed uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen.

Het is onmiskenbaar: cultuurhistorisch erfgoed is bepalend bij de vorming van een dorp en haar identiteit. Dit geldt niet alleen voor het verleden, maar ook voor het hier, nu en de verdere toekomst. Het behoud van objecten, ensembles en structuren door deze opnieuw te ontwikkelen draagt in belangrijke mate bij aan de kwaliteit van de leefomgeving. In deze tijd van mondialisering en vervaging van grenzen bestaat er een groeiende behoefte aan herkenbaarheid en verscheidenheid. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek verschaffen de onderbouwing voor wat wel en niet bewaard blijft bij grote ruimtelijke ontwikkelingen. Het verleden als referentie bij vernieuwing compenseert het identiteitverlies.

2. Verrijking door verbreding

Had voorheen de zorg voor de gebouwde monumenten onze aandacht. Door invoering van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg is de verantwoordelijkheid voor onze bodemschatten van het Rijk naar de gemeenten verschoven. Met de erfgoedkaart en deze beleidsvisie neemt de gemeente voor haar erfgoed verantwoordelijkheid.

3. Kansen benutten

Kennis van het verleden leidt tot een groter begrip van het heden. Het dichten van gaten in de kennis over de dorpsgeschiedenis is geen doel op zich. Het is een gevolg van cultuurhistorisch onderzoek. Doel is deze kennis in te zetten als inspiratiebron bij nieuwbouw en reconstructie, onderwijs, cultuur, toerisme en recreatie.

Erfgoed heeft alles te maken met ons eigen leven, onze identiteit en is bepalend voor het karakter van de plaats waar wij wonen. De Kempen is een historisch gegroeide regio, waarin het erfgoed gestalte kreeg dankzij haar Inwoners en het omliggende landschap. Deze visie beschrijft hoe de gemeente Bladel, als beheerder van het erfgoed, in de komende jaren met dit erfgoed zal omgaan. Het erfgoed vormt de basis van onze identiteit. Het doel is dan ook om de bestaande identiteit te versterken en voorwaarden te creëren om die identiteit uit te bouwen nu en in de toekomst. Daarmee is erfgoed tevens de basis van de ruimtelijke ontwikkeling en wordt duidelijk dat erfgoedonderdelen niet langer op zichzelf staan, maar onderdeel zijn van een groter geheel: de context. Daarom is deze erfgoednota geschreven, bedoeld om erfgoed beter te leren kennen, waardoor wij het gaan beschouwen als iets eigens, een stukje van ons zelf, dat wij graag willen verzorgen, willen tonen en waarover wij graag de mooie verhalen willen vertellen. Bij een rijksoverheid die zich meer zal gaan terugtrekken is het als gemeente ook harder nodig een eigen visie vast te stellen voor advisering en voor stimulering van erfgoedbewustwording, en de regie in eigen hand te nemen.



*15<sup>e</sup> eeuwse kerktoren van Bladel aan de Torenbogt. Aan een zijde zie je nog de vorm zien van de middeleeuwse kerk als moet (verhoogd liggende afdruk) tegen de kerk. In 1879 werd er een nieuwe kerk tegenaan gebouwd die echter reeds in 1925-27 afgebroken werd. De huidige kerk ligt iets verderop.*



## Inhoud

Voorwoord .....	3
1. Cultuurhistorie Bladel, Beleidsvisie 2011 – 2015 .....	7
1.1. Inleiding .....	7
1.2. Samenhang beleidsvisie.....	7
1.3. Definiëring erfgoed .....	8
1.4. Het belang van cultuurhistorie .....	8
1.5. Opzet en leeswijzer .....	9
1.6. Samenvatting.....	10
2. Geschiedenis van Bladel.....	16
2.1. Inleiding .....	16
2.2. Bladel.....	17
2.3. Casteren .....	19
2.4. Hapert .....	20
2.5. Hoogeloon .....	22
2.6. Netersel .....	24
3. De gemeente en het wetgevend kader .....	27
3.1. Landelijke wetgeving .....	27
3.1.1. Monumentenwet .....	27
3.1.2. Wet op de Archeologische Monumentenzorg .....	27
3.1.3. Modernisering Monumentenzorg .....	27
3.2. De provincie Noord-Brabant .....	28
3.3. De gemeente .....	30
4. Beleidsinstrumenten.....	34
4.1. Toetsing vergunningaanvraag monumenten.....	35
4.2. Toetsing vergunningaanvraag archeologie .....	36
4.2.1. Toetsing/goedkeuring rapportage.....	36
4.2.2. Goedkeuring Programma van Eisen (PvE) .....	36
4.2.3. Selectiebesluit.....	37
4.3. Toezicht en handhaving .....	38
4.4. Erfgoedkaart .....	39
4.5. Erfgoedverordening .....	41
4.6. Beheer van historisch groen.....	42
4.7. Cultuurhistorisch onderzoek .....	44
4.8. Overige beleidsinstrumenten.....	44
4.8.1. Regie en herbestemming van historisch erfgoed .....	44
4.8.2. Bouwhistorisch onderzoek.....	46
4.8.3. Bouwhistorische verwachtingenkaart .....	46
4.8.4. Onderhoud- en restauratiemeting.....	47
4.8.5. Beeldkwaliteitplan .....	47
5. Erfgoed en ruimtelijke ordening .....	49
5.1. Inleiding .....	49
5.2. Cultuurhistorie als inspiratiebron voor de nieuwe ruimte.....	49
5.3. Implementatie archeologie en cultuurhistorie in bestemmingsplannen.....	51
5.4. Omschrijving erfgoedwaarden.....	52
5.4.1. Waarde cultuurhistorie.....	52
5.4.2. Waarde archeologie.....	55
5.5. Onderzoeksverplichtingen archeologie .....	57
5.5.1. Algehele vrijstelling archeologie .....	57
5.5.2. Vrijstellingen per gebiedscategorie.....	58
5.6. Toevalsvondsten.....	61
5.7. Nadere bepalingen ten aanzien van vergunningen en vrijstellingen.....	62
6. Kennisborging .....	65
7. Cultuurhistorie in Onderwijs en Cultuur.....	68
7.1. Erfgoededucatie.....	68
7.2. Rol van heemkundekring en vrijwilligers .....	69
8. Cultuurtoerisme en Recreatie .....	73
8.1. Toerisme en recreatie in Bladel.....	73

8.1.1.	Agrotoerisme .....	73
8.1.2.	Ontsluiten van cultuurhistorisch erfgoed voor toeristische markt.....	74
8.2.	Instrumenten .....	74
8.2.1.	Culturele hoofdstad 2018 .....	76
8.2.2.	Workshop Cultuurhistorie .....	77
9.	Communicatie .....	80
9.1.	Dienstverlening .....	80
9.2.	Publiciteit en activiteit .....	81
9.3.	Draagvlakvergroting .....	82
9.4.	Communicatie met monumenteneigenaars.....	82
9.5.	Werkplan Communicatie Cultuurhistorie Bladel .....	83
10.	Financiën .....	86
10.1.	Actieve rol bij monumentensubsidies .....	86
10.2.	Erfgoedfonds .....	87
10.3.	Projectkosten archeologie .....	87
10.4.	Planschade en excessieve kosten .....	88
10.5.	Bestuurskosten .....	90
10.6.	Onderwijs en Cultuur .....	91
10.7.	Toerisme en Recreatie .....	91
10.8.	Communicatie .....	91
11.	Uitvoeringsprogramma en planning.....	93
11.1.	Aanbevelingen .....	95
12.	Literatuur.....	99
13.	Begrippenlijst .....	103
BIJLAGEN .....		112
Bijlage 1 De gemeente Bladel en selectiebeleid.....		112
Bijlage 2 Bestemmingsplan begrippen, regels en toelichting .....		112
Bijlage 3 Handleiding archeologische beleidskaart .....		112
Bijlage 4 Samenvatting van de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie .....		112
Bijlage 5 Richtlijnen cultuurhistorisch, bouwhistorisch en archeologisch onderzoek .....		112
Bijlage 6 Erfgoedverordening.....		112
Bijlage 7 Erfgoed Meetlat.....		112
Bijlage 8 Overzicht bestuurskosten .....		112
Bijlage 9 Legestarieven.....		112

# 1. Cultuurhistorie Bladel, Beleidsvisie 2011 – 2015

## 1.1. Inleiding

In het Raadsprogramma 2010 – 2014 is onder het beleidsveld "Ruimtelijke ontwikkeling en beheer" als doel omschreven: het in stand houden en beschermen van de monumentale gebouwen, de kleine objecten, het monumentaal groen en de archeologische monumenten. Opgenomen is ook dat met behulp van de cultuurhistorische beleidsvisie archeologie en cultuurhistorie op adequate wijze worden ingebed in de ruimtelijke ordening en verankerd in andere gemeentelijke beleidsvelden als onderhoud van openbare ruimte en cultuur. De gemeenteraad heeft in september 2010 met het vaststellen van de startnotitie de wens uitgesproken om een cultuurhistorische beleidsvisie op te stellen. Bladel gaat daarmee verder dan de andere vier Kempengemeenten<sup>1</sup>, met welke gemeenten gezamenlijk in 2009 opdracht aan de SRE Milieudienst is verstrekt voor het opstellen van een gezamenlijke erfgoedkaart met gekoppeld archeologiebeleid. In de beleidsvisie is namelijk niet alleen aandacht voor archeologie, maar ook voor historische bouwkunst, historisch groen en het historisch cultuurlandschap. Verder worden er verbindingen gelegd met andere beleidsvelden, zoals grondzaken, ruimtelijke ordening bouwen, handhaving, recreatie, toerisme, economische zaken, onderwijs en cultuur.

In aanloop daar naar toe, is in juli 2011 de keuzenotitie door de gemeenteraad vastgesteld, die antwoord geeft op de vraag op welke wijze het culturele erfgoed in de toekomst in stand wordt gehouden, beschermd en benut. De raad heeft aan de hand van deze notitie concrete beleidsvoornemens uitgesproken vanuit de gedachte dat de lokale overheid het belang van het waardevolle erfgoed dient te behartigen. De keuzes zijn in voorliggende cultuurhistorische beleidsvisie verder uitgewerkt. In aansluiting hierop zal in 2012 na evaluatie van het bestaande kunst- en cultuurbeleid ook een vernieuwend beleid ontwikkeld worden, o.a. gericht op het verbinden van cultureel erfgoed met kunst en cultuur.

## 1.2. Samenhang beleidsvisie

De gemeente Bladel is ervan doordrongen dat het karakter en de identiteit van Bladel veelal wordt bepaald door de historische gegroeide omgeving en het cultuurhistorisch erfgoed. Het cultuurhistorische erfgoed biedt kansen om de doelstellingen in de toekomstvisie van Bladel te verwezenlijken: *"Elk dorp versterkt zijn eigen karakter door de samenhang van erfgoed, groen, dorpsentree en uitstraling"*. Deze beleidsvisie die hier voor u ligt, levert een belangrijke bijdrage aan het behoud van de eigen identiteit, belevingswaarde en kwaliteit van de gemeente en de diversiteit van de verschillende kernen.

De landelijke ontwikkelingen zijn geïnventariseerd die relevant zijn voor het gemeentelijke monumentenbeleid. Ook zijn de karakteristieke kenmerken van de gemeente in beeld gebracht, is er een analyse gemaakt van de mogelijke kansen en bedreigingen en is een strategische visie met beleidsvoornemens geformuleerd. De strategische richting en beleidsvoornemens zijn achter in dit boekwerk verder uitgewerkt in een concreet uitvoeringsplan met planning, waarin is aangegeven met welke instrumenten de geformuleerde doelstellingen tot uitvoering worden gebracht en welke middelen (mensen en geld) hiermee gemoeid zijn.

Centrale doelstelling van het gemeentelijke cultuurhistorisch beleid is een representatief deel van het Bladelse erfgoed te behouden door implementatie in de ruimtelijke planvorming. Het beleid zal ertoe dienen het cultuurhistorisch erfgoed van Bladel te beschermen door instandhouding en beheer te stimuleren en waar nodig te ondersteunen (bijvoorbeeld door specifieke advisering aan monumenteigenaren) en door de aanwezige cultuurhistorische waarden als inspiratiebron en op een verantwoorde wijze in nieuwe ontwikkelingen in te passen. Door de verschillende typen erfgoed

---

<sup>1</sup> De andere samenwerkende Kempengemeenten zijn Oirschot, Eersel, Bergeijk en Reusel-De Mierden.

inzichtelijk te maken, met behulp van de erfgoedkaart Bladel, kan het erfgoed als inspiratiebron worden gebruikt en kunnen ook de historische verhalen van Bladel worden verteld. Het uiteindelijke streven is dat cultuurhistorie een vanzelfsprekende impuls betekent voor de gemeente Bladel als duurzaam en attractief dorp. Duurzaam en attractief voor bewoners, bezoekers, ondernemers en investeerders.

De gemeente heeft in het kader van de decentralisering wettelijke taken gekregen om werkzaamheden op het gebied van erfgoed uit te voeren. De belangrijkste wet- en regelgeving met betrekking tot cultureel erfgoed staat in de Monumentenwet 1988. Voordeel van de nieuwe rol van gemeenten is dat zij nu een integraal erfgoedbeleid kunnen voeren, waarbij de zorg voor het gebouwde en het archeologische culturele erfgoed op elkaar afgestemd kunnen worden in samenhang met de zorg voor landschap, stedelijke inrichting en milieu. Hierbij kan de gemeente direct sturen op de positieve effecten van erfgoedzorg op ruimtelijke kwaliteit, toerisme, uitstraling en identiteit. Tevens kan de gemeente de erfgoedbelangen afwegen ten opzichte van andere belangen, aangezien zorg voor het erfgoed niet alleen positieve effecten heeft, maar ook als negatief ervaren kan worden (beperking van gebruiksmogelijkheden, kosten van onderzoek). Proportionaliteit is daarom van groot belang, terwijl bij de voorbereiding en uitvoering van het beleid (vaak specialistische) deskundigheid nodig is.

### 1.3. Definiëring erfgoed

Erfgoed bestaat uit een breed scala van materiële en immateriële objecten die herinneren aan het verleden maar een belang hebben voor het heden. Het is een optelsom van geschiedenis, monumenten, musea, archieven, landschap en archeologie. Het gaat dus om roerend en onroerend erfgoed. Centraal staat de verbintenis daartussen. Onroerend erfgoed zoals een landschap met alle archeologische relicten en monumenten daarin en daaronder, kan niet zonder het historische verhaal van de mensen die in dat landschap leefden (dus een sterk immaterieel erfgoed). Monumenten hebben het cultuurlandschap en de natuur eromheen als context nodig om volledig tot hun recht te komen, zowel esthetisch als om hun betekenis en geschiedenis te kunnen begrijpen.

**Ook de erfgoedconsument vraagt om een integrale aanpak. Zij nemen vooral het geheel waar: het slotje in een mooi park, drie kloosters in een rustiek landschap, de kerk aan een aardig plein, de grafheuvels in een natuurgebied. Ze zijn niet of slechts bij uitzondering geïnteresseerd in de afzonderlijke postzegels in het album, maar in het album als geheel, of, misschien nog wel meer, in de verhalen die het album vertelt. Mensen willen het erfgoed beleven door hun eigen verhalen te verbinden aan de verhalen die het erfgoed vertelt.<sup>2</sup>**

**Er worden drie typen onroerend erfgoed onderscheiden:**

**Archeologie (sporen van menselijke activiteiten in de bodem);**

**Historische (steden)bouwkunst en hun stedenbouwkundige structuur en samenhang;**

**Historisch cultuurlandschap (de historische structuren in het landschap);**

In deze notitie wordt in de regel gesproken over cultuurhistorische waarden, cultuurhistorie en/of erfgoed. Hiermee wordt het onroerend erfgoed bedoeld.

### 1.4. Het belang van cultuurhistorie

Erfgoed draagt bij aan de belevingswaarde van de bebouwde omgeving en is in grote mate bepalend voor het karakter en de identiteit van Bladel. Monumentenzorg vormt daarom een belangrijk onderdeel van het gemeentelijke ruimtelijke beleid. Anderzijds maken monumenten deel uit van een samenleving en zijn ze onderworpen aan de krachten die in de maatschappij spelen. De wereld waarin wij leven is onderhevig aan snelle veranderingen. Steeds weer stellen we nieuwe doelen omdat onze gebouwde omgeving niet meer aan onze eisen voldoet. Dit betekent een grote druk op de omgeving. In de laatste decennia is deze omgeving hierdoor ingrijpend veranderd. In het verleden zijn door ruimtelijke

---

<sup>2</sup> Bijsterveld, A.J. 2009: Maakbaar Erfgoed. Perspectieven op regionale geschiedenis, cultureel erfgoed en identiteit in Noord-Brabant, Tilburg, p. 125-137.



veranderingen vaak monumenten en historische bebouwingsstructuren verloren gegaan of dermate gewijzigd dat veel van hun cultuurhistorische waarde verloren is gegaan.

De gemeentelijke overheid moet in dit kader vaak afwegingen maken van schijnbaar tegenstrijdige belangen zoals economie en cultuurhistorie. In de praktijk blijkt echter dat die belangen niet tegengesteld hoeven te zijn. Het ruimtelijke cultuurhistorische erfgoed kan immers ook van economisch belang zijn.

Bladel is er van doordrongen dat het cultuurhistorische erfgoed belangrijk is voor het woon- en leefklimaat en daarnaast een belangrijke toeristische factor vormt. Ook bij de inwoners van Bladel is een toenemend besef ten aanzien van het cultuurhistorische erfgoed. De gemeente kent een aantal actieve heemkundeverenigingen, die een belangrijke rol spelen bij creëren van besef en draagvlak ten aanzien van cultuurhistorie. Alhoewel er voldoende aandacht en kansen zijn voor het cultuurhistorische erfgoed, is er veelal sprake van afzonderlijke activiteiten die vaak op ad hoc basis plaatsvinden en fragmentarisch beleid. Deze visie moet bijdragen in het bundelen en coördineren van doelstellingen en activiteiten. Daarbij speelt dat, gelet op de economische omstandigheden en de toenemende bezuinigingen op de uitkering in het gemeentefonds, voor het formuleren van nieuw beleid binnen de gemeentelijke middelen weinig ruimte aanwezig. Om toch uitvoering te geven aan het monumentenbeleid is gezocht naar creatieve en efficiënte oplossingen, bestaande instrumenten en bundeling van krachten.

Bladel en de Kempen maken deel uit van de Brainport regio Eindhoven, die als een van de belangrijkste economische kernzones van Nederland en inmiddels zelfs van de wereld geldt. Vanwege de onlosmakelijke relatie tussen ruimtelijke ordening, stedelijke netwerken en economische ontwikkeling heeft regio Eindhoven een ruimtelijke strategie ontwikkeld ter verbetering van het internationale vestiging- en investeringsklimaat. Hierbij staan ruimtelijke maatregelen centraal waarbij het opbouwen van een sterk imago en een hoge 'quality of life' bij naam worden genoemd.<sup>3</sup> Speerpunt in het RPB is het aantrekken van nieuwe bedrijven en talentvolle werknemers uit de hele wereld, zodat de concurrentiestrijd kan worden aangegaan met andere kennisregio's in de wereld. Naar het zich steeds sterker laat blijken laat talent zich namelijk niet alleen leiden door een goede baan, maar ook door een aantrekkelijke woon-, werk-, en leefomgeving. Vele bedrijven houden hier tegenwoordig rekening mee en vestigen zich bij voorkeur in aantrekkelijke regio's. Het streven is gericht op het creëren van een woon- werk- en leefomgeving, die zich kan onderscheiden door een imago waarin een streek een gebiedseigen gezicht heeft. Aangezien cultuurhistorie te maken heeft met de hedendaagse leefomgeving (zichtbaar en onzichtbaar) zijn erfgoed en cultuurhistorie bij uitstek geschikt voor streekpromotie omdat ze in belangrijke mate bijdragen aan een regio-specifiek en onderscheidend imago.

## 1.5. Opzet en leeswijzer

Deze visie bestaat uit de volgende hoofdstukken:

- Hoofdstuk 1 is de inleiding en leeswijzer
- Hoofdstuk 2 beschrijft globaal de geschiedenis van de gemeente Bladel en haar dorpen.
- In hoofdstuk 3 worden de beleidskaders geschetst die door het Rijk en de Provincie zijn vastgesteld en welke gevolgen die hebben voor de gemeente.
- In hoofdstuk 4 worden de instrumenten waarmee de gemeente zijn erfgoedbeleid kan vormgeven en uitvoeren, toegelicht.
- Hoofdstuk 5 beschrijft de erfgoedzorg in relatie tot de ruimtelijke ordening en wordt ingegaan op de erfgoedwaarden en onderzoeksverplichtingen.
- Hoofdstuk 6 gaat in op de borging van kennis binnen de gemeentelijke organisatie.
- In hoofdstuk 7 en 8 worden verbanden gelegd vanuit erfgoed met educatie, cultuur, recreatie en toerisme.
- In hoofdstuk 9 wordt de rol van communicatie in de uitvoering van het erfgoedbeleid toegelicht.

---

<sup>3</sup> *Ruimtelijk programma Brainport Regio Eindhoven: Samenwerkingsverband Regio Eindhoven, mei 2009.*

- Hoofdstuk 10 beschrijft de financiële kaders op het gebied van archeologie en cultuurhistorie, waarbij ingegaan wordt op de legesheffing en de opzet van een erfgoedfonds.
- Hoofdstuk 11 is de kern van deze visie, het meerjaren uitvoeringsprogramma met daarin een overzicht van de kosten en een tijdsplanning.

Tot slot bevat het beleidsplan nog een literatuurlijst en een begrippenlijst en diverse bijlagen, waar vanuit de bovenstaande hoofdstukken naar verwezen wordt.

Na elk hoofdstuk en/of paragraaf met uitzondering van hoofdstuk 2, worden de belangrijkste aandachtspunten uit de beleidsvisie in een blauw kader samengevat in korte actiepunten.

In de beleidsvisie wordt het erfgoed van Bladel verder verbeeld door foto's, afbeeldingen en kaartmateriaal met een korte toelichting ter ondersteuning van de teksten.

## 1.6. Samenvatting

De gemeente Bladel formuleert in de nota *Cultuurhistorie Bladel. Beleidsvisie 2011 – 2015. Ruimte voor Erfgoed in Heden en Toekomst* haar beleid voor de komende 5 jaar. Centraal in deze beleidsvisie staat de samenhang tussen de vakgebieden archeologie, cultuurhistorie en monumentenzorg. Met de in deze nota geformuleerde visie wordt samenhang nagestreefd vanuit cultuurhistorie met andere vakgebieden als ruimtelijke ordening, educatie, cultuur, recreatie en toerisme. De gemeente Bladel zal zelf structureel de regie in handen nemen over haar (gebouwde en ondergrondse) erfgoed. Met deze nota streeft de gemeente Bladel ernaar om haar erfgoed zó in te zetten dat Bladel zich ook in de toekomst kan ontwikkelen, mét behoud van haar unieke historische karakter. Cultuurhistorie gaat meer dan nu een belangrijke rol spelen binnen de politieke en bestuurlijke besluitvorming en zal als inspiratiebron fungeren binnen de ruimtelijke planvorming. Het erfgoedbeleid wordt een integraal onderdeel van het totale gemeentelijke beleid en zal op termijn kunnen uitgroeien tot een bepalende factor voor de "city-branding" van Bladel als economisch hart van de Kempen.

### De beleidsvisie voor cultuurhistorie is gebouwd op deze 3 hoofdfundamenten.

#### 1. Erfgoed uitgangspunt voor vernieuwing

Het is onmiskenbaar: cultuurhistorisch erfgoed is bepalend bij de vorming van een dorp en haar identiteit. Het behouden van objecten, ensembles en structuren door deze opnieuw te ontwikkelen draagt in belangrijke mate bij aan de kwaliteit van de leefomgeving. Archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek verschaffen de onderbouwing voor wat wel en niet bewaard blijft bij grote ruimtelijke ontwikkelingen.

#### 2. Vermarkten erfgoed gunstig voor economie

Erfgoed brengt een groot economisch belang mee. Het vermarkten van de cultuurhistorische kwaliteiten en het versterken van dit imago heeft een gunstig effect op het ondernemingsklimaat, recreatie en toerisme.

#### 3. Verleden krijgt toekomst door educatie

Kennis van het verleden leidt tot een groter begrip van het heden. Deze kennis moet gebruikt worden, als inspiratiebron bij nieuwbouw maar ook om draagvlak te vergroten onder het eigen publiek.

### Aanleiding

De directe aanleiding voor het opstellen van nieuw beleid is een wetswijziging op het gebied van archeologie en cultuurhistorie. Sinds de invoering van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg en de daaruit voortvloeiende wijziging van de Monumentenwet heeft de gemeente Bladel de plicht om bij het opstellen van bestemmingsplannen rekening te houden met het archeologisch erfgoed. Bij het bestemmingsplan kunnen voorwaarden worden gesteld aan de omgevingsvergunning mbt de activiteiten bouwen, aanleggen, slopen en het al dan niet tijdelijk wijzigen van de bestemming middels een ontheffing of projectbesluit. Doel van het beleid is om archeologische waarden te beschermen, aangezien zij een bron van kennis van het verleden zijn. Reden voor dit nationale en internationale

beleid ('Verdrag van Malta') is dat een zeer groot deel van het archeologisch erfgoed in de laatste eeuw door stadsuitbreiding, intensieve landbouw en vergroting van de infrastructuur verdwenen is, waardoor belangrijke historische gegevens vernietigd zijn. In 2009 is daarnaast de Modernisering van de Monumentenzorg (MoMo) in gang gezet. Belangrijk element in de voorstellen van de Minister voor het nieuwe stelsel is dat de cultuurhistorie vroeg in het ontwikkelingsproces wettelijk geborgd wordt. Cultuurhistorische waarden vormen één van de wegingsfactoren bij het vaststellen of wijzigen van een bestemmingsplan.

#### Uitgangspunten beleidsnota

Het uitgangspunt van de Wamz is om archeologische waarden beter te beschermen en te verankeren in de ruimtelijke planvorming. In de nieuwe wet wordt ook het veroorzakerprincipe ingevoerd. Hierbij kunnen de kosten die gemaakt worden om het archeologisch erfgoed te beschermen verhaald worden op de initiatiefnemer van de ontwikkeling, de veroorzaker. In hoofdzaak komt het er op neer dat gemeenten met het vaststellen van bestemmingsplannen rekening moeten houden met de in de bodem aanwezige dan wel te verwachten (archeologische) monumenten. Om de opdracht die van rijkshand aan gemeenten is opgelegd goed ten uitvoer te kunnen brengen is het bestaande beleid daarin niet toereikend. Een belangrijke overweging in het opstellen van het nieuwe archeologiebeleid is uitvoering geven aan het landelijk beleid op een voor de initiatiefnemer zo min mogelijk belastende manier.

Uitgangspunten van het beleid zijn:

- De bekende archeologische en cultuurhistorische waarden worden zoveel mogelijk ontzien. In die gebieden waar kans is op de aanwezigheid van belangrijke waarden, wordt hier vroegtijdig rekening mee gehouden, zodat bouwprojecten e.d. het erfgoed zo min mogelijk schaden.
- Het tweede uitgangspunt is dat archeologie geen belemmering mag zijn voor ontwikkeling en gebruik van de grond, om welke reden werkzaamheden wegens onvoldoende vooronderzoek ook niet vertraagd mogen worden door onverwachte vondsten.
- Derde uitgangspunt is dat archeologisch onderzoek waar dat kan, moet leiden tot kwaliteitsvolle beeldvorming en kennisvermeerdering over het verleden van gemeente Bladel. Deze beeldvorming moet tevens toegankelijk zijn voor de inwoners/publiek.
- De bijbehorende beleidskaarten (archeologie, respectievelijk cultuurhistorie) zijn afgeleid van de waarden- en verwachtingenkaarten, maar zijn qua kaartbeeld vereenvoudigd en geschematiseerd. De beleidskaarten worden overgenomen op de plankaarten (de 'verbeelding' van het bestemmingsplan).

#### Erfgoedkaart

Voorgesteld wordt om de archeologische en cultuurhistorische beleidskaart, gebaseerd op de erfgoedkaart, vast te stellen zodat die dan in bestemmingsplannen verankerd kunnen worden. Op deze manier wordt aan de belangrijkste verplichting van de Wamz voldaan. De erfgoedkaart zal dienen als instrument dat in één opslag toont of er in een bepaald gebied archeologische resten worden verwacht en wat de consequenties voor de initiatiefnemer zijn. Het rapport van de erfgoedkaart bevat een tekstdeel met ondersteunende kaarten, een literatuurlijst en een catalogus van archeologische en cultuurhistorische vindplaatsen en relicten. Het overzicht van de bestaande kennis en zijn lacunes maakt het mogelijk om bij toekomstig onderzoek bureaustudies te beperken tot locatiespecifieke aspecten. De grote lijn kan uit dit rapport overgenomen worden. Hierdoor is in één opzicht al een reductie van onderzoekslast in tijd en geld gerealiseerd. Tevens is het mogelijk om op basis van dit overzicht bij toekomstig onderzoek vanuit een onderzoeksagenda meer gerichte vragen te stellen en daardoor het onderzoek efficiënter uit te voeren. Door de koppeling van archeologie, landschap, cultuurhistorie en bouwkunst is een integrale benadering mogelijk.

#### Archeologie in het bestemmingsplan en ondergrenzen

Volgens de wettelijke verplichting wordt in bestemmingsplannen rekening gehouden met bekende en verwachte archeologische waarden. Om tot een afgewogen beleid te komen zijn de archeologisch waardevolle gebieden in Bladel in 7 categorieën verdeeld, waarvan de eerste die van de beschermde Rijksmonumenten is. Voor werkzaamheden hier is altijd een vergunning krachtens de Monumentenwet vereist. Voor de andere categorieën wordt in de voorschriften bij het

bestemmingsplan een onderzoeksplicht vastgelegd, indien een omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen, slopen, aanleggen, projectbesluit of ontheffing wordt aangevraagd. Of een onderzoeksplicht van toepassing is, verschilt per categorie. Per categorie zijn ondergrenzen voor de omvang en de diepte van de ingreep bepaald.

Alleen voor de tweede categorie (na de Rijksmonumenten), de gebieden van archeologische waarde, is voor de oppervlakte het wettelijk minimum van 100 m<sup>2</sup> genomen. Projecten die over een grote oppervlak de bodem verstoren zijn onderzoeksplichtig. De monumentenwet geeft geen minimum voor de diepte. Voor Bladel wordt voorgesteld geen onderzoeksplicht op te leggen voor werkzaamheden niet dieper dan 30 cm en 50 cm in gebieden met een esdek **en de agrarisch bestemde gronden**. Voor de andere categorieën zijn de oppervlaktegrenzen verder verruimd (respectievelijk 250, 500, 2500 m<sup>2</sup> met respectievelijk een 30/50 cm dieptegrens). Hierdoor zijn alleen de grotere projecten onderzoeksplichtig en geldt voor de meeste projecten geen onderzoeksplicht. Voor de archeologie geldt de afweging dat in deze categorieën alleen grotere onderzoeken tot meerwaarde leiden. Kleinschaligere onderzoeken vormen een grote belasting voor alle betrokkenen en hebben buiten de gebieden van archeologische waarde weinig informatierendement. Gebieden met een lage archeologische verwachting hebben een algehele vrijstelling, behalve voor bestemmingsplanwijzigingen met een oppervlak groter dan 2,5 ha. Op de laatste categorie, de gebieden zonder archeologische verwachting rusten geen voorschriften of beperkingen bij bodemingrepen. Bij toevalsvondsten geldt uiteraard nog steeds de meldingsplicht uit de Monumentenwet.

De ondergrens van het projectgebied betreft bij bestemmingsplanwijzigingen het totale gebied waar een (nieuwe) bestemming wordt opgelegd. Bij een bouw-, sloop- of aanlegactiviteiten in het kader van een omgevingsvergunning wordt voor de ondergrens uitgegaan van het oppervlak binnen het projectgebied dat daadwerkelijk verstoord gaat worden. Als voor een projectgebied twee of meer categorieën gelden, dan geldt de hoogste verwachting/waarde voor het gehele terrein. De archeologische maatregelen die hieruit voortvloeien, zullen de komende jaren via de diverse gemeentelijke bestemmingsplannen worden vastgelegd. De archeologische beleidskaart zal naar gelang het nodig is samen met de bestemmingsplannen worden geactualiseerd, waardoor eventuele veranderingen in de beleidskaart tegelijk met het vaststellen van de bestemmingsplannen worden vastgelegd.

#### Gemeentelijke besluitvorming

Op grond van het rapport van het vooronderzoek nemen Burgemeester en Wethouders een besluit ('selectiebesluit') ex art. 39/41 Monumentenwet. Hierbij wordt besloten of de vergunning verleend wordt zonder voorwaarden (vrijgeven van het terrein), of onder voorwaarden ten behoeve van het archeologisch belang. Dat kan zijn de verplichting tot het nemen van maatregelen om de archeologie in de bodem te behouden of tot het laten uitvoeren van een opgraving of archeologische begeleiding om de vindplaats voor aanvang van de bouw- of graafwerkzaamheden te documenteren. Uitvoeringswerkzaamheden zijn onderhevig aan een landelijk voorgeschreven kwaliteitssysteem (KNA). In aanvulling hierop worden vanuit de gemeente richtlijnen gegeven voor toe te passen methoden. Dit vereenvoudigt het aanvragen en beoordelen van offertes en voorkomt dat rapporten moeten worden afgekeurd, omdat voor deze regio ongeschikte methoden zijn toegepast. Bij de besluitvorming wordt een in dit rapport opgenomen onderzoeksagenda betrokken die op basis van de toelichting op de erfgoedkaart gesignaleerde kennislacunes is opgesteld en die ertoe moet leiden dat 'onderzoek met meerwaarde' wordt uitgevoerd, waardoor voorkomen wordt, dat er "meer van hetzelfde" onderzocht wordt.

De beoordeling van de vergunningaanvragen kan binnen de ambtelijke organisatie plaatsvinden. Bureaustudies en veldwerkzaamheden worden door externe partijen in opdracht en ten laste van de vergunningvrager uitgevoerd. Voor de beoordeling van rapporten en programma's van eisen en ander deskundig advies is archeologische expertise nodig die in de gemeente niet voorhanden is. Deze zal daar waar nodig extern ingehuurd worden en verrekend worden via leges aan de aanvrager.

#### Cultuurhistorisch onderzoek



Structureel cultuurhistorisch onderzoek zorgt voor meer kennis en inzicht in de ontstaansgeschiedenis van Bladel en hoe men door de eeuwen heen heeft gebouwd en geleefd. Deze informatie kan ingezet worden om als inspiratiebron te dienen voor nieuwe ontwikkelingen in Bladel. Het is daarom belangrijk deze kennis toegankelijk te maken voor alle betrokkenen. Voorgesteld wordt om de rol van cultuurhistorie in het proces van restauratie, herbesteding en sloop in de historische gebieden verder te benadrukken en hiertoe de bestaande wet- en regelgeving aan te wenden.

#### Monumentenzorg

De vele monumentale gebouwen en gebieden, zoals de kerkgebouwen, woonhuizen, langgevelboerderijen en haar historisch groen, geven Bladel een duidelijke eigen identiteit. Een gunstig effect is de bijdrage aan de aantrekkingskracht van de dorpen en het landelijk gebied voor toeristen en winkelend publiek. In deze nota zijn nieuwe uitdagingen geformuleerd op het gebied van monumentenzorg. Het bestaande beleid is verouderd doordat de blik van het vakgebied verbreed is van een zuivere objectgerichte naar een gebiedsgerichte benadering. In het nieuwe beleid wordt gezocht naar meer samenhang met archeologie en cultuurhistorie en tussen individuele objecten en de dynamiek van het platteland. Voorstel is de bestaande werkwijze van het in stand houden van de object gerichte restauratie en onderhoudsaanpak voor beschermde monumenten voort te zetten, maar daarnaast ook in te zetten op het behoud en beheer van historisch groen. Ander voorstel is te anticiperen op toekomstige herbesteding van grote monumenten en religieus erfgoed met als uitgangspunt dat gebruik de beste garantie is voor instandhouding.

#### Draagvlakverbreding

De uitkomsten van de onderzoeken moeten vastgelegd worden in een rapport, dat openbaar toegankelijk moet zijn, zodat het gebruikt kan worden voor (historisch) onderzoek door professionals en heemkundigen. Waar mogelijk worden amateurarcheologen ingeschakeld en waar mogelijk worden tentoonstellingen over recent onderzoek georganiseerd. Archeologisch en cultuurhistorisch waardevolle terreinen worden - indien mogelijk - duurzaam beheerd door koppeling aan landschapsonderhoud en beheer van natuurwaarden in samenwerking met terreineigenaren. Indien zij niet kwetsbaar zijn, kunnen zij een rol spelen bij recreatie en toerisme. Resultaten uit archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek worden verder gebruikt ter versterking van de identiteit door het verhaal weer zichtbaar te maken. Dit kan zowel in de nieuwe woonwijk zijn, als door het laten herleven van oude toponiemen of het vertellen van het verhaal achter een historisch pand.

#### Financiën

Ter compensatie van de bestuurslasten die de gemeentelijke organisatie moet maken vanuit de archeologiewetgeving wordt een algemene compensatie via het Gemeentefonds uitgekeerd. Daarnaast zal een deel van de leges bestemd worden voor de kosten van afhandeling van de archeologische aspecten van vergunningsaanvragen. Uitvoeringskosten zijn ten laste van de vergunningaanvrager. Deze kunnen via de grondexploitatie (Wro afd. 6.4) op de initiatiefnemer worden verhaald. Indien deze excessief zijn, kan deze de gemeente om compensatie vragen. Het Rijk kan daarna de gemeente schadeloos stellen, maar hanteert daarbij een drempelbijdrage en beoordeelt of de kosten werkelijk excessief zijn. De regeling geldt alleen voor onderzoek dat op grond van een besluit ex art. 39/41 Monumentenwet 1988 is uitgevoerd, niet voor vooronderzoek.

#### Voornemens

De voornemens uit de voor u liggende nota "*Cultuurhistorie Bladel. Beleidsvisie 2011 – 2015. Ruimte voor Erfgoed in Heden en Toekomst*", laten zich samenvatten in de hieronder staande 13 beslispunten:

1. Conform artikel 38 van de Monumentenwet stelt de gemeente Bladel een erfgoedverordening met richtlijnen voor onderzoek en erfgoedmeetlat vast waarin zij zelfstandig regels vaststelt met betrekking tot de monumentenzorg.
2. Er wordt een gemeentelijke archeologische en cultuurhistorische beleidskaart, gebaseerd op de erfgoedkaart Bladel, vastgesteld als ruimtelijke vertaling van het erfgoedbeleid en de bij erfgoedverordening gestelde regels.

3. Conform artikel 41a van de Monumentenwet stelt de gemeente Bladel haar eigen vrijstellingsgrenzen vast waarbinnen bodemingrepen (tot een diepte en/of oppervlakte) worden vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Het gemeentelijke grondgebied van Bladel wordt onderverdeeld in zeven zones met een verschillende archeologische of cultuurhistorische waardering/verwachting van het erfgoed.
4. Archeologisch en cultuurhistorisch waardevolle terreinen en gebieden met een archeologische verwachting binnen de gemeente worden planologisch vastgelegd in het bestemmingsplan en gekoppeld aan een stelsel van omgevingsvergunningen tbv de activiteiten bouwen, slopen en aanleggen.
5. Er worden door de gemeente zelf archeologisch en cultuurhistorisch waardevolle gebieden en eventueel gemeentelijke monumenten (plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst) geselecteerd, waarbij het behoud van een representatief beeld van het gemeentelijke erfgoed het uitgangspunt is.
6. Op basis van nieuw vrijgekomen informatie (bodemingrepen, vrijstellingen, archeologisch en historisch onderzoek, e.d.) worden veranderingen in het bodemarchief (waarden en verwachtingen) jaarlijks geactualiseerd op de erfgoedkaart. De hieruit voortvloeiende beleidskaart zal naar gelang het nodig is samen met de bestemmingsplannen worden geactualiseerd.
7. Om te komen tot een verantwoorde afweging van de archeologische en cultuurhistorische belangen bij beslissingen over ruimtelijke ingrepen zal het gemeentebestuur zich desgewenst en indien noodzakelijk bedienen van deskundig advies van een onafhankelijk seniorarcheoloog. De eisen hiervoor staan omschreven in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie.
8. In haar rol van bevoegd gezag ziet de gemeente er op toe dat bij de uitvoering van alle vormen van archeologisch onderzoek wordt gewerkt conform de (standaard)richtlijnen zoals vastgelegd in het gemeentelijke erfgoedbeleid en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA).
9. De gemeente ziet er op toe dat alle relevante informatie uit alle uitgevoerde archeologische projecten in de gemeente beschikbaar komt voor de verdere ontwikkeling van gemeentelijk beleid, evenals voor presentatie en publicatie.
10. in stand houden van objectgerichte restauratie(subsidie) en onderhoudsaanpak voor beschermde monumenten.
11. Er wordt geanticipeerd op herbestemming van grote monumenten en religieus erfgoed; gebruik is de beste garantie voor behoud.
12. Cultuurhistorische waarden dienen als inspiratiebron en toetsingskader voor toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen.
13. Communicatie met betrekking tot erfgoed vindt met een zo breed mogelijk publiek in klare taal plaats via alle mogelijke media, maar met een speerpunt in het digitaal beschikbaar maken van alle kennis.

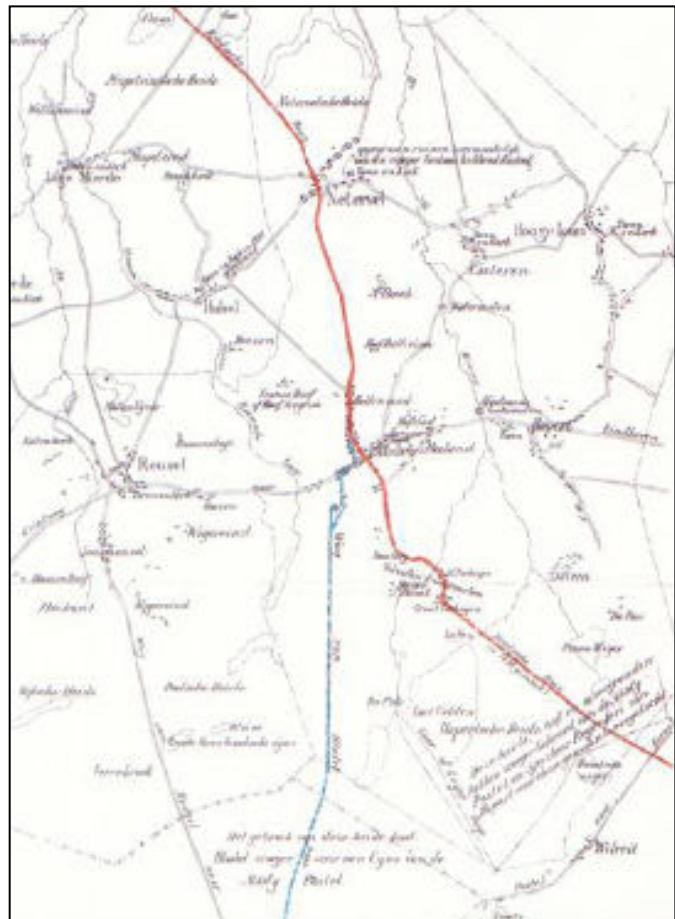
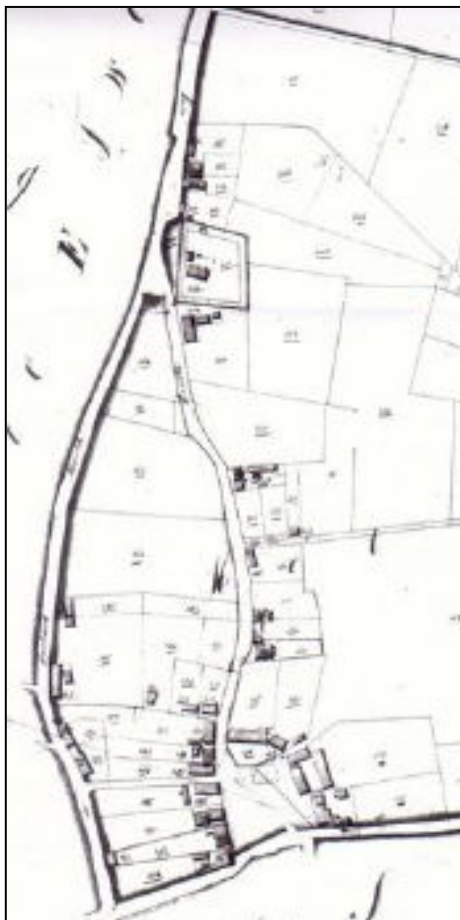
#### Slot

*Cultuurhistorie Bladel. Beleidsvisie 2011 – 2015. Ruimte voor Erfgoed in Heden en Toekomst* heeft een onderbouwing verschaft aan het beleid op het gebied van erfgoedzorg van de gemeente Bladel. Het vindplaatsenbestand is opgeschoond en kennislacunes zijn in beeld gebracht. Het monumentenbestand is doorgelicht en er is een actueel kaartbeeld met zo realistisch mogelijke verwachtingszones vervaardigd. Op basis daarvan is een genuanceerde beleidskaart archeologie en cultuurhistorie gemaakt met beleidsregels. Na implementatie in bestemmingsplannen zorgen kaarten en regels voor een adequaat beheer van het bodemarchief en bovengrondse erfgoed en een verwerving van kennis met meerwaarde. Tevens zorgen zij ervoor dat de verplichting voor vergunningvragers om te laten beoordelen of de beoogde ingreep een risico is en dan zo nodig maatregelen te treffen, zoveel mogelijk beperkt is.



*Oorspronkelijk 17<sup>e</sup> eeuwse omgrachte pastorie van Bladel.*

*Op de kadastrkaart van 1832 hieronder is de omgrachting nog goed zichtbaar.  
Hier aan het Helleneind, kwamen de Bredasebaan en de weg van Postel samen. Het was daarmee een belangrijk kruispunt van doorgaande wegen, zoals op de 19<sup>e</sup> eeuwse kaart hieronder zichtbaar is.*

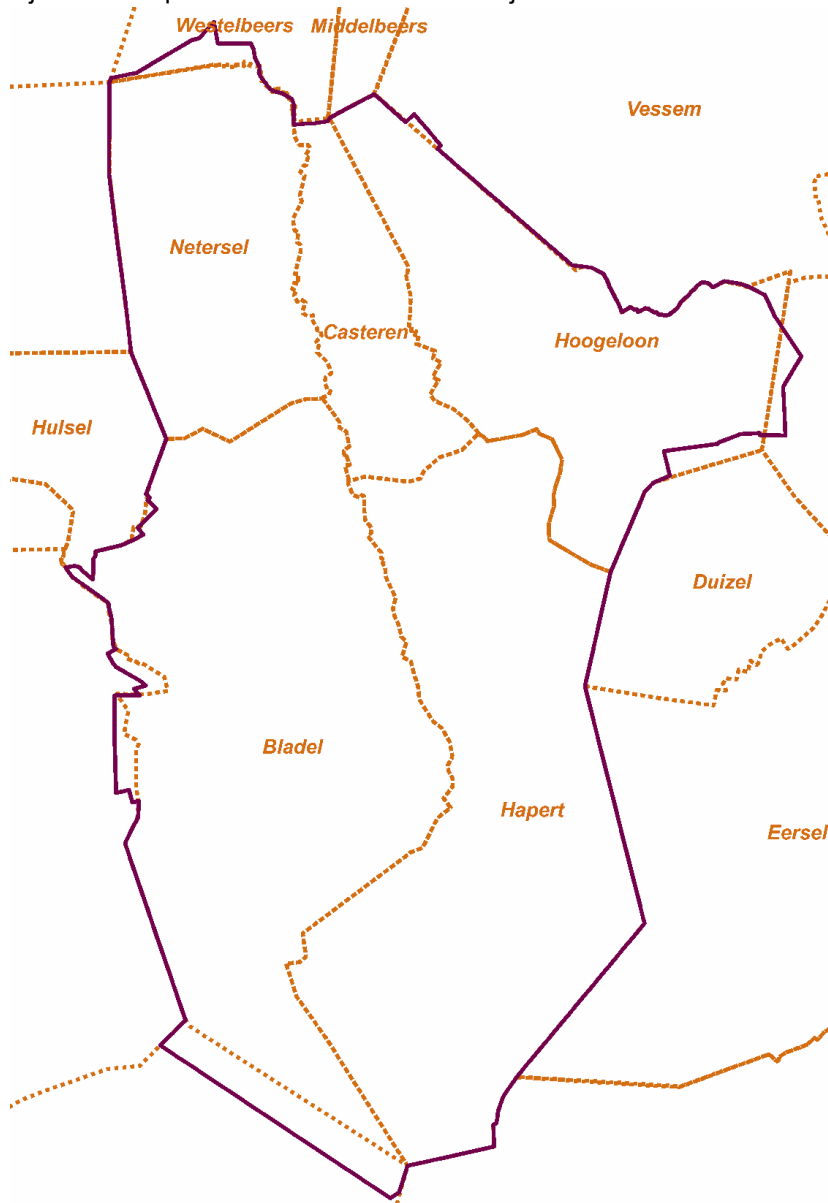


## 2. Geschiedenis van Bladel

### 2.1. Inleiding

Hieronder wordt een korte inleiding op de geschiedenis van Bladel en haar kerkdorpen gegeven. Voor een uitgebreide beschrijving van de bewoningsgeschiedenis wordt verwezen naar de toelichting op de erfgoedkaart en de bijhorende catalogus van de cultuurhistorische inventarisatie van Bladel.<sup>4</sup>

De huidige gemeente Bladel werd op 1 januari 1997 gevormd uit de gemeenten 'Bladel en Netersel' (3315 hectare) en 'Hoogeloon, Hapert en Casteren' (3965 ha). Bovendien werden onbewoonde gebieden van Bergeijk (142 ha), Oost-, West- en Middelbeers (50 ha), Reusel (45 ha) en Vessem, Wintelre en Knegsel (31 ha) overgenomen. Aan Reusel – De Mierden werd 4 hectare overgedragen, aan Eersel 48 ha en aan Oirschot 2 hectare. De twee oude gemeenten waaruit Bladel nu bestaat werden in 1810 gevormd uit 5 oudere dorpen. In historische zin bestaat de huidige gemeente dus uit vijf oude "dorpen" zoals onderstaand kaartje laat zien.



<sup>4</sup> Teksten zijn samengesteld vanuit de catalogus van de erfgoedkaart Bladel en aanvullend met informatie afkomstig van [www.hapert.biz](http://www.hapert.biz).



## 2.2. Bladel

Bladel telt 19.127 inwoners en heeft een oppervlakte van 73,60 km<sup>2</sup>. Bladel ligt op een brede dekzandrug ten westen van de Grote Stroom of Grote Beerse. Rond en tussen de voormalige open akkergebieden lagen de gehuchten. De kerk stond er eenzaam in de akker. Rondom dit geheel lag een krans van pachthoeven van Postel die veelal teruggaan op het oudste bezitscomplex van Bladel. De hoeve Wolfswinkel is daarvan de noordelijkste, ten noorden daarvan is het Netersel. Naar het zuiden had Bladel een lange uitloper in de heide. In het noorden ligt een, door ruilverkaveling tamelijk grootschalig geworden, landbouwgebied en in het zuiden zijn uitgestrekte naaldbossen te vinden, voor een deel behorend tot Boswachterij De Kempen en aansluitend bij soortgelijke bossen in Hapert en Reusel.

De naam van Bladel wordt in een 13<sup>e</sup> eeuwse afschrift van een tekst uit 922 gespeld als Pladella villa. In deze akte oorspronkelijk uit 922 gaf Karel de Eenvoudige, een Frankische vorst, in een kasteel "Pladella Villa", graaf Dirk I "Holland ende die Kerck t' Egmonde" ten geschenke. Men zou daarom kunnen zeggen dat in Bladel de wieg van Holland heeft gestaan. Aangenomen wordt dat met Pladella Villa een groot huis in het huidige dorp Bladel bedoeld is. Het bestaan van dit huis is echter nimmer aangetoond. August Snieders heeft in een roman het bewuste huis in Netersel gesitueerd.

In de vroege middeleeuwen verwierf de Priorij van Postel een groot aantal bezittingen in de buurt van Bladel, waaronder het landgoed Ten Vorsel in 1173 en de Molen van Wolfswinkel in 1219. Ook bezat de Priorij maar liefst zeven pachthoeven in Bladel. Omdat het klooster Postel grondheer was te Bladel, claimden de Zuidelijke Nederlanden Bladel. Ter voorbereiding van het Verdrag van Fontainebleau werd daarom Bladel kort voor 1785 gekarteerd door luitenant-kolonel Philippe Joseph baron De Brou, wat een fraaie Ferraris-achtige kaart van Bladel opleverde. In genoemd verdrag werd vastgelegd dat Bladel bij Staats-Brabant zou behoren.



*Afbeelding: Kaart van Bladel en omgeving, waarschijnlijk door Ph.J. de Brou, ter voorbereiding van Verdrag van Fontainebleau, 1785. ARA Brussel.*

Bladel viel samen met het voormalige statendorp en voor 1648 hertogsdorp Bladel in het Kwartier van Kempenland van de Meierij van 's-Hertogenbosch. Bladel werd bediend door een hertogelijke schepenbank waarin drie schepenen uit Bladel, twee uit Reusel en twee uit Netersel zitting hadden. Het dorpsbestuur bestond uit de drie Bladelse schepenen, een burgemeester, vier rekenmannen en de notabelste ingezetenen. Waarschijnlijk was de lage heerlijkheid in de 13<sup>e</sup> en begin 14<sup>e</sup> eeuw in handen van de familie Van Bladel.

Tot omstreeks 1890 was Bladel nog een landelijk dorp omgeven door grote bossen en heide velden. Vooral door de 1897 tot stand gekomen tramlijn Eindhoven-Reusel zette de modernisering zich in. Al vanaf de tweede helft van de 19e eeuw werden in Bladel sigarenfabrieken opgericht. Al spoedig werd Bladel een echt sigarendorp en in 1950 was 32% van de bevolking in de sigarenindustrie werkzaam. Na de aanwijzing van Bladel als industriekern door de nationale overheid volgde er een snelle groei. Door de komst van middelgrote en kleine bedrijven werden vele nieuwe arbeidsplaatsen gecreëerd.

Het min of meer verstedelijkte dorp Bladel bezit weinig oude gebouwen. Er zijn twee belangrijke kernen. Dit zijn de Markt en de omgeving van de katholieke Sint-Petrus' Bandenkerk, met het Klooster en de Jongensschool. Deze kernen zijn door een lange winkelstraat, de Sniederslaan, met elkaar verbonden. Aan de Markt bevinden zich:

- Het *gedenkteken voor August Snieders* (1825-1904) in een gevel tegenover het gemeentehuis.
- *Protestantse kerk*, iets ten noorden van de Markt, een fraaie waterstaatskerk uit 1820, gerestaureerd in 1964 en 1982. Het bezit een kabinetorgel uit 1825 dat is gebouwd door P.J. Geerkens. In een nis aan de linkerwand hangt een Hugenotenkruis. Ook is er in de kerk een predikantenlijst te vinden die alle predikanten, van 1648 af aan, toont. Naast het kerkje bevinden zich een paar monumentale bomen.
- Het *Gindrahuis* is een opvallend herenhuis in Belgische baksteen dat zich bevindt op Sniederslaan 6A. Het is gebouwd in 1895 in opdracht van de kunstschilder Joseph Gindra. Het huis bevat dan ook een groot atelier. Ook de kunstschilder Victor de Buck heeft hier gewoond en gewerkt.
- *Huize Sonnevank* is een voornaam herenhuis uit 1849 met elementen erin die aan de Empirestijl doen denken. Het is gerestaureerd in 1988 en weer in de authentieke kleuren geschilderd.

De omgeving van de parochiekerk heeft een aantal gebouwen die herinneren aan het Roomse verleden van Bladel. Dit zijn:

- De *Sint-Petrus' Bandenkerk*, is een kerk uit 1925, die gebouwd werd in de tuin van de pastorie. Haar voorganger was een neogotische basiliek uit 1880, ontworpen door Peter Bekkers, waaraan de 15e eeuwse toren was vastgebouwd. Deze werd gesloopt in 1927, maar de toren bleef behouden. De huidige kerk is een grote kerk in eclectische stijl en heeft een aantal merkwaardige koepeltorentjes, waaronder een wat hoger torentje op de kruisviering. De architect van deze kerk was Hubert van Groenendael. Ze wordt gezien als een overgang tussen neogotiek en de Amsterdamse school. Het gewelf van de kerk is beschilderd met voorstellingen, onder meer van de Werken van Barmhartigheid. Er zijn glas-in-loodramen die de Apostelen weergeven.
- De *pastorie* is een monumentaal gebouw naast de kerk
- De *toren* uit de eerste helft van de 15e eeuw bevindt zich tegenwoordig op de begraafplaats. De toren heeft deel uitgemaakt van twee kerken die allebei gesloopt zijn. De toren heeft drie geledingen. Er zijn zowel overhoekse als haakse steunberen te zien. Boven de ingang bevindt zich een rondvenster.
- Het voormalig *klooster* is een gebouw uit 1898. Het werd gesticht door de Zusters Franciscanessen der Onbevleete Ontvangenis van de Heilige Moeder Gods uit Veghel. Links van het hoofdgebouw is een kapel die in 1936 werd bijgebouwd. De zusters wijdden zich aan bejaardenzorg, onderwijs en wijkverpleging. Tegenwoordig is in dit klooster een muziekschool gevestigd.



- De *R.K. Jongensschool* of Franciscusschool is een schoolgebouw uit 1913 met een tegeltableau. Tegenwoordig is dit opgenomen in een winkelcentrum en is het in gebruik als brasserie.

Verder benoemenswaardig:

- *Mariakapel* uit 1968, ten noorden van Bladel op de hoek Molenweg/Den Houw.
- *Poterbewaarplaats* uit 1952, een industrieel monumentje gelegen langs de weg naar Hapert dat bestaat uit een voormalige opslagplaats voor aardappelen. Dit gebouwtje was zodanig geconstrueerd dat er een vrijwel constante temperatuur heerste die tussen 6 en 10 graden lag. Dit werd bereikt door isolatie met kurk en gemalen vlas, en door een ingenieus ventilatiesysteem. In 1979 werd het gebouwtje uit bedrijf genomen. Er is een informatiepaneel en een kunstwerkje dat een aantal aardappelkratten voorstelt.
- *Luchtwachttore*n ten zuiden van de kom van Bladel, een zogenaamde *raatbouwtoren* uit 1952 aan de Bossingel. Dit gemeentelijk monument van 11,64 m hoogte is met klimop begroeid en ook de bomen in de directe omgeving steken er boven uit.
- In 1916 werd de *Coöperatieve Stoomzuivelfabriek Sint-Isidorus* opgericht. Het gebouw in eclectische historiserende bouwstijl is tegenwoordig fraai gerestaureerd.

### 2.3. Casteren

Casteren telt ongeveer 1000 inwoners en is daarmee het op één na kleinste dorp van de gemeente Bladel. In 13<sup>e</sup> eeuwse kopieën van teksten uit 1173 en 1179 heet deze plaats *Kyrcasterle*, *Kirkasterle*. Tussen 1200- 1225 schreef men *Casterlo*. Het dorpsgebied van Casteren strekte 4,5 km langs de oostzijde van de Grote Stroom of Grote Beerse, maar alleen het zuiden was in cultuur gebracht. Daar deelde Casteren een open akkergebied met Hoogeloon, stonden kerk en watermolen en twee grote pachthoeven van Postel. Ten zuidwesten van het dorp komt het Wagenbroeks loopje in de Grote Beerze uit. Verder wordt Casteren vooral omringd door landbouwgebied, met hier en daar perceeltjes naaldbos.



Afbeelding: Casteren rond 1900

Casteren was een Statendorp en in de jaren 1617 – 1648 en vóór 1559 een hertogsdorp in het kwartier Kempenland van de Meierij van 's-Hertogenbosch. Van 1559 – 1590 was de heerlijkheid in handen van de abt van Tongerlo, van 1590 – 1617 in handen van de bisschop van Den Bosch. Casteren werd bediend door de hertogelijke schepenenbank van Hoogeloon waarin twee schepenen uit Casteren zitting hadden. Het dorpsbestuur bestond uit die twee schepenen, met regenten, zes raadsmanen en enige geërfden.

Casteren is een zeer landelijk dorp met een driehoekig dorpsplein tegenover de kerk, waarop een paar banken staan en een kunstwerk. Van hieruit waaieren een paar straten uit waarlangs een aantal fraaie boerderijen en woonhuizen te vinden zijn.

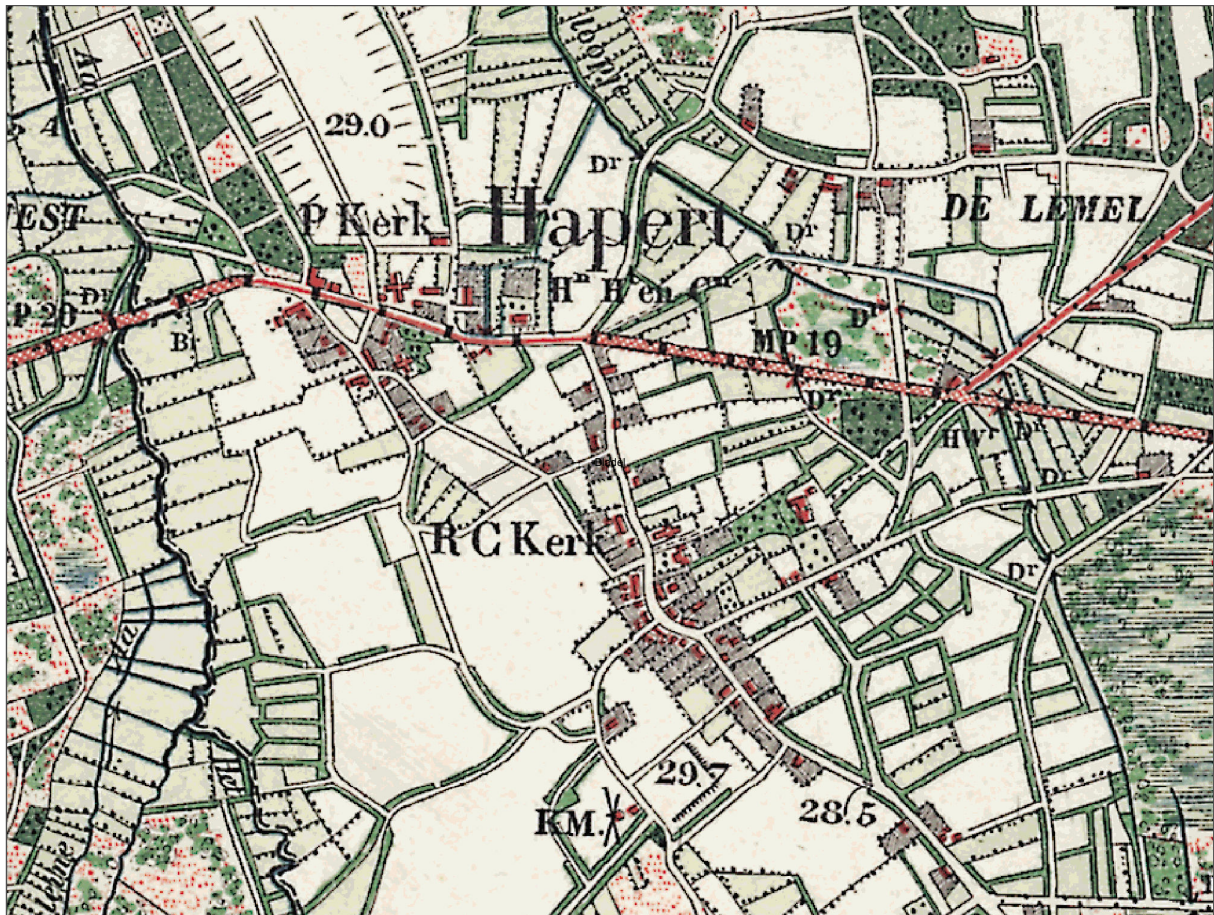
- *Sint-Willibrordkerk* uit 1907, in neoromaanse stijl, ontworpen door Caspar Franssen. In 1935 werden twee zijbeuken aan de kerk gebouwd en werd de kerk een basiliek. De heilige Elisabeth, sinds de 19e eeuw vereerd, is in de kerk vertegenwoordigd met een beeld uit 1811. In haar linkerhand draagt ze een boek met drie rozen, wat verwijst naar een legende volgens welke het brood dat zij uitdeelde aan de armen in rozen zou zijn veranderd. In 1845 kwam er ook een reliek van de heilige naar Casteren. Ook in 1956, toen vele Hongaarse vluchtelingen naar Nederland kwamen, werd er veel voor haar gebeden. Kenmerkend voor deze bakstenen kerk is het veelvuldig gebruik van boogfriezen. We zien dit bouwkundig element ook terugkeren in de naast de kerk gelegen *pastorie*, een fraai gebouw met een enorm, door leien bedekt, dak.
- De *Caastere Kermis* is een opvallend bronzen beeld op het plein tegenover de kerk. Het is gemaakt door Toon Grassens en geplaatst in 1990. Het stelt een gezin voor, bestaande uit vader, moeder en baby, die per huifkar naar de kermis gingen. Deze kermis werd gevierd ter herinnering aan de wijding van de kerk, in 1512. Ze werd op de eerste zondag na 7 november gehouden, wat betekende dat het weer vaak slecht was. Later is de kermis naar eind september verzet.
- *Boerderijtje* uit 1868, Hoogeind 3
- *Woonhuis*, Dorpsstraat 3
- *Herenhuis* met fraai bovenlicht, Dorpsstraat 5
- *Woonhuis* uit 1864, Dorpsstraat 18

## 2.4. Hapert

Hapert maakte deel uit van de gemeente Hoogeloon. In een kopie uit 1191 van een tekst uit 710 heet deze plaats Heopurdum. In 1173 en in latere teksten luidt de naam Hapert of Apert. Het dorpsgebied van Hapert strekt langs de bovenloop van de Grote Stroom of Grote Beerse. Het cultuurland ligt geheel op de oostelijke oever en bestaat uit een groot openakkergebied dat gedeeld wordt met Hoogeloon en Casteren, en een reeks kleinere ten zuiden daarvan. Daar staat ook de kerk. In het zuiden hoorde nog een groot heidegebied bij Hapert.

Hapert was een Statendorp en in de jaren 1617 – 1648 en vóór 1559 een hertogsdorp in het kwartier Kempenland van de Meierij van 's-Hertogenbosch. Van 1559 – 1590 was de heerlijkheid in handen van de abt van Tongerlo, van 1590 – 1617 in handen van de bisschop van Den Bosch. Hapert werd bediend door de hertogelijke schepenenbank van Hoogeloon waarin twee schepenen uit Hapert zitting hadden. Het dorpsbestuur bestond uit die twee schepenen, met regenten, zes raadsmanen en enige geërfden.





Afbeelding: Hapert rond 1900

In de 18e eeuw kende Hapert een teut die in bloedzuigers handelde. Aan een behandeling met deze diertjes werd een medisch heilzame werking toegeschreven. Er was daar ook een apotheek waar hij deze 'medicijn' verkocht. Traditiegetrouw werd een apotheek voorzien van een gaper boven de ingang. De *gaoper* werd dan ook tot de bijnaam voor de inwoners van Hapert. Daarnaast worden de Hapertenaren *gaopers* genoemd omdat ze vaak, in gedachten verzonken, zouden kijken naar wat er zoal te zien is in hun omgeving. Het is natuurlijk ook de carnavalsnaam van het dorp.

Het gehucht Dalem ten zuiden van Hapert is een kleine agrarische gemeenschap waarvan de economie vooral bepaald wordt door intensieve veehouderij, met name runderen en varkens, en tuinbouw. Langs Dalem loopt het Dalem's Stroompje, dat uitkomt in de Aa of Goorloop en aldus de Beerze vormt.

Hapert is niet rijk aan historische monumenten, wel is er betrekkelijk veel groen. Het is een mooi dorp met een gezellig Marktplaats en een driehoekig hofje met muziekkiosk en beplant met bomen.

- De *Sint-Severinuskerk* is een neoromaanse kerk uit 1923 die ontworpen is door Joseph Franssen. In 1938 werd de kerk uitgebreid met een open ingangsgalerij, een doopkapel en een Sint-Donatiuskapel. De verering van de laatste berust op een ongeval in 1897 waarbij twee parochianen door de bliksem werden getroffen. De kerk heeft een miniem torentje op het dak. Voor de kerk bevindt zich een bronzen afbeelding van de heilige, ontworpen door H.C. 't Jong uit Dordrecht.
- Korenmolen, een windmolen uit 1896 aan de rand van de bebouwde kom. Meer...
- *Mariakapel* aan de Ganzestraat, uit 1954, gebouwd vanwege de behouden terugkeer van de soldaten die tegen de onafhankelijkheidsstrijders in Indonesië moesten vechten. Eén van hen is er gesneuveld, waaraan een gedenksteen herinnert. Het Mariabeeld is geplaatst in 1996 en is afkomstig van de voormalige Mariaschool. De kapel bevat aan de buitenkant enkele

merkwaardige kapitelen waarop episoden uit het leven van Maria zijn afgebeeld. Ook heeft ze een smeedijzeren ingangshek.

## 2.5. Hoogeloon

Hoogeloon heet in 1186 kortweg Lon, in 1309 Loen en in 1331 Loon. Hoogeloon ligt ter weerszijden van de Stroom of Kleine Beerse en heeft verder een lange uitloper in de heide naar het noordwesten. De kerk staat op een centraal gelegen dekzandrug met open akkers. Hoogcasteren is een tweede dekzandrug met open akkers, ten oosten van de Stroom. Een derde openakker gebied ligt in het westen en wordt daar doorsneden door de dorpsgrens met Casteren en Hapert. Ten oosten van Hoogeloon ligt het *Hoogeloonse bos* of *Loonse bos*. Dit heeft onderdeel uitgemaakt van een oud landgoed. Ten noorden van Hoogeloon ligt een afwisselend landschap van stukken naaldbos die op stuifzand zijn aangelegd, afgewisseld met open weiland. Hier en daar zijn nog kleine wateren en stukjes heide te vinden.

Hoogeloon was een Statendorp en in de jaren 1617 – 1648 en vóór 1559 een hertogsdorp in het kwartier Kempenland van de Meierij van 's-Hertogenbosch. Van 1559 – 1590 was de heerlijkheid in handen van de abt van Tongerlo, van 1590 – 1617 in handen van de bisschop van Den Bosch. Hoogeloon werd bediend door de hertogelijke schepenenbank van Hoogeloon waarin drie schepenen uit Hoogeloon zitting hadden. Het dorpsbestuur bestond uit die drie schepenen, met regenten, zes raadsmanen en enige geërfden.

De omgeving van Hoogeloon is al sinds de voorgeschiedenis bewoond, waarvan grafheuvels aan de Groenstraat getuigen. Uit archeologisch onderzoek is gebleken dat Hoogeloon in en na de Romeinse tijd op de westhelling van het dal van de Kleine Beerse lag. In 1827 werden bij opgravingen onder andere Romeinse overblijfselen gevonden. In de jaren '80 van de 20e eeuw zijn ten oosten van Hoogeloon de resten van een Romeinse villa uit de 2e eeuw ontdekt als onderdeel van een agrarische nederzetting. Ook een bijbehorend Romeins grafveld, een grafheuvel, die bekend staat als de *Kabouterberg*, en een fragment van een Romeinse weg werden gevonden. Met de val van het Romeinse rijk trad een afname van de bevolkingsdichtheid op in de eerste helft van de vroege middeleeuwen (merovingische tijd). Vanaf de vroege middeleeuwen wordt het gebied rond Hoogeloon geleidelijk opnieuw ontgonnen, zoals blijkt uit de twee merovingische grafvelden die in Hoogeloon bij Vossenbussel en Broekenseind zijn gevonden. De bijbehorende nederzettingen bevonden zich vermoedelijk in de directe omgeving van de grafvelden. In deze tijd is Hoogeloon opgeschoven naar het westen. Archeologisch onderzoek heeft bij Hoogeloon en Netersel sporen uit de vroege middeleeuwen aangetroffen.

In 1186 werd bevestigd dat de Abdij van Tongerlo het land, het halve patronaatsrecht en het halve tiendrecht bezat van de kerk van Hoogeloon. De andere helft was in handen van de familie Van Rode. In 1232 deed deze van dit recht afstand en kwamen de rechten geheel in handen van de abdij, die tot 1831 een pastoor zou aanstellen, wat meestal een Norbertijn was. Vermoedelijk is de Pancratiusverering in Hoogeloon ingevoerd in de 13e eeuw door de uit Ranst afkomstige familie Van Ranst. In Ranst was reeds een bedevaartsoord voor deze heilige. Een altaar dat gewijd was aan de heilige Pancratius werd reeds in 1495 vermeld en in 1564 werd hij als patroonheilige van de Hoogeloonse parochiekerk genoemd. Tussen 1712 en 1718 verkreeg de parochie, via de Norbertijnen, een reliek van deze heilige. De middeleeuwse parochiekerk, die in 1648 in protestantse handen was overgegaan, kregen de katholieken in 1808 weer terug. De middeleeuwse kerk werd, op de toren na, gesloopt in 1926.





Afbeelding: Hoogeloon rond 1840

Hoogeloon heeft het karakter van een straatdorp dat een lengte heeft van bijna 4 km, en tot aan Hapert toe door loopt. Centraal staat de huidige parochiekerk, omringd door een grasveld. Hier liggen ook enkele straten met nieuwbouw.

- In de jaren 30 van de 20e eeuw werden *grafheuvels* uit de bronstijd ontdekt, waaronder de *Zwarte Berg* aan de Groenstraat (ook wel Smousenberg genoemd), een van de grootste en hoogste grafheuvels die in België of Nederland te vinden zijn.
- De *protestantse kerk* is een eenvoudige zaalkerk uit 1810 die vastgebouwd zit aan een reeks monumentale woonhuizen. Deze vormden eertijds de pastorie. De kerk, in een opvallende rode kleur, werd gebouwd in opdracht van Lodewijk Napoleon omdat de protestanten, na de teruggaaf van de kerk aan de katholieken in 1809 ook over een kerk moesten beschikken. De kerk is vorm gegeven naar een schuurkerk zoals de katholieken die voordien in gebruik hadden. In 1818 is de hervormde gemeente van Hoogeloon samengevoegd met die van Eersel, waarbij de predikant in Hoogeloon kwam te wonen doch de diensten afwisselend in beide plaatsen werden gehouden. Hiervan getuigt nog het *Dominé pad*, waarlangs de dominee deze afstand moest overbruggen. In 1847 werd een stuk grond aangekocht waarop de, ook nu nog bestaande, protestantse begraafplaats werd aangelegd. De protestantse kerk is tegenwoordig eigendom van de Maatschappij van Welstand.
- De katholieke *Sint-Pancratiuskerk* is een grote dorpskerk in neogotische stijl. Ze heeft kenmerken van een kruisbasiliek zonder toren, maar met een indrukwekkende en merkwaardige koepel op de viering. Boven de ingang bevindt zich een tegeltableau dat God en de vier evangelisten voorstelt. De kerk is gebouwd in 1924 en de architect was Hubert van Groenendael. In de kerk bevindt zich een Sint-Pancratiusbeeld uit 1915, gemaakt door Jan Custers.
- In Hoogeloon staat een *alleenstaande kerktoren* die dateert uit omstreeks 1400. Ze is het enige wat overgebleven is van de in 1926 gesloopte gotische kerk. De toren heeft vier geledingen en is een goed voorbeeld van Kempense gotiek. Boven de westingang is een rondvenster. In de toren is een tiendklok uit 1435 te vinden, die gegoten is door Jan Zeeltman. Deze klok kondigde de komst van de tiendheffer aan. Een andere klok dateert van 1791. De toren wordt omgeven door een begraafplaats.
- De *Mariakapel* aan de Hoogcasterseweg is een rechthoekig gebouwtje met apsis. Het zadeldak, waarop zich een torentje bevindt, is met leien gedekt. Het kapelletje werd in 1939

ontworpen door Jos Bedaux. Het was een geschenk van de parochianen aan de uit Hoogeloon afkomstige pastoor Harrie Beex. De kapel bevat een zandstenen Mariabeeld dat afkomstig is uit de kerk van Casteren. In 1946 schonken oud-militairen twee glas-inloodramen ter nagedachtenis aan twee gesneuvelde dorpsgenoten. Deze ramen zijn gemaakt door Luc van Hoek.

- De *zuivelfabriek 'Sint-Pancratius'* is een industrieel monument uit 1916. De fabriek is in eclectische stijl gebouwd en voorzien van een torentje, boogfriezen, kantelen en andere historiserende details.
- *Woonhuis* uit 1742, Hoofdstraat 42
- *Woonhuis* uit 1847, met fraai bovenlicht, De Hoef 2
- L-vormige *boerderij* met duivengaten, Hoofdstraat 59
- Langgevelboerderij uit 1889, Hoofdstraat 71

## 2.6. Netersel

Netersel is één van de Acht zaligheden (selligheden). Het dorp telt ruim 800 inwoners en kent een rijk verenigingsleven. Rond de dorpskern liggen weilanden en velden voor landbouw, veeteelt en boomteelt. Ontginningen omstreeks de jaren '50 van de 20e eeuw hebben hier en daar een grootschalig landbouwgebied doen ontstaan. Ten zuiden van Netersel ligt nog een restant van het oude cultuurlandschap. Naar het noordwesten ligt de Neterselse Heide, dat overgaat in de Mispelindse Heide met het *Goorven* en *De Flaas* en uitgestrekte naaldbossen op het grondgebied van de gemeente Reusel-De Mierden.

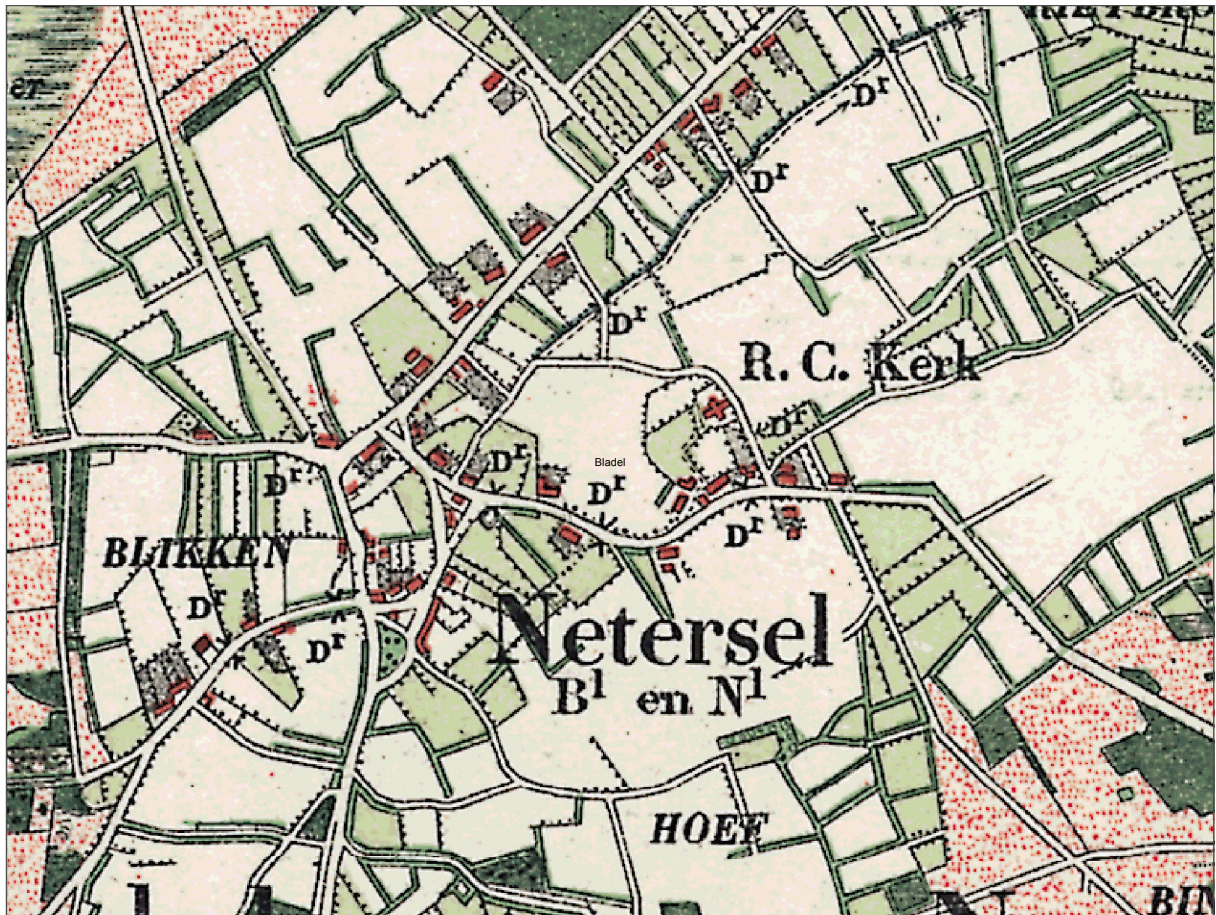
De naam Netersel luidt in 1219 Netrusel, in 1295 Neters, in 1403 Netersel. Netersel besloeg het kleine noordelijke deel van de oude gemeente Bladel en Netersel. Het ligt geheel op de westelijke oever van de Grote Stroom of Grote Beerse. Het cultuurland bleef beperkt tot een dekzandrug in het zuiden, waar wat kleine open akkers lagen en ook de kerk staat. Omdat het klooster Postel grondheer was te Bladel, claimden de Zuidelijke Nederlanden Bladel. In het Verdrag van Fontainebleau van 1785 werd vastgelegd dat Netersel bij Staats-Brabant zou behoren.

Netersel was een Statendorp en voor 1648 een hertogsdorp in het kwartier Kempenland van de Meierij van 's-Hertogenbosch. Netersel werd bediend door een hertogelijke schepenbank waarin drie schepenen uit Bladel, twee uit Reusel en twee uit Netersel zitting hadden. Het dorpsbestuur bestond uit de drie Bladelse schepenen, een burgemeester, vier rekenmannen en de notabelste ingezetenen. Het klooster van Postel was grondheer te Bladel. Waarschijnlijk was de lage heerlijkheid in de 13<sup>e</sup> en begin 14<sup>e</sup> eeuw in handen van de familie Van Bladel.

In 1295 verklaarden schepenen van Antwerpen dat Jan Volcart en Laurens Volcart, hertogelijk rentmeester te Antwerpen, onder meer hun bezittingen in Bladel en Netersel overdroegen aan de hertog van Brabant. De ervaring leert dat dit er op wijst dat de rentmeester dat bezit eerder van iemand anders had aangekocht. Ons ontgaat wie. In het archief van de abdij van Postel bevindt zich de oorkonde van 1340 waarin staat dat de hertog het stenen huis in Netersel aan de abdij van Postel gaf. In de oorkonde van 1340 wordt ook de kapel genoemd die nabij het "steynne huuse" gestaan heeft en die ook aan Postel geschonken werd. Alleen het recht om de kapelaan te benoemen hield de hertog voor zichzelf evenals de heerlijkheid met de openbare rechtspraak en het gezag over de gemene gronden.

In Netersel werden in de 19e en 20e eeuw regelmatig grote stukken baksteen en tufsteen opgegraven in de buurt van de huidige pastorie aan De Hoef. Romantici zoals August Snieders dachten dat deze afkomstig zouden zijn van Pladella Villa. Ook geleerden ondersteunden deze mening. In 1925 werd bewezen dat het om een 13e eeuwse kasteeltje ging, terwijl Pladella Villa in de 10e eeuw bestond. Sedert de Napoleontische tijd behoorde Netersel tot de gemeente Bladel en Netersel. Sedert de gemeentelijke herindeling van 1997 behoort Netersel tot de fusiegemeente Bladel.





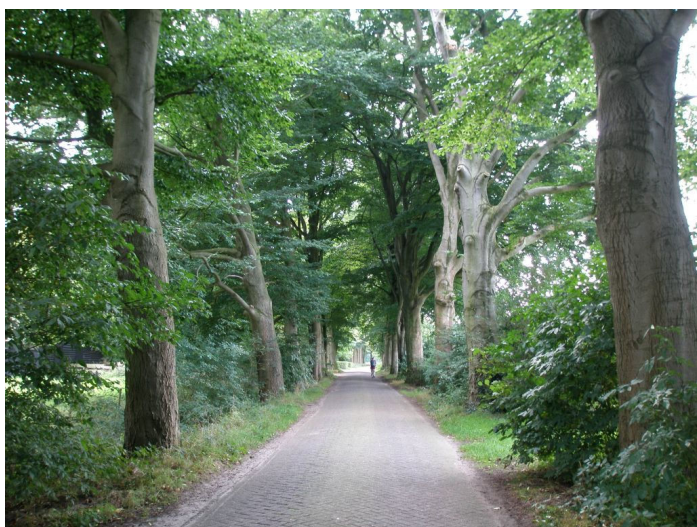
Afbeelding: Netersel rond 1900

Netersel kent weinig oude huizen, mede omdat de Tweede Wereldoorlog haar tol heeft geëist. Niettemin is het dorp aantrekkelijk en telt een aantal, zij het bescheiden, bezienswaardigheden. Centraal in het dorp is het Carolus Simplexplein, wat eigenlijk eerder een aaneenschakeling is van een aantal plantsoenen, dan een plein. Verder vindt men te Netersel:

- De *parochiekerk van de HH. Antonius van Padua en Brigida* is gebouwd in 1950. Het is een eenvoudige bakstenen kerk met een vierkante toren waarvan de geledingen en een boogfries enigszins doen denken aan de torens in de Kempense gotiek. Tot 1932 had Netersel enkel de Heilige Brigida als patrones maar het Antoniusfonds, met steun waarvan de nieuwe kerk werd gebouwd, stelde als eis dat ook de Heilige Antonius van Padua als patroonheilige moest gelden. In 1932 werd de aan beide heiligen gewijde kerk in gebruik genomen, die ontworpen was door de architecten E. Heykants en Van Laarschot. Bij de bevrijding in 1944 werd de kerk zwaar beschadigd en kon niet meer gebruikt worden. Er kwam een noodkerk in een school en later in een houten barak. In 1950 kwam dan de nieuwe kerk tot stand waarvan Cees Geenen uit Eindhoven de architect was. Pastoor Van Moorsel was tot tweemaal toe bouwpastoor in het Neterselse, dat in minder dan 20 jaar tijd 4 opeenvolgende kerken heeft gekend.
- De Oude Pastorie aan De Hoeve 32
- Enkele langgevelboerderijen, zoals die aan De Lei 15
- De gedachtenis Mariakapel voor Fons van der Heijden, verzetsstrijder 1896-1944, op 20 september, in het zicht van de bevrijding, door de nazi's vermoord. Het is een klein bakstenen gebouwtje uit 1947 met een nis, waarin zich een mooi eenvoudig zandstenen Mariabeeld bevindt en enkele herinneringen van de vrienden uit Frankrijk en Wales.



*Historische groenwaarden in de gemeente Bladel (met de klok mee vanaf rechtsboven): de Heksenboom op landgoed Ten Vorsel, klinkerwegen Netersel-Casteren, Cartierheide, monumentale beuk op het kerkhof van Bladel en het Vennenpad.*



### **3. De gemeente en het wetgevend kader**

#### **3.1. Landelijke wetgeving**

##### **3.1.1. Monumentenwet**

Het huidige kader voor de monumentenzorg wordt gevormd door de Monumentenwet uit 1988. Het belangrijkste gevolg van deze wet was de decentralisatie van taken en bevoegdheden van de minister naar de gemeenten. Vooral het overhevelen van het vergunningstelsel geeft gemeenten een grotere verantwoordelijkheid ten aanzien van rijksmonumenten.

De aanwijzing van beschermde rijksmonumenten en beschermde stads- en dorpgezichten is een bevoegdheid van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OC&W). De aanwijzing kan gebeuren op eigen initiatief van de minister, maar kan ook het gevolg zijn van een verzoek van belanghebbende. De als beschermd aangewezen monumenten worden ingeschreven in een register. Van de inschrijving ontvangt de gemeente en de eigenaar een afschrift. Momenteel geldt er een stop op de aanwijzing van nieuwe rijksmonumenten.<sup>5</sup>

De bevoegdheid voor het al dan niet verlenen van een vergunning tot wijziging, afbraak of verwijdering van een beschermd rijksmonument berust bij het college van burgemeester en wethouders. De gemeente moet dan wel beschikken over een gemeentelijke monumentenverordening, waarin tenminste de instelling van een gemeentelijke monumentencommissie is geregeld. Gelet op het feit dat de gemeente Bladel reeds werkt met een gemeentelijke monumentenverordening en monumentencommissie, is deze bevoegdheid aan de gemeente overgedragen.

Het Rijk draagt zorg voor het aanwijzen en beheren van wettelijk beschermde Rijksmonumenten en heeft een wettelijke adviesrol met betrekking tot het aspect archeologie in Milieu Effect Rapportages (MER). Deze adviesrol zal worden vervuld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Voor de Strategische Milieubeoordelingen (SMB) zal een vergelijkbaar uitgangspunt gaan gelden. Naar verwachting speelt het Rijk in de gemeente Bladel alleen een rol in het kader van MER-procedures of SMB's en bij RO-procedures die betrekking hebben op een van de beschermde archeologische rijksmonumenten in de gemeente.

##### **3.1.2. Wet op de Archeologische Monumentenzorg<sup>6</sup>**

Op 1 september 2007 is de Wet archeologische monumentenzorg in werking getreden. Voor archeologische waarden geldt per 1 september 2007 op basis van de gewijzigde Monumentenwet 1988 de wettelijke verplichting om bij vaststelling van een bestemmingsplan rekening te houden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten monumenten (art. 38a). In de Wet op de Archeologische Monumentenzorg komt de verantwoordelijkheid voor het behoud van het bodemarchief bij de gemeente te liggen. De gemeente vormt het bevoegd gezag bij alle activiteiten die van invloed zijn op wijzigingen in het bodemarchief. Kernpunt voor het gemeentelijk beleid vormt het opnemen van een paragraaf "archeologie" in alle ruimtelijke ordeningsstukken. Op grond van art. 39, 40 en 41 MW kan bij omgevingsvergunningen voor de activiteiten ontheffing, projectbesluit, bouwen, slopen en aanleggen aan de vergunning de verplichting tot het beschermen van de archeologie in de bodem, of tot het doen van een opgraving worden verbonden. Daartoe moet bepaald worden, wat de archeologische waarde is van het terrein dat verstoord zal worden.

##### **3.1.3. Modernisering Monumentenzorg<sup>7</sup>**

Met ingang van 1 januari 2012 treedt de Modernisering Monumentenzorg (MoMo) in werking. Concreet leidt de modernisering tot aanpassing van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro), het opstellen van de Rijksstructuurvisie Cultuurhistorisch Erfgoed, het behoud van de aanwijzing

<sup>5</sup> Beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2009

<sup>6</sup> Dit betreft een wijziging van de Monumentenwet 1988.

<sup>7</sup> Dit betreft een wijziging van de Monumentenwet 1988.



beschermde stads- en dorpsgezichten en misschien wel het belangrijkste: een verandering in de manier van denken: cultuurhistorisch erfgoed als belangrijke factor en kans in ruimtelijke ontwikkelingen. Met de introductie van de beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (MoMo) in 2012 wordt brede cultuurhistorie in een juridisch kader geplaatst, omdat het beschikbare (juridische) instrumentarium tot nu toe onvoldoende heeft gewerkt om cultuurhistorie te borgen in nieuwe ruimtelijke opgaven. De monumentale kwaliteit zit niet alleen in de afzonderlijke monumentale gebouwen, maar in het geheel van de historische ruimtelijke structuur en in de wisselwerking daarvan met de bebouwde omgeving.

Uitgangspunten van de MoMo is een eenvoudiger regelgeving en het bevorderen van herbestemming. Het is ook de bedoeling dat het nieuwe monumentenbeleid beter gaat inspelen op de kwaliteit van de omgeving. Hiermee zal meer samenhang komen tussen ruimtelijke ordening en monumentenzorg, zodat de cultuurhistorische kwaliteit beter tot zijn recht komt. Om een stabiele en meer structurele basis te geven aan de borging van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening, wordt aan artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening toegevoegd dat gemeenten bij het vaststellen van bestemmingsplannen niet alleen rekening moeten houden met cultuurhistorische waarden onder de grond, maar ook met waarden boven de grond. Dat betekent dat gemeenten een analyse moeten maken van de cultuurhistorische waarden in een bestemmingsplangebied en daar conclusies aan moeten verbinden die in het bestemmingsplan verankerd worden.

- **Rijk zal slechts nog sporadisch aanwijzen; toekomstige bescherming cultuurhistorisch erfgoed moet door de gemeente worden geregeld.**
- **Herbestemming bevorderen van gebouwen, complexen en gebieden: behoud door ontwikkeling.**
- **Vereenvoudiging van regelgeving en subsidieaanvragen.**

### **3.2. De provincie Noord-Brabant**

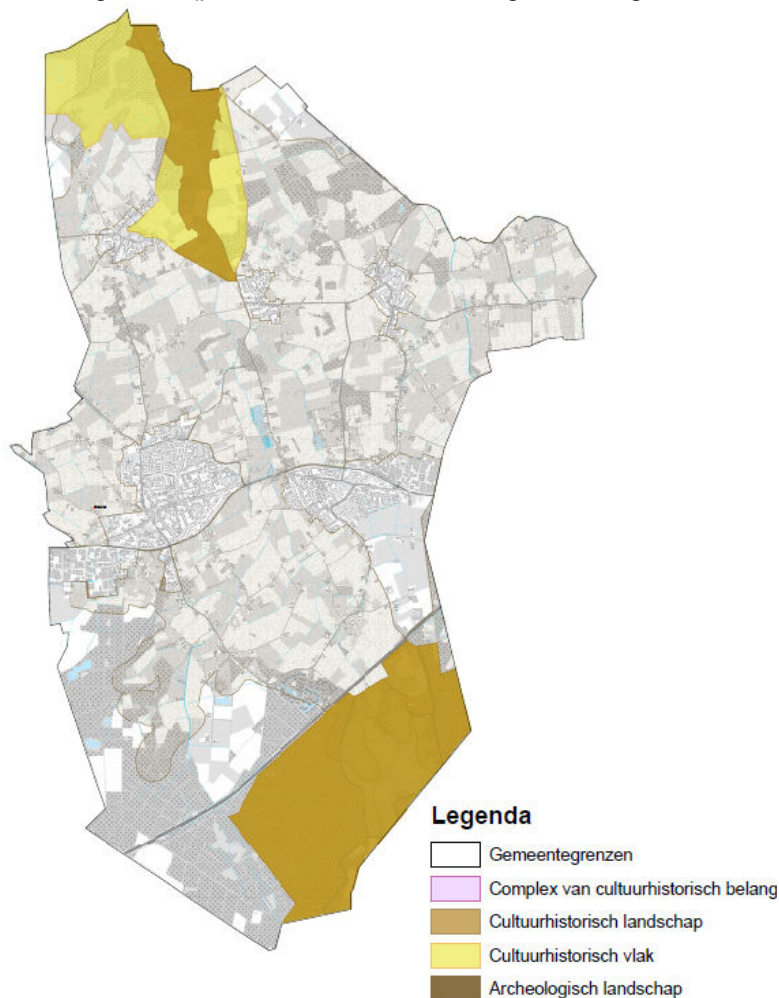
Door de nieuwe Wro hoeft de provincie de bestemmingsplannen van gemeenten niet meer goed te keuren. Zij is haar toetsende rol goeddeels kwijt en geldt meer als overlegpartij. Wil de provincie mee kunnen praten, dan moet zij van te voren haar belang voldoende duidelijk kenbaar hebben gemaakt. De provincie Noord-Brabant heeft haar archeologisch belang gedefinieerd in de vorm van een aantal "cultuurhistorische en archeologische landschappen" en "historische complexen", die verwerkt zijn in de Cultuurhistorische Waardenkaart en plankaart van de Verordening. Dit zijn representatieve en relatief gave delen van de verschillende Brabantse cultuurlandschappen met een groot potentieel aan archeologische en cultuurhistorische waarden. De historische vlakken (gelegen binnen de cultuurhistorische landschappen) zijn vanuit de provinciale verordening ruimte bindend voor de gemeenten. Dit betekent behoud, beheer en bescherming van cultuurhistorische elementen en vlakken. Ruimtelijke ontwikkelingen zijn hier alleen toelaatbaar, wanneer zij gericht zijn op de voortzetting of het herstel van de historische functie en leiden tot behoud / versterking van de cultuurhistorische waarden.

De provincie Noord-Brabant heeft begin 2011 haar beleidsuitgangspunten en prioriteiten met betrekking tot de historische complexen in hoofdlijnen vastgesteld. Daarin wordt een nieuwe rol voor de provincie aangegeven als investeerder en ontwikkelaar. In plaats van de rol als subsidieverstrekker door te zetten, wil de provincie een investerings/ontwikkelrol bij het ondersteunen van grotere complexe herbestemmingopgaven. Het streven is om te investeren én de investeringen terug te verdienen, via een revolving fund. Het opnemen van cultuurhistorische complexen sluit aan bij het rijksbeleid met betrekking tot herbestemming van religieus, militair, industrieel erfgoed en landgoederen.

Archeologische landschappen zitten niet in de verordening ruimte, maar staan wel in de structuurvisie en de Cultuurhistorische Waardenkaart. Hiermee zijn deze landschappen wel (zelf)bindend voor de provincie, maar niet voor gemeenten. De provincie wil haar verantwoordelijkheid voor archeologie en

cultuurhistorie beperken tot deze aandachtsgebieden. De provincie geeft hiermee niet te kennen dat andere gebieden geen of minder waarde hebben. De provincie erkent bijvoorbeeld volmondig het archeologische belang van dorps- en stadskernen, maar vindt dat voor een dergelijke fijnmazige structuur de gemeente de aangewezen instantie is om het onderzoek te regelen.

Archeologische landschappen zijn samenhangende oude bewoningsarealen waar archeologische kampementen, nederzettingen, heiligdommen en grafvelden verborgen liggen onder het aardoppervlak, maar die heden ten dage in de regel over verschillende gemeenten zijn opgesplitst. Voor deze oude bewoningsterritoria zijn doorgaans alleen samenhangende bewoningsgeschiedenissen te reconstrueren, wanneer over de gemeentegrenzen heen gekeken wordt. Onderwerp van onderzoek zijn de representatieve en relatief gave delen van het Brabantse landschap met een groot potentieel aan archeologische waarden. Het onderzoek naar het provinciale belang en de selectie van landschappen was aanleiding voor de provincie Noord-Brabant om een groot deel van de Kempen aan te wijzen als archeologisch landschap. Het gaat hierbij om het landschap 'Kempenland', dat bijna de hele gemeenten Reusel-De Mierden, Bladel en Eersel omvat en kleine delen van Oirschot en Bergeijk. De provincie Noord-Brabant stimuleert hier een regionale landschappelijke onderzoekslijn. Niet alleen vanwege de grote kenniswinst die deze benadering kan opleveren, maar ook omdat hiermee gekozen wordt voor een bovenlokale aanpak hetgeen goed past bij het provinciale schaalniveau. Deze doelstelling van de Provincie Noord-Brabant sluit aan bij de centrale thematiek van de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA). Dit thema is ook voor de Kempen zeker op zijn plaats, daar ook hier een belangrijke relatie is tussen de landschappelijke omstandigheden (plaats van water, aanwezigheid van grondstoffen, reliëf) en de bewoning.



*Afbeelding: Cultuurhistorische waardenkaart Noord-Brabant 2010*

De taken van de provincies in het nieuwe bestel kunnen als volgt worden samengevat:

#### *- Aanwijzen van attentiegebieden*

De provincie heeft op basis van art. 44 van de Monumentenwet 1988 de mogelijkheid om attentiegebieden aan te wijzen als zij vindt dat een gemeente bij de vaststelling van geldende bestemmingsplannen onvoldoende rekening houdt met archeologische waarden. De provincie zal terughoudend met dit instrument omgaan. Zij gaat er vanuit dat gemeenten over een archeologische beleidskaart beschikken en voldoende rekening houden met archeologische waarden, tenzij het tegendeel is bewezen.

#### *- Toezicht planprocedures*

De Structuurvisie waarin de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) is verwerkt, vormt het kader waartegen gemeentelijke bestemmingsplannen, bestemmingsplanwijzigingen en ruimtelijke inrichtingsplannen door de provincie worden getoetst. De laatste jaren wordt al in toenemende mate het aspect cultuurhistorie (waaronder archeologie) bij de provinciale toetsing betrokken. Naar verwachting zal hier de komende jaren nog meer sturing op worden gegeven.

#### *- Ontgrondingen en Milieueffectrapportages*

Op grond van de (aangepaste) Ontgrondingswet (Ow) kan de provincie Noord-Brabant als het bevoegd gezag bij vergunningaanvragen voor ontgrondingen nadere voorwaarden verbinden aan de vergunningverlening om archeologische waarden te identificeren en zo nodig mitigerende maatregelen of aanvullend onderzoek voor te schrijven. Hiervoor hanteert zij de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumentenkaart (AMK) die zijn opgenomen in de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart. Archeologisch vooronderzoek is altijd noodzakelijk als een projectgebied overlap heeft met gebieden die op de Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Brabant een middelhoge of hoge archeologische verwachting hebben. Een archeologisch onderzoek is echter ook verplicht indien er concrete archeologische waarden aanwezig zijn in een projectgebied, dat gelegen is in een gebied met een lage archeologische verwachtingswaarde of waarvan geen verwachtingswaarde bekend is.

#### *- Depots en vondstmeldingen*

De provincie vervult als eigenaar van de archeologische vondsten die in de provincie gedaan worden, een belangrijke rol bij het archiveren en bewaren van de meeste archeologische vondsten uit opgravingen in het provinciaal depot voor bodemvondsten. Behalve de taak om een provinciaal depot aan te wijzen en te onderhouden, hebben de provincies ook de bevoegdheid gemeentelijke depots aan te wijzen. Aan die aanwijzing worden voorwaarden gesteld op het gebied van toegankelijkheid, veiligheid en conservering.

- **Provincie kan archeologische attentiegebieden aanwijzen.**
- **Gemeente moet de historische vlakken en cultuurhistorische complexen van provinciaal belang opnemen in hun bestemmingsplannen met bijbehorende regels.**
- **Provincie heeft een andere rol aangenomen, namelijk als investeerder bij cultuurhistorische complexen.**
- **Provincie blijft bevoegd gezag bij ontgrondingen.**

### **3.3. De gemeente**

De gemeente heeft op grond van de Monumentenwet een belangrijke taak op de uitvoering van de monumentenzorg. De uitvoering van de Monumentenwet heeft te maken met de vergunningverlening en subsidieverlening bij rijksmonumenten en wijzigingen in beschermde gezichten van rijkswege. Met de wijziging van de Monumentenwet per 1 januari 2012 wordt deze taakstelling voor gemeenten nog verder aangescherpt. Het aangenomen rijksbeleid stelt de gemeente en de eigenaar centraal, waarbij participatie en deregulering van regelgeving sleutelwoorden zijn.

**Voor de bescherming van het erfgoed binnen de gemeente wordt de Monumentenwet als uitgangspunt gebruikt. Hierin is alle wet- en regelgeving opgenomen met betrekking tot monumentenzorg. Voor de uitvoering van deze bescherming beschikt de gemeente reeds over:**

- gemeentelijke monumentencommissie die momenteel functioneel is tot 01.01.2012
- gemeentelijke monumentenverordening, vastgesteld in 2008<sup>8</sup>.
- gemeentelijke monumentenlijst uit 1993, geactualiseerd in 2010, met daarop alleen de grotere gebouwde monumenten.
- gemeentelijke monumenten subsidieverordening 2008, waarvoor een jaarlijks structureel bedrag van € 45.500,- beschikbaar is.

Het toetsen van wijzigingsplannen aan monumenten en/of in beschermde gezichten is voorbehouden aan de gemeentelijke monumentencommissie. Deze commissie adviseert het college over de cultuurhistorische waarden van met name monumenten. De gemeente Bladel heeft een monumentencommissie geïnstalleerd, die het college van burgemeester en wethouders adviseert over de cultuurhistorische waarden van monumenten. Met de wijziging van de Monumentenwet (in 2009) is de adviestaak van deze commissie verzaamd. De monumentencommissie adviseert over beperkte ingrepen aan rijksmonumenten, zonder (aanvullend) advies van de rijksdienst en/of provincie Noord-Brabant. Met de wijziging van de Monumentenwet (MoMo) in 2012 komt daar de ruimtelijke context nog bij. De Monumentenwet stelt aan de monumentencommissie een aantal voorwaarden en kwaliteitseisen m.b.t. deskundigheid, aantal leden en onafhankelijkheid.

**In verband met de recente wijzigingen in regelgeving en beleid van rijk en provincie ziet de gemeente zich voor de volgende taken en opgaven gesteld:**

- De vergunningverlening voor eenvoudige wijzigingen aan rijksmonumenten wordt verkort van 26 weken naar 8 weken, conform de reguliere bouwvergunningstermijn uit de Wabo. De tijd om te adviseren over deze wijzigingen wordt hierdoor korter.
- De gemeenten hebben de verplichting een monumentencommissie in te stellen. Door de beperkte tijd om te adviseren zal de gemeente de werkwijze van de monumentencommissie moeten wijzigen.
- De werkwijze en procedures worden vastgelegd in een erfgoedverordening. De verordening moet in overeenstemming met de Wabo worden gebracht om het gemeentelijke monumentenbeleid nog uit te mogen voeren (onder andere vergunningverlening gemeentelijke monumenten).
- De gemeenten moeten in de structuurvisie cultuurhistorie opnemen.
- In elk bestemmingsplan wordt een weergave van de archeologische en cultuurhistorische waarden opgenomen en wordt vastgelegd welke gevolgen de gemeente verbindt aan de aanwezigheid van cultuurhistorische en archeologische waarden of verwachtingen bij geplande bouwactiviteiten of andere bodemversturende activiteiten.
- Als voorbereiding op besluitvorming bij (ruimtelijke) wijzigingsplannen moeten de archeologische en cultuurhistorische verwachtingen- en waarden expliciet onderzocht worden. Dat wil zeggen: niet alleen de formeel vastgestelde waarden, zoals monumenten, maar de totale historische bouwkunst.
- Via een stelsel van voorschriften en vergunningen geeft de gemeente aan welke voorwaarden zij verbindt aan ruimtelijke ingrepen in gebieden met een (archeologische) cultuurhistorische waarden en verwachtingen. Deze voorwaarden kunnen zeer uiteenlopend zijn, variërend van "geen gevolgen voor bouwen", "eerst onderzoeken, dan aangepast bouwen" of "niet bouwen" of "geen bodemverstoring, maar behoud in de bodem".
- Besluiten van de gemeente die daaruit voortvloeien staan volgens de gebruikelijke procedures (Awb) open voor beroep en bezwaar.

---

<sup>8</sup> De monumentenverordening Bladel 2008 voldoet niet aan de eis om een gemeentelijk monumentenbeleid te kunnen voeren (Wabo) en moet dus worden aangepast.

- Initiatiefnemers van bodemversturende activiteiten kunnen verplicht worden om de kosten van archeologisch (voor)onderzoek te dragen en – als behouden niet mogelijk is – eveneens de kosten van een opgraving (“veroorzakerprincipe” ofwel “de verstoorder betaalt”);
- Bij de uitvoering van archeologisch onderzoek ziet de gemeente er in haar rol van bevoegd gezag op toe dat er wordt gewerkt conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en de gemeentelijke richtlijnen.

De gemeente heeft naast de wettelijke taken de nodige beleidsruimte voor de inhoudelijke en praktische invulling op erfgoed. Een gemeentelijk beleidsplan, beleidskaart en overige werkzaamheden zijn daarbij geen verplichting, maar vormen wel een vrijwel onmisbaar (en door Rijk en provincie gestimuleerd) instrument om de gemeentelijke keuzes voor alle betrokkenen helder te maken en inhoudelijk te onderbouwen. De Wet op de archeologische monumentenzorg geeft gemeenten bijvoorbeeld de bevoegdheid ontheffing te verlenen voor het (laten) verrichten van archeologisch onderzoek voor kleine ruimtelijke ingrepen ( $\leq 100 \text{ m}^2$ ). De wetgever stimuleert dat gemeenten de vrijstellingsgrens afhankelijk van de archeologische waarden/verwachtingen zoveel mogelijk zelfstandig vaststellen, afhankelijk van de plaatselijke situatie. De vastgestelde vrijstellingsgrens dient in de gemeentelijke beleidsnota inhoudelijk te worden onderbouwd en geoperationaliseerd in bestemmingsplanvoorschriften. Het kan raadzaam zijn de vrijstellingsgrens ook in de gemeentelijke erfgoedverordening op te nemen. In haar rol van bevoegd gezag creëert de gemeente daarmee duidelijkheid over de omgang met historische waarden op gemeentelijk grondgebied, inclusief de financiële en organisatorische consequenties daarvan, zowel voor de gemeentelijke organisatie als voor derden.

- **De gemeente krijgt de taak om alle archeologische en cultuurhistorische verwachtingen- en waarden te inventariseren en te analyseren bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen.**
- **Gewijzigde beslissingstermijnen zorgen voor aanpassing interne werkwijze.**
- **Monumentencommissie aanpassen aan nieuwe werkwijze.**
- **Erfgoed opnemen in structuurvisie en bestemmingsplan.**
- **Erfgoedverordening vaststellen.**
- **De gemeente moet toezien op de goede uitvoering van archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek.**



*In het Beekdal van de Beerze bij Hoogeloon werden in 2008 tien bijlen uit de Midden Bronstijd gevonden. In de directe omgeving werden al eerder de resten van een Romeinse brug gevonden, en lag de vindplaats niet ver van de Romeinse villa en de Kabouterberg.*



*Op 17 juli 2010 vond de onthulling van een sculptuur plaats op de plek waar in 2008 deze tien 3500 jaar oude bronzen bijlen gevonden zijn. Een wandelpad met informatieborden maakt de plek verder toegankelijk.*

## 4. Beleidsinstrumenten

In deze Cultuurhistorische Beleidsvisie worden de gekozen gemeentelijke beleidsinstrumenten uit de Keuzenotitie Cultuurhistorische Beleidsvisie van april 2011 verder uitgewerkt, waardoor de aandacht en zorg voor het cultuurhistorisch erfgoed wordt verbreed en kansen m.b.t. cultuurhistorie worden benut. Hieronder worden de keuzen die door de raad aan de hand van de keuzenotitie zijn gemaakt nogmaals opgesomd:

### A. Onderdelen die wettelijk verplicht zijn:

- A.1. gemeentelijke Monumentencommissie
- A.2. gemeentelijke monumentenverordening
- A.3. het integreren van archeologie/cultuurhistorie in de nieuwe bestemmingsplannen

### B. Onderdelen die reeds bestaan of waarvoor reeds middelen beschikbaar zijn:

- B.1. de gemeentelijke monumentenlijst uit 1993, geactualiseerd in 2010, met daarop alleen de grotere gebouwde monumenten.
- B.2. de gemeentelijke monumenten subsidieverordening 2008
- B.3. vervaardiging gemeentelijke erfgoedkaart in 2011
- B.4. Opstellen van een cultuurhistorische beleidsvisie inclusief uitvoeringsprogramma
- B.5. Inhuur op projectbasis regionaal archeoloog SRE Milieudienst (wordt in Kempenverband gezien)

### C. Gekozen aanvullende onderdelen die geen extra geld kosten:

- C.1. Vaststellen en jaarlijks actualiseren van de erfgoedverordening; het voornemen is om dit in Kempenverband gezamenlijk op te stellen en te actualiseren.
- C.2. Erfgoedkaart als uitgangspunt opnemen in toekomstvisie en daarmee leidraad maken bij toekomstige ontwikkelingen binnen de gemeente, waaronder bestemmingsplannen
- C.3. Erfgoedbeleidsplan actief naar buiten communiceren en voor burgers toegankelijk maken via Lantaarn en pers
- C.4. Specifieke cultuurhistorische projecten meenemen in de toekomst- of structuurvisie
- C.5. Vaststellen van gemeentelijke richtlijnen voor archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek, in eigen beheer
- C.6. Vaststellen criteria voor aanwijzing van gemeentelijke monumenten en criteria voor behoud ( de criteria voor de aanwijzing van gemeentelijke monumenten staan in de monumentenverordening en dateren van 2008)
- C.7. Leges heffen m.b.t. toetsing archeologie/cultuurhistorie (uitzondering maken voor wijzigingsplannen monumenten). Dit is onderdeel advieskosten R.O.
- C.8. Heemkundekringen in voorstadium betrekken bij ruimtelijke plannen tbv kansen archeologie en cultuurhistorie. Amateurarcheologen automatisch waarschuwen bij afgifte van vergunningen in vrijgegeven gebieden en hen actief de kans bieden om mee te kijken bij de graafwerkzaamheden.
- C.9. Agrarische gronden die in het verleden al aantoonbaar tot een diepte van 50 cm werden bewerkt, wel of niet tot 50 cm vrijgeven voor archeologisch (voor)onderzoek
- C.10. Regels m.b.t. cultuurhistorie opnemen in bestemmingsplan voor zeer hoge en hoge cultuurhistorische waarden.
- C.11. Bestemmingsplanregels voor bescherming cultuurhistorie alleen voor beperkte gebieden opnemen en waar nodig verruimen ten behoeve van het behoud, herstel en doorontwikkelen van het culturele erfgoed.
- C.12. Deskundigheidsbevordering bij betrokken medewerkers van de afdelingen ruimtelijke ontwikkeling, vergunningverlening, toezicht en handhaving en beheer van gebouwen en terreinen (workshops en cursus). Dit valt binnen opleidingsplan.
- C.13. Communiceren over procedures omgevingsvergunning/monumenten, archeologisch onderzoek. (al dan niet in samenwerkingsverband), via Lantaarn, website en pers
- C.14. Er moet een erfgoedfonds komen met of zonder slimme financieringsmogelijkheden, bijvoorbeeld: per verkochte of aangekochte m2 grond of per vergunningaanvraag een bijdrage in een erfgoedfonds. Dit erfgoedfonds bestemmen voor monumentenzorg, excessieve kosten, toevalsvondsten, ondersteuning amateurarcheologen, cultuurhistorie/cultuurtoerisme ( zichtbaar maken van archeologie, infoborden, fietsroutes, websites, etc..., mogelijk in Kempenverband)



- C.15. Amateurarcheologen betrekken en faciliteren bij het doen van waarnemingen en zo nodig archeologisch noodonderzoek.
- C.16. Cultuurhistorisch gebiedsonderzoek bij ruimtelijke ontwikkelingen
- C.17. Plankostenregeling voor haalbaarheidsstudie bij wijzigingsplannen en bouwhistorisch onderzoek (per object).
- C.18. beleidsmedewerker erfgoed als centrale coördinator op gebouwd en archeologisch erfgoed in de organisatie opnemen bij strategie en beleid en overgaan op structurele inhuur/aanstelling van regioarcheoloog. Dit bezien in Kempenverband.

D. Gekozen aanvullende onderdelen die wel extra geld kosten:

- D.1. Jaarlijks aanvullen en actualiseren van de digitale erfgoedkaart m.i.v. 2012
- D.2. Het benutten van kansen op gebied van cultuurhistorie in relatie tot onderwijs en cultuur m.i.v. 2012
- D.3. Het benutten van kansen op gebied van cultuurhistorie in relatie tot toerisme en recreatie m.i.v. 2012
- D.4. Erfgoedkaart in Kempenverband publieksvriendelijk maken en koppelen aan Geowiki in 2012
- D.5. Bescherming en beheer van monumentaal groen en historisch waardevolle landschapselementen, incl. Zandpaden in 2012
- D.6. Actieve communicatie m.i.v. 2012

Bij beleidskeuze C.9 is door de raad aangegeven om de door de raad toegevoegde restrictie “die in het verleden al aantoonbaar tot een diepte van 50 cm werden bewerkt” nader uit te werken en ingeval daarbij zal blijken dat de gekozen formulering een praktische uitvoering in de weg staat, in de beleidsvisie een voorstel voor alternatieve formulering/regeling op te nemen.

In het uitvoeringsprogramma in hoofdstuk 11 worden de onderdelen zichtbaar gemaakt qua tijdsplanning, benodigde uren en directe uitvoeringskosten. Tot slot worden onder “overige instrumenten”, de vooralsnog niet ingezette instrumenten beschreven.

#### **4.1. Toetsing vergunningaanvraag monumenten**

Het belang van monumenten mag niet worden geschaad volgens de Monumentenwet en de monumentenverordening. Daarmee gaat het monumentenbelang vóór andere belangen. Wel dient bij de afweging rekening te worden gehouden met het gebruik van het monument. Er kan alleen een omgevingsvergunning voor de activiteit monumenten/slopen worden afgegeven, als het belang van de monumentenzorg zich daartegen niet verzet. In de Wabo is dat als volgt omschreven (in samenvatting):

- Het is verboden een project uit te voeren, voor zover dat geheel of gedeeltelijk bestaat uit: het slopen, verstoren, verplaatsen of in enig opzicht wijzigen van een beschermd monument of het herstellen, gebruiken of laten gebruiken van een beschermd monument op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht, of het slopen van een bouwwerk in een beschermd stads- of dorpsgezicht.
- Voor zover ingevolge een bepaling in een provinciale of gemeentelijke verordening (zoals de monumentenverordening) een vergunning of ontheffing is vereist om een monument als bedoeld in een zodanige verordening
- te slopen, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen of te herstellen,
- te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht, of een bouwwerk
- te slopen in een krachtens een zodanige verordening aangewezen stads- of dorpsgezicht,
- geldt een zodanige bepaling als een verbod om een project voor zover dat geheel of gedeeltelijk uit die activiteiten bestaat, uit te voeren zonder omgevingsvergunning.
- Voor zover de aanvraag betrekking heeft op een activiteit als hierboven omschreven, kan de omgevingsvergunning slechts worden verleend indien het belang van de monumentenzorg zich daartegen niet verzet. Bij de beslissing op de aanvraag houdt het bevoegd gezag rekening met het gebruik van het monument.

Bij het verlenen van een vergunning zal worden gekeken in hoeverre de beoogde ingreep de monumentale waarden van het monument respecteert. Ook de ruimtelijke ingrepen in beschermde dorpsgezichten moeten worden beoordeeld op de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden. Het gaat hier dus niet alleen over monumenten, maar ook over bouwwerken in beschermde stads- en dorpsgezichten. Daarnaast kan de gemeente ook t.a.v. cultuurhistorisch waardevolle zaken, via bepalingen in het bestemmingsplan, vastleggen dat een advies van de monumentencommissie benodigd is. Wat betekent het bouwen van nieuwe woningen voor de structuur en het beeld van het beschermde gezicht, maar ook de cultuurhistorische waarde zoals aangeduid op de erfgoedkaart? Bij wijzigingen in beschermde dorpsgezichten is er specifieke aandacht nodig om het historische beeld en structuur te behouden en te versterken. Dit geldt ook voor de instandhouding van cultuurhistorisch waardevolle objecten. (Een voorbeeld is lintbebouwing met vele historische beeldbepalende objecten).

De vergunningverlening voor eenvoudige wijzigingen aan rijksmonumenten wordt per 1-1-2012 verkort van 26 weken naar 8 weken, conform de reguliere bouwvergunningstermijn uit de Wabo. De werkwijzen van de gemeente Bladel moet hieraan worden aangepast. De tijd om te adviseren over deze wijzigingen wordt namelijk korter. Door het terugbrengen van de proceduretijd van 26 naar 8 weken kan de kwaliteit van de vergunningverlening in het gedrang komen. Dit kan worden opgelost door met de aanvrager al vóór de formele vergunningaanvraag overleg te voeren (pre-adviesfase). Dit vergt goede afstemming en coördinatie binnen de organisatie en tussen de gemeente en de aanvrager. Dit vraagt ook specifieke deskundigheid bij medewerkers over de inhoud (globaal) en de te volgen procedures.

## **4.2. Toetsing vergunningaanvraag archeologie**

Burgemeester en wethouders kunnen van degene die een vergunning aanvraagt verlangen dat deze een archeologisch onderzoek (laat) uitvoeren. Over het algemeen zal dat de initiatiefnemer zijn tot de bodemverstoring of te wel de veroorzaker van de bodemverstoring. In de voorschriften ten behoeve van het verkrijgen van een vergunning voor niet vrijgestelde activiteiten zal bepaald worden dat de aanvrager van de vergunning minimaal een rapport dient te overleggen, waarin de aard, omvang, diepteligging en datering van de eventueel aanwezige archeologische waarden is vastgesteld. Dat rapport dient ook een antwoord te geven op de vraag in hoeverre eventueel aanwezige archeologische waarden door de voorgenomen ontwikkeling bedreigd worden. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek en de waarde die aan de vindplaats gehecht wordt, kan vervolgens planinpassing of het behoud van de aanwezige archeologische waarden door middel van een opgraving geëist worden. De kosten die samenhangen met het uitvoeren van archeologisch onderzoek en het naleven van de vergunningvoorschriften komen voor rekening van de vergunningaanvrager.

### **4.2.1. Toetsing/goedkeuring rapportage**

Het resultaat van inventariserend veldonderzoek is een rapport met een waardering en een inhoudelijk (selectie-) advies (buiten normen van tijd en geld). Waardebepaling gebeurt aan de hand van in de KNA (Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) opgenomen parameters. Deze zijn: gaafheid, conservering, belevingswaarde, zeldzaamheid, informatiewaarde, ensemblewaarde, representativiteit. Het rapport wordt door de opdrachtgever aangeboden aan het College.

Rapporten van inventariserend onderzoek en de daarbij behorende adviezen – zowel die van verkennend, als karterend, als waarderend onderzoek – worden in opdracht van de gemeente beoordeeld door een onafhankelijk, archeologisch deskundige (seniorarcheoloog) die toetst of het rapport voldoet aan de KNA en eisen van vakmanschap, of het voldoende gegevens van voldoende kwaliteit bevat om een besluit te kunnen nemen, en of de aanbevelingen valide zijn. Aantoonbare fouten moeten in het rapport gewijzigd worden alvorens Burgemeester en Wethouders een besluit nemen. Het advies in het rapport blijft de verantwoordelijkheid van de auteur. De onafhankelijke deskundige adviseert de gemeente om het advies al dan niet over te nemen.

### **4.2.2. Goedkeuring Programma van Eisen (PvE)**

Een Programma van Eisen (PvE) is een kennisgeving van de overheid aan de vergunningvrager en

kan worden opgesteld door gemeente Bladel zelf, als bevoegd gezag, of in opdracht van de initiatienemer door een daartoe bevoegde archeoloog. De gemeente dient het PvE te toetsen en goed te keuren, waarvoor de gemeente een deskundige inschakelt die niet betrokken is bij de vergunningaanvraag of de uitvoering. Programma's van eisen zijn verplicht voor proefsleuvenonderzoek, voor een opgraving en voor archeologische begeleiding aangezien dit onderzoek is met een destructief karakter dat niet of slechts beperkt over gedaan kan worden. Tijdens de uitvoering van werkzaamheden kan het nodig zijn een PvE te wijzigen. Bij ingrijpende wijzigingen is goedkeuring door het College nodig, omdat een PvE verplichtingen aan een initiatiefnemer oplegt. Voor bureauonderzoek en booronderzoek is geen Programma van Eisen vereist, omdat dit geen, respectievelijk beperkt destructief onderzoek is. Voor booronderzoek is een Plan van Aanpak vereist dat de uitvoerder voorlegt aan zijn opdrachtgever. Van te voren voorleggen aan de gemeente is niet verplicht, maar is bij twijfel over de uitvoeringsmethodiek of vraagstelling aan te raden, omdat dit kan voorkomen dat het rapport wordt afgekeurd als blijkt dat het onderzoek niet goed is uitgevoerd.

#### **4.2.3. Selectiebesluit**

Op basis van de gegevens van het vooronderzoek stelt de uitvoerder van het onderzoek een waardering op. Aan de hand van de adviezen kan een beleidsbeslissing ex art 39/41 Monumentenwet (een selectiebesluit) genomen worden. Het selectiebesluit is een formeel besluit van het College van B & W dat impliciet onderdeel is van een vergunning of projectbesluit. In het selectiebesluit wordt de vastgestelde waarde afgezet tegen het risico van de ingreep, wordt de meerwaarde (kennisrendement) van een opgraving of begeleiding beoordeeld, of de zin en duurzaamheid van behoudsmaatregelen, en wordt het archeologisch belang afgewogen tegen andere belangen. In het geval dat de gemeente ervoor kiest om het advies over te nemen, kan de ambtenaar van de gemeente die belast is met de archeologie hiervoor zorg dragen en is geen inzet van een extern ingehuurd seniorarcheoloog noodzakelijk. Bij grote of complexe onderzoeken is het raadplegen van een (externe) seniorarcheoloog wenselijk. Ook indien er hetzij van de opdrachtgever hetzij van bijvoorbeeld een heemkundevereniging bezwaren tegen het selectieadvies komen is de inzet van een externe seniorarcheoloog wenselijk. Het al of niet opvolgen van een selectieadvies is voorbehouden aan het bevoegd gezag. Het selectiebesluit kan dan ook afwijken van het selectieadvies. Wanneer de gemeente wil afwijken van het selectieadvies dient dit onderbouwd te worden.

Er zijn bij een selectiebesluit vijf mogelijkheden:

- Ontheffing of vergunning zonder voorwaarden. De resultaten van het archeologisch onderzoek kunnen zodanig zijn dat geen vervolgstappen hoeven te worden voorgesteld (geen behoudenswaardige archeologische resten). De gemeente verleent medewerking aan de planontwikkeling (verlenen vergunning/ontheffing). De geplande bodemingrepen kunnen in dat geval zonder beperkingen ten aanzien van archeologische waarden worden uitgevoerd. Dit laat onverlet de in de Monumentenwet vastgelegde verplichting om 'toevalsvondsten' te melden.
- Behoudenswaardige resten in situ behouden. Dit houdt in dat de behoudenswaardige resten worden ingepast en/of dat er fysieke maatregelen worden getroffen op het terrein met archeologische waarden zelf (behoud in situ). De gemeente geeft een vergunning of ontheffing onder voorwaarden van planaanpassing. Behoud in situ kan mogelijk zijn door middel van 'archeologievriendelijk' bouwen, bijvoorbeeld door ophoging zonder dat schade door zetting op treedt, in natte contexten door beheersing van het grondwaterpeil, of door een fundering waarbij niet meer dan 5% van het oppervlak verstoord wordt.
- De vindplaats kan niet worden ingepast waardoor het opgraven van de behoudenswaardige resten door middel van een opgraving noodzakelijk is. Tijdens een archeologische opgraving worden sleuven en putten aangelegd met als doel de bedreigde delen van de vindplaats te documenteren en vondstmateriaal veilig te stellen (behoud ex situ). Een opgraving wordt voorafgaand aan de bodemverstoring uitgevoerd. In sommige gevallen kan de opgraving tijdens de bodemverstoring worden uitgevoerd, in de vorm van een archeologische begeleiding. De gemeente verstrekt een vergunning of ontheffing nadat het archeologisch rapport is goedgekeurd. Aangezien een rapport pas na geruime tijd na het veldwerk gereed is, kan de vergunning desgewenst verleend worden nadat de initiatiefnemer de opdrachtverlening

tot rapportage van het onderzoek kan overleggen op basis van een goedgekeurd evaluatierapport en een zonodig bijgesteld programma van eisen.

- Wettelijke bescherming. De vindplaats kan zo waardevol zijn dat de RCE besluit dat deze voor wettelijke bescherming in aanmerking komt. In dat geval wordt de vergunning/ontheffing geweigerd.
- Combinatie. In veel gevallen is sprake van een meerledig selectiebesluit. Een deel van de vindplaats kan behouden blijven, een deel kan worden vrij gegeven. Een deel kan worden begeleid en op een laatste deel is een opgraving nodig.

- **Bij vergunningverlening cultuurhistorie/monumenten beoordelen wat de gevolgen zijn voor de cultuurhistorische waarden en daar zo nodig maatregelen voor treffen.**
- **Bij vergunningverlening archeologie beoordelen wat de gevolgen zijn voor de cultuurhistorische waarden en daar zo nodig maatregelen voor treffen.**
- **Deskundigheid voor beoordeling archeologie en cultuurhistorie op projectbasis inhuren.**

### 4.3. Toezicht en handhaving

De gemeente ziet toe op de naleving van de regels of voorschriften voor bouwen en archeologisch onderzoek, zoals deze in het beleidsplan, bestemmingsplan en de erfgoedverordening zijn vastgelegd. Vooral in agrarisch gebied is het toezicht hierop lastig.

Ontgroningen, egalisaties en het aanleggen van waterbergingen kunnen het bodemarchief aanzienlijke schade toebrengen. In artikel 63 van de Monumentenwet is bepaald dat Burgemeester en Wethouders en de Minister van OC&W de personen aanwijzen die zijn belast met het toezicht op de naleving van de verplichtingen van de Monumentenwet. Ook in de Woningwet (artikel 100a) en de Wet ruimtelijke ordening (artikel 7.2) is aangegeven, dat Burgemeester en Wethouders de toezichthouders aanwijzen. Het aanwijzen van toezichthouders dient te geschieden door middel van een besluit. De toezichthouders van gemeenten zullen toezien op de eisen die zijn neergelegd in bestemmingsplannen en de voorschriften die zijn verbonden aan de omgevingsvergunning (aanleggen, bouwen, slopen, ontheffing en projectbesluiten). De toezichthouders van de Erfgoedinspectie houden toezicht op de naleving van de verplichtingen die gelden voor degenen die opgravingswerkzaamheden verrichten en de verplichtingen die samenhangen met beschermde (rijks)monumenten.

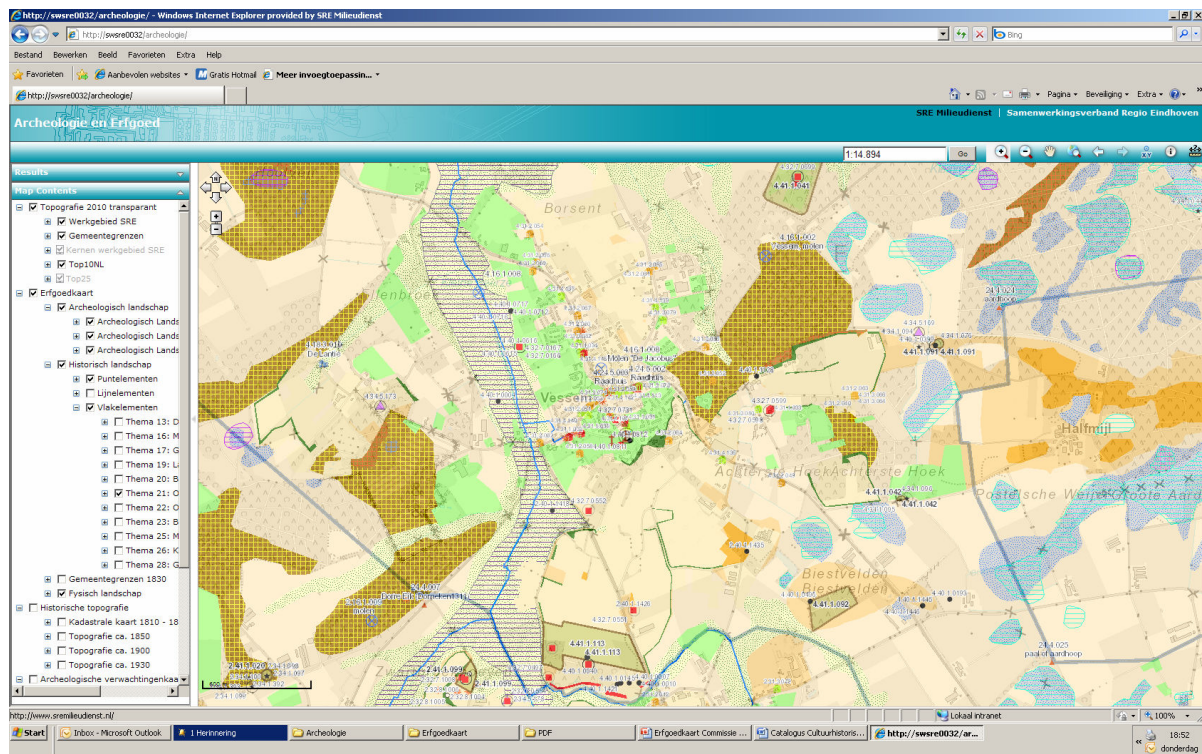
De gemeenten hebben bij subsidietoekenningen aan monumenten de plicht om de nacontrole te verzorgen en terug te koppelen aan de subsidieverstrekker (rijk/provincie/overige) De controle is om te waarborgen dat de financiële middelen op een juiste wijze zijn besteed.

De Monumentenwet bevat geen bijzondere bepalingen met betrekking tot de handhaving van de verplichtingen. Voor zover deze verplichtingen betrekking hebben op zaken, die in bestemmingsplannen of in de omgevingsvergunning zijn geregeld, kan de bevoegdheid tot handhaving worden gebaseerd op artikel 7.1 Wro. Dat artikel bepaalt namelijk dat Burgemeester en Wethouders zorg dragen voor de bestuursrechtelijke handhaving van het bepaalde bij of krachtens deze wet. In dit verband is ook artikel 7.10 Wro van belang dat bepaalt dat het verboden is om (kort gezegd) te handelen in strijd met een bestemmingsplan. Wanneer derhalve in een bestemmingsplan zaken zijn geregeld met betrekking tot de bescherming van monumenten, dan is dat op grond van artikel 7.10 Wro verboden en zijn Burgemeester en Wethouders bevoegd om daartegen handhavend op te treden. Voor het handelen in strijd met de omgevingsvergunning of de daaraan verbonden voorschriften kan de bevoegdheid tot handhaving worden gebaseerd op artikel 100 Woningwet. Tot slot kan de bevoegdheid tot handhaving ook worden gegrond op de Gemeentewet en wanneer het gaat om handelen zonder of in strijd met een omgevingsvergunning, de Woningwet.

- Bij vergunningverlening met betrekking tot archeologie en cultuurhistorie ziet de gemeente toe op naleving van de voorschriften.
- De gemeente ziet ook toe op naleving van de regels in het bestemmingsplan en de erfgoedverordening met betrekking tot archeologie en cultuurhistorie, waaronder beschermde monumenten.
- Deskundigheid voor beoordeling archeologie en cultuurhistorie op projectbasis zo nodig inhuren.

#### 4.4. Erfgoedkaart

De erfgoedkaart wordt als uitgangspunt gebruikt voor de formulering van beleidskeuzes op beleidsterreinen, die raakvlakken hebben met cultuurhistorie. Dit omvat bijvoorbeeld een nadere bepaling bij welke omvang van het project (uitgedrukt in vierkante meters) in samenhang met de mate van bodemverstoring (uitgedrukt in meters diepte ten opzichte van het maaiveld), er archeologisch onderzoek is vereist. De waardering van cultuurhistorische elementen en structuren is van belang voor het beheer van de nog resterende cultuurhistorische waarden en dient ook de mogelijkheid te scheppen met die waarden bij planontwikkeling op een verantwoorde wijze om te gaan. De beleidskaarten archeologie en cultuurhistorie vormen bij bestemmingsplanwijzigingen en uitgebreide omgevingsvergunningen een basis waaruit één op één kan worden geput.



De erfgoedkaart van Bladel is digitaal beschikbaar op de website van de digitale erfgoedkaart van de Kempen- en A2gemeenten: <http://atlas.sre.nl/archeologie>

De gemeentelijke erfgoedkaart bestaat uit de volgende elementen:

- Erfgoed inventarisatiekaart
- Archeologische waarden- en verwachtingenkaart
- Archeologische beleidskaart
- Cultuurhistorische waardenkaart
- Cultuurhistorische beleidskaart
- Rapport met catalogi en andere bijlagen

De erfgoedkaart is feitelijk een 'groeierende' cultuurhistorische kaart waarin cultuurhistorisch kaartmateriaal met de daaraan gekoppelde informatiebestanden op het gebied van archeologie, bouwhistorie, historische stedenbouw, groen en water zijn samengebracht. Dat wil zeggen dat steeds weer nieuwe informatie wordt toegevoegd en verouderde gegevens worden gewijzigd. Het is dan ook aan te bevelen wijzigingen zoals gemeentelijke monumenten, archeologische onderzoeken / vondsten en bodemverstoringen in de archeologie en cultuurhistoriekaart digitaal actueel bij te houden (dynamisch systeem), maar ook om nog ontbrekend erfgoed toe te kunnen voegen. Hiervoor is jaarlijks onderhoud noodzakelijk.

De gemeentelijke erfgoedkaart vormt het uitgangspunt voor ontwikkelingsplannen, bij de herziening van bestemmingsplannen en voor het opstellen van een archeologisch (voor)onderzoek, een cultuurhistorische effectrapportage of een ander cultuurhistorisch advies. Het vormt een belangrijk speerpunt in het beleid om cultuurhistorische waarden zo vroeg mogelijk in het planproces mee te laten wegen. Omdat in de gemeentelijke toekomstvisie alleen nog maar gewezen wordt op het belang van cultuurhistorie, maar wordt nog niet wordt gerefereerd aan de erfgoedkaart als inspiratiebron en leidraad, zou dit alsnog moeten gebeuren.

Archeologische resten die bijvoorbeeld bij opgravingen blootgelegd worden, kunnen - samen met het historische verhaal dat daarmee verbonden is - een belangrijke toegevoegde waarde vormen voor de ruimtelijke kwaliteit en de ontwikkeling van de gemeente. Zij vormen de basis voor de historische identiteit en haar inwoners. Daarnaast is het ontdekken, herkennen en beleven van het verleden, vooral in de eigen omgeving, ook gewoon leuk, spannend en interessant. Daar waar mogelijk kan de gemeente het letterlijk zichtbaar maken van erfgoed in de openbare ruimte (cultuurhistorie als inspiratiebron in ontwerp opdrachten) door het inpassen van bijvoorbeeld het resultaat van archeologisch onderzoek of de historische situatie zoals verbeeld op de erfgoedkaart in de nieuwe situatie stimuleren.

Het aanwezige erfgoed vormt daarmee een bron van inspiratie voor vernieuwing en verandering, waardoor het voortbestaan ervan ook op langere termijn wordt veiliggesteld. Bij het vaststellen of wijzigen van het bestemmingsplan kan dan ook bekeken worden welke cultuurhistorische en archeologische waarden beter in kaart gebracht moeten worden, maar ook welke relictten bijvoorbeeld weer teruggebracht zouden kunnen worden (denk aan een oude weg, grafheuvel of grenspaal. De digitale gemeentelijke en regionale erfgoedkaart van de Kempen is het middel bij uitstek dat hierin kan voorzien. De digitale erfgoedkaart biedt bij planvorming een gemeenschappelijke referentie omdat deze aan alle betrokken partijen inzicht geeft in de karakteristieken van een locatie.

#### Onderhoud erfgoedkaart

Het is voor de gemeente strategisch en organisatorisch van groot belang om zelf steeds over een zo volledig mogelijk en actueel overzicht van de samenstelling van het eigen bodemarchief te kunnen beschikken. De erfgoedkaart is in dat kader een belangrijk instrument, dat echter up-to-date moet worden gehouden. Alle relevante informatie uit archeologisch onderzoek binnen de gemeente dient beschikbaar te komen voor de verdere ontwikkeling van het gemeentelijk beleid. Alle nieuwe informatie moet daarbij in een goed functionerend informatiesysteem terechtkomen en gebruikt worden voor het actualiseren van de gemeentelijke beleidskaart. De beleidskaart kan in de eerstvolgende jaren het beste eenmaal per twee jaar worden aangepast, waarbij nieuw gegenereerde kennis en informatie wordt gebruikt voor het bijstellen van de grenzen van de verwachtingszones. Het is aan te bevelen om de onderliggende inventarisatiekaarten jaarlijks bij te houden, gezien de informatie die elk jaar voortkomt uit de archeologische onderzoeken die in de regio plaatsvinden.

**Voor het onderhoud van de erfgoedkaart is vanaf 2012 jaarlijks structureel € 7.500,- beschikbaar gesteld.**



- **Het gebruik van de erfgoedkaart zowel intern als extern promoten:**  
<http://atlas.sre.nl/archeologie>
- **De erfgoed beleidskaarten actief naar buiten communiceren en voor burgers toegankelijk maken via Lantaarn, gemeentelijke website en pers.**
- **Onderhoudscontract voor jaarlijkse actualisatie erfgoedkaart afsluiten.**

#### 4.5. Erfgoedverordening

De procedure met betrekking tot o.a. het aanwijzen van gebouwde monumenten<sup>9</sup> en monumentaal groen, het wijzigen van gemeentelijke en rijksmonumenten, beschermde gemeentelijke dorpsgezichten en monumentale zaken staan opgenomen in de gemeentelijke monumentenverordening. Deze monumentenverordening gaat op in een brede erfgoedverordening, waarin ook de procedures worden opgenomen met betrekking tot het verrichten van archeologisch onderzoek. In deze erfgoedverordening (zie bijlage 6) worden onder meer onderstaande punten voor archeologie en cultuurhistorie geregeld.

- Het opnemen van een bepaling om gemeentelijke monumenten aan te wijzen, waaraan een vergelijkbaar waarborgsysteem wordt gekoppeld zoals dit gedaan zou worden met een archeologisch of cultuurhistorisch vergunningstelsel in een bestemmingsplan.
- Eisen die de gemeente stelt aan archeologische (voor)onderzoeken, opgravingen en begeleidingen in de Kempengemeenten. Via deze bepaling kan de gemeente de kwaliteit en de regie waarborgen van archeologische belangen bij opgravingen en begeleidingen in zogenaamde plannen van aanpak en programma's van eisen, conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (zie bijlage 5).
- Het vaststellen van gevallen waarin de gemeente kan afzien van nader archeologisch onderzoek of het opleggen van daartoe strekkende verplichtingen.
- Regeling betreffende financiële verantwoordelijkheden die de gemeente krijgt omtrent aanspraken op een bijdrage bij excessieve archeologische kosten en toevalsvondsten.
- Subsidiemogelijkheid voor beheer en onderhoud van een vindplaats of terrein om de instandhouding van een archeologisch terrein te waarborgen.
- Het opnemen van bepalingen omtrent handhaving, toezicht, bestuurlijke boetes / strafbepaling.
- Wijze van samenwerking met archeologische/historische werkgroep (informatie-uitwisseling, bestuurlijk en/of ambtelijk overleg, deelname klankbordgroepen en/of monumentencommissie).
- Het betrekken van burgers onder andere via publieksvoorlichting.
- Criteria voor de selectie en de aanwijzing van (archeologische) monumenten of planologisch beschermde archeologische en cultuurhistorische gebieden.
- De rol van monumentencommissie bij procedures en vergunningen voor planologisch beschermde archeologische en cultuurhistorische gebieden of relicten, bijvoorbeeld in het kader van structuurvisies en bestemmingsplannen, en bij het afgeven van monumentenvergunningen. De monumentencommissie zou uitgebreid kunnen worden met een deskundige op archeologisch gebied, zodat bij de behandeling van het monumentenbeleid in deze commissie ook archeologische aspecten betrokken kunnen worden.
- De inbreng van archeologische en cultuurhistorische waarden in stedenbouwkundige, structuurvisies en beeldkwaliteitplannen.
- De status van de gemeentelijke erfgoedkaart.

In de toekomst kan zich de mogelijkheid voordoen dat nieuwe archeologische of cultuurhistorisch waardevolle locaties ontdekt worden, die nog geen bescherming genieten binnen de bestaande bestemmingsplannen. In plaats van dat in dat geval (jaren) gewacht moet worden tot een herziening

<sup>9</sup> De gemeentelijke monumentenlijst is in 2010 vastgesteld.



van het bestemmingsplan kan opname in de gemeentelijke erfgoedverordening een (tijdelijke) oplossing bieden. Aan de erfgoedverordening is daartoe de erfgoedmeetlat gekoppeld waarmee objectief een terrein, object of context gewaardeerd kan worden en waarmee kan worden bepaald door middel van een puntentelling of het wel of niet beschermingswaardig is. Hiermee wordt duidelijk voor iedereen zichtbaar en kenbaar gemaakt wat de daadwerkelijke monumentale waarden zijn en de daaraan gekoppelde afwegingen. Waar de grens ligt om een terrein als beschermingswaardig te benoemen, of beter, welke criteria er zijn om de term beschermingswaardig te kunnen voeren, was niet helder. Voor een objectieve weging van de archeologische en cultuurhistorische waarden is een 'erfgoedmeetlat' ontwikkeld, waarbij onder meer de archeologische, cultuurhistorische en ensemble waarden worden opgenomen, alsook de gaafheid/herkenbaarheid, zeldzaamheid en belevingswaarde (zie bijlage 7).

- **Vaststellen van de erfgoedverordening met richtlijnen voor archeologisch, bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek en erfgoedmeetlat.**
- **Jaarlijks actualiseren van de erfgoedverordening, zo mogelijk in**

#### **4.6. Beheer van historisch groen**

De gemeente Bladel heeft in 2009 de “Nota Landschapsbeleidsplan Natuurlijk van nature 2009-2024” vastgesteld. In het Landschapsbeleidsplan wordt de gemeentelijke visie op het landschap en de natuur verwoord. De doelen die hierin worden omschreven zijn:

- Het aangeven van de relatie tussen het gemeentelijke landschapsbeleid en de diverse ruimtelijke ontwikkelingen, zoals vastgelegd in het beleid van hogere overheden.
- Het verwoorden van de visie van de gemeente op het behoud en de ontwikkeling van natuur en landschap.
- Het creëren van draagvlak voor landschap- en natuurbeleid.
- Het geven van een kader voor het beheer en onderhoud van bestaande landschapselementen in gemeentelijk eigendom.
- Het stimuleren van het beheer van bestaande en de aanleg van nieuwe landschapselementen
- Het landschap- en natuurbeleid zicht zich in eerste instantie op behoud en beheer van bestaande natuur- en landschappelijke waarden en in tweede instantie op het herstel en de versterking van de kwaliteit van het buitengebied door natuur- en landschapsontwikkeling.

Het beheer van natuur- en bosgebieden kan in veel gevallen niet los worden gezien van het onroerend erfgoedbeheer. De cultuurhistorische component draagt bij tot de waardering voor en ontwikkeling van het landschap. Omgekeerd versterkt een natuurlijke omgeving de beleving van de aanwezige erfgoedwaarden. Om dit cultuurlandschap niet alleen te beschermen, maar ook en vooral om in te richten, te beheren en zo nodig te restaureren is naast beleid vooral ook kennis noodzakelijk. Daartoe is een inventarisatie van alle waardevolle bomen en houtopstanden noodzakelijk. Bij een groeninventarisatie kunnen ook kleine landschapselementen, zoals bosjes, singels, houtwallen en hoogstamboomgaarden, worden meegenomen. Een goed voorbeeld vormt het onderzoek dat de Brabantse Milieu Federatie in 2011 is gestart naar de ecologische, cultuurhistorische en recreatieve waarden van de zandpaden in de Kempen met het doel om deze beter te kunnen behouden, beschermen en hoe zo nodig herstellen.<sup>10</sup> Dat een deel van deze waardevolle bomen en houtopstanden niet alleen voor de gemeente maar zelfs van regionaal belang zijn, blijkt wel uit het Loons bos. Dit bos is het enige bos in de Kempen dat nog dateert uit de Middeleeuwen, en mogelijk zelfs teruggaat op de Romeinse tijd.

<sup>10</sup> Projectplan Bescherming en Ontwikkeling Ecologische Waarden van Zandpaden in Noord-Brabant, Kempenland, BMF 2011.

*Monumentale beukenlaan op landgoed Ten Vorse!*



Het beheer is gericht op het realiseren en in stand houden van het natuurlijk en cultureel karakter van Bladel. Speciale aandacht is er voor het beheer van bomen. Alle gemeentelijke en particuliere waardevolle en monumentale bomen en houtopstanden kunnen worden opgenomen op een gemeentelijke bomenlijst. Monumentale bomen genieten al een bescherming op basis van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). De kapverordening biedt nog geen mogelijkheden om hoogstamboomgaarden, houtwallen, oude hagen, historische terrein- en erfafscheidingen, historische erfbeplantingen, tuin- of parkaanleg te beschermen. Kleine landschapselementen, zoals bosjes, singels, houtwallen en hoogstamboomgaarden kunnen op het moment van actualisatie in het bestemmingsplan worden opgenomen. Vooruitlopende hierop bestaat de mogelijkheid om deze objecten aan te wijzen tot gemeentelijk beschermd groenmonument. Door een dergelijke aanwijzing geldt, zolang de herziening van het bestemmingsplan nog niet heeft plaatsgevonden, een voorbescherming voor deze objecten. Eveneens kan een aanwijzing tot gemeentelijk groenmonument, net als bij gebouwde monumenten van belang zijn voor de signaalfunctie en de bewustwording ten aanzien van dit waardevolle cultuurgood.

De herkenbaarheid en identiteit van het Kempische platteland wordt bepaald door erfgoedelementen zoals langgevelboerderijen, bakhuisjes, bolle akkers en hoogstamboomgaarden. Sinds de jaren 1950 is het platteland en het landschap in de Kempen ingrijpend veranderd. De oorspronkelijke groep bewoners en gebruikers, voornamelijk landbouwers, pleiten voor een dynamisch plattelandsbeleid dat ten goede komt aan hun landbouwactiviteiten. De steeds grotere groep nieuwkomers, zoals pendelaars, eigenaars van tweede woningen en toeristen, willen veeleer ontwikkelingen op het platteland afremmen. Enerzijds omdat zij redeneren vanuit een idyllisch beeld over het platteland en zijn natuur. Anderzijds omdat zij er niet economisch van afhankelijk zijn. Indien Bladel de diversiteit aan landschappen, archeologische vindplaatsen en erfgoedelementen wil behouden, is het creëren van beheerovereenkomsten met eigenaren voor de zorg en het beheer van de typische erfgoedelementen, zoals kleine landschappelijke structuren en reliëfvormen en het bouwkundig erfgoed een mogelijkheid.

**Voor de bescherming en het beheer van monumentaal groen en historisch waardevolle landschapselementen, incl. zandpaden is in 2012 € 15.000,- en in 2013 incidenteel beschikbaar en vanaf 2014 structureel € 30.000,-.**

- **Erfgoedkaart opnemen in het landschapsbeleidsplan en uitgangspunt laten vormen voor beheer en behoud.**
- **Inventarisatie van alle waardevolle bomen en houtopstanden en opstellen lijst van historisch groen.**
- **Zo nodig beheerovereenkomsten afsluiten voor beheer van waardevolle landschapselementen.**
- **Kapverordening aanpassen voor bescherming historisch groen.**
- **Ondersteuning bieden aan projectplan “Bescherming en Ontwikkeling Ecologische Waarden van Zandpaden in Noord-Brabant”**

#### **4.7. Cultuurhistorisch onderzoek**

De kansen die de cultuurhistorie biedt voor de ruimtelijke kwaliteit zouden beter benut moeten worden. Hiertoe dient onder andere de Cultuurhistorische verkenning (CV) en de cultuurhistorische effectrapportage (CHER). Bij voorkeur worden beide onderzoeken zo vroeg mogelijk in het planproces opgesteld, omdat de mogelijkheden voor sturing vanuit een cultuurhistorische optiek dan nog aanwezig zijn. In deze onderzoeken worden de bestaande cultuurhistorische waarden, zijnde architectuurhistorische, bouwhistorische, archeologische en landschappelijke waarden geïnventariseerd en gewaardeerd. Hierop volgt een aantal aanbevelingen ten aanzien van het omgaan met deze waarden:

- waardevolle objecten inpassen in een nieuwe structuur,
- ontwikkelingen laten aansluiten bij de bestaande waardevolle structuur ,
- waardevolle delen van een gebied tot inspiratie laten dienen van ontwikkelingen.

Essentieel is een uitwisseling van de verkregen kennis met de direct betrokkenen (stedenbouwkundigen, ontwerpers en ontwikkelaars). Naast de inventarisatie en waardering, en de uitwisseling van kennis zou een laatste fase kunnen bestaan uit een effectmeting. Wat zijn de concrete effecten van een voorgesteld (bouw)plan op de geïnventariseerde cultuurhistorische waarden. Een CHER en CV leveren kort gezegd een betere ruimtelijke kwaliteit op, voorkomen vertraging tijdens de (ver)bouw en voorkomt planwijziging vanwege cultuurhistorische redenen. De facultatieve opstelling van een CV en CHER behoort niet tot de wettelijke taken. De kosten hiervan komen dan ook voor rekening van de opdrachtgever en behoren tot de plankosten en de grondexploitatie.

- **Cultuurhistorische verkenning (CV) en de cultuurhistorische effectrapportage (CHER) afdwingen op basis van MoMo bij grote ruimtelijke ontwikkelingen.**
- **Gemeente geeft eisenpakket mee bij inrichting op basis van erfgoedkaart (regisseert).**
- **Deskundigheid voor beoordeling archeologie en cultuurhistorie op projectbasis zo nodig inhuren.**

#### **4.8. Overige beleidsinstrumenten**

Hieronder worden de overige niet gekozen beleidsinstrumenten beschreven. In de toekomst kunnen deze instrumenten nog altijd worden ingezet, indien daarvoor gekozen wordt en er voldoende financiële middelen beschikbaar komen.

##### **4.8.1. Regie en herbestemming van historisch erfgoed**

Het zoeken naar een herbestemming van gebouwen heeft, naast het historische belang, ook te maken met duurzaamheid van onze leefomgeving en gebouwen. Duurzaam bouwen heeft een brede betekenis: *“een ontwikkeling die voorziet in de behoefte van de huidige generatie zonder daarmee het voorzien in behoeften van toekomstige generaties in gevaar te brengen”*. Het rekening houden met volgende generaties zoals geformuleerd in deze definitie is de bepalende factor voor het begrip duurzaamheid in de monumentenzorg.

Bij duurzaam bouwen speelt de levensduur of toekomstverwachting van een gebouw als samenstel van materialen een cruciale rol. Voor monumentenzorg is dit een interessant gegeven, omdat bij monumenten de materiaalfactor een zeer stabiele factor lijkt te zijn. Daarbij blijkt dat de hoeveelheid afval in Nederland afkomstig is van sloopmateriaal uit de bouw. De grootste vervuiler dus. Er is om die reden steeds meer aandacht voor het verband tussen de verantwoorde omgang met het monument in termen van duurzaam bouwen en in die termen van cultuurbehoud. Voor monumenten zit de duurzaamheid vooral in de toegepaste en toe te passen materialen. Als het energieverbruik binnen redelijke grenzen kan worden gehouden, zal ons erfgoed door het gebruik van de juiste materialen in prima staat een lange levensduur hebben en zal het kunnen voldoen aan de huidige wens tot duurzaam bouwen. Dit sluit zeer goed aan bij een van de belangrijkste uitgangspunten van monumentenzorg: Behoud gaat voor herstel. Behoud en herbesteding van gebouwen zorgt ook direct voor een verbetering van de duurzaamheidsdoelstellingen.

De hedendaagse monumentenzorg streeft dan ook naar een (functioneel) en duurzaam gebruik van monumenten, omdat dit de beste garantie is voor de instandhouding. Wanneer de reguliere financieringsinstrumenten geen soelaas bieden moet worden gezocht naar alternatieve mogelijkheden tot financiering van de restauratie en instandhouding van een monument. In dit geval zullen de restauratiekosten uit de toekomstige exploitatie van de herbesteding moeten worden gefinancierd. Er moet dus worden gezocht naar een rendabele bestemming. Dit is echter niet in alle gevallen mogelijk. In zo'n geval bestaat bijvoorbeeld de mogelijkheid om het monument te betrekken in een groter project, waardoor de onrendabele kosten van de restauratie naar het grotere project kunnen worden toegerekend. Herbesteding of ontwikkeling is ook noodzakelijk om duurzaam en verantwoord gebruik op termijn mogelijk te maken.

Het is wenselijk om in dit kader een subsidieregeling of andere stimulerende maatregelen te nemen om eigenaren met betrekking tot onderzoek naar herbesteding te motiveren. Een kenmerkende ontwikkeling in Bladel is de overgang van een overwegend agrarische gemeente naar een meer recreatieve en toeristische gemeente. Hierdoor komen grote boerderijen in het buitengebied vrij waarvoor een andere bestemming gezocht zal worden.

In navolging van het provinciaal en rijksbeleid kan de gemeente haar erfgoed en ruimtelijke beleid toespitsen op leegstaande complexen en vrijkomende historische complexen, die binnen 5-10 jaar leeg komen te staan. Het betreft vooral de verouderde industriële, religieuze en militaire complexen, maar ook de structuren en objecten uit de wederopbouwperiode. Deze complexen beslaan veelal grote oppervlakten en maken daardoor een essentieel onderdeel uit van de dorpsgeschiedenis met alle bijhorende verhalen en ruimtelijke kwaliteit. Het onderwerp kan o.a. een doorvertaling krijgen naar de woonvisie. De komende jaren zullen vooral kerkgebouwen vrijkomen, waaraan andere bestemmingen aan toegewezen zullen moeten worden. Hier kunnen bijvoorbeeld maatschappelijke en/of zorginstellingen in onder gebracht worden. Kerken hebben vaak een prominente ruimtelijke positie in kernen en wijken. Het is dan ook belangrijk dat deze ruimtelijke bepalende gebouwen behouden blijven. Hiervoor is het wenselijk om met de kerkbesturen en bisdom over mogelijke herbesteding van kerken in overleg te treden.

De gemeente Bladel zal ten eerste een duidelijk beeld moeten schetsen van de omvang en de historische kwaliteiten bepalen. Op basis van deze informatie kan de gemeente Bladel bepalen hoe ze ermee om wil gaan. Dat wil zeggen dat ze de regie nemen. Een voorbeeld van een passende herbesteding in Badel is de voormalige zuivelfabriek 'St. Pancratius' aan de Vessemseweg in Hoogeloon. Deze fabriek heeft een nieuwe en passende bestemming gekregen. In de fabriek worden momenteel tweedehands artikelen verkocht. Bij functieveranderingen spelen continuïteit met doorontwikkeling een rol, waarin cultuurhistorische waarden een spilfunctie zal moeten vervullen. Daarnaast moet er sprake zijn van passend gebruik om een waardevol complex in stand te kunnen houden, ook als daarvoor bepaalde ingrepen in de bestaande situatie nodig zijn. De initiatieven bieden grote kans op aanvullende financiële middelen bij de provincie en rijksoverheid.

#### **4.8.2. Bouwhistorisch onderzoek**

De gemeente Bladel heeft het doel om inzicht te krijgen in de bouwhistorie. Bouwhistorisch onderzoek omvat het zoeken naar alle relevante gegevens, en de analyse en de interpretatie daarvan, die kunnen leiden tot de beschrijving van de bouw – en gebruiksgeschiedenis van bouwwerken of structuren. Er worden verschillende vormen van bouwhistorisch onderzoek onderscheiden op grond van de diepgang van de werkzaamheden.

Het doel van bouwhistorische onderzoek is:

- signalering van historische bouwwerken en structuren;
- documentatie van historische bouwwerken en structuren (bouw-, verbouwings –en gebruikersgeschiedenis)
- bouwhistorische waardestelling van historische bouwwerken en structuren, ten behoeve van een (in cultuurhistorisch opzicht) beter beheer of als voorbereiding van een restauratie, verbouwing of herbesteding. Door het bepalen en vastleggen van bouwhistorische waarden kan worden voorkomen dat deze door onwetendheid verloren gaan;
- advisering bij verbouwingen van bouwwerken en structuren;
- vergroting van kennis van de geschiedenis van het bouwen / verbouwen
- procesvoortgang en tijds winst vanwege de transparantie over de waardenstelling van de te behouden onderdelen.

De belangrijkste conclusies uit het bouwwerk of de structuur zelf wordt getrokken uit de bouwmasse, de gevels, de constructie, de toegepaste materialen, de bewerking van de materialen en de afwerking van het interieur, met inbegrip van alle sporen van wijziging en toevoeging. Uit kaartmateriaal, literatuur en archieven kunnen eveneens bouwhistorische conclusies over bouwwerken worden getrokken; de mate van diepgang waarin dit gebeurt hangt af van de onderzoeksvraag.

#### **4.8.3. Bouwhistorische verwachtingskaart**

Na de archeologische verwachtingskaart heeft de gemeente Bladel de mogelijkheid om ook een bouwhistorische waarden- en verwachtingskaart op te stellen. De kaart kan worden geïntegreerd in de erfgoedkaart. Daarmee wordt de kennis over bouwhistorische ontwikkelingsgeschiedenis in de kernen inzichtelijk gemaakt in een kaart. Dit kan naar bouwstijl en bouwperiode. Architecten, opdrachtgevers en bezitters van waardevolle panden kunnen, voordat ze aan de slag gaan met bouwplannen, zien welke waardevolle bouwhistorische aspecten gekoppeld zijn aan bepaalde panden. Daarmee kunnen zij dan rekening houden bij de planvoorbereiding. Het is ook de bedoeling, dat zij zich door de verworven informatie laten inspireren bij de planvorming. De kaart biedt inzicht in de aanwezige bouwstijlen en bouwperiodes in de gemeente en kan daarmee het aanwijzingsbeleid voor monumenten onderbouwen. Ook kan deze kaart voor andere beleidsdoeleinden worden ingezet.

De kaart kent zogeheten verwachtingszones waar historische bebouwingsstructuren of elementen te verwachten zijn. Veel historische panden staan bijvoorbeeld nog op hun oorspronkelijke perceelsgrenzen en bepalen daarmee de historische structuur.

Voor de bouwhistorische waarden kan er een onderscheid worden gemaakt in panden waarvan gegevens vanuit het bouwhistorisch onderzoek bekend zijn en gebouwen die niet onderzocht zijn. Van panden die niet zijn onderzocht, is op grond van kaart- en beeldmateriaal een bouwhistorische verwachting uitgesproken. Van panden die uit onderzoek (ook van binnen) bekend zijn, is de waarde vastgesteld. Alle waarden c.q. verwachtingen kunnen worden ingedeeld in categorieën, bijvoorbeeld: zeer belangrijk, waardevol en indifferent. De kaart bevat een beoordeling van het exterieur/interieur van de panden, de beeldkwaliteit van de voorgevels waarbij ook drie categorieën kunnen worden aangehouden.

De kaart dient oa. als onderlegger bij het opstellen van regels in het nieuwe bestemmingsplan voor de kernen, met name voor beschermde gezichten is dit van belang, waar door middel van het bestemmingsplan een planologische bescherming aan het gebied wordt gegeven. Er kan gedacht worden aan het vastleggen van perceellijnen, kapvorm, voor- en achterrooilijnen en bebouwingshoogten. De kaart vervult ook een cultuurhistorische onderlegger bij het aanwijzen van



monumenten. De objecten die hoog scoren op bouwhistorische waarden, historische structuren en de historische beeldkwaliteit en geen monumentenstatus bezitten, kunnen worden aangewezen als gemeentelijk monument.

#### **4.8.4. Onderhoud- en restauratiemeting**

Bij het vaststellen van een gemotiveerd monumentenbeleid is het van belang om inzicht te krijgen in de bouwtechnische onderhoudstoestand van het monumentenbestand. Op basis van een 0-meting kan de gemeente een beleidsinschatting maken voor o.a. de noodzakelijke middelen voor het te voeren subsidiebeleid. Het inzichtelijk maken van de bouwtechnische toestand per monument zorgt er ook voor dat de eigenaren proactief en op stimulerende wijze worden betrokken bij het verrichten van onderhoud. Het inschakelen van de Monumentenwacht Brabant blijkt hierbij een praktische en doeltreffende regeling.

#### **4.8.5. Beeldkwaliteitplan**

Een beeldkwaliteitplan kan op verschillende wijzen worden ingezet; als beleidsplan of als juridisch instrument. Het beeldkwaliteitplan wordt veelal ook als welstandsnota ingezet. Een beeldkwaliteitplan of welstandsnota biedt een samenhangend pakket van intenties, aanbevelingen en/of richtlijnen voor het veilig stellen, creëren en/of verbeteren van de beeldkwaliteit van een bepaald gebied. In het beeldkwaliteitplan wordt aandacht besteed aan de stedelijke en landschappelijke structuur, de cultuurhistorische waarden en de relatie tussen nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en de bestaande karakteristieken van een gebied. Door een beeldkwaliteitplan zorgvuldig vorm te geven kunnen in de nieuwe ruimtelijke plannen de cultuurhistorische waarden op een volwaardige wijze worden afgewogen en meegenomen naar de toekomst. Het gaat er daarbij niet zozeer om alle cultuurhistorische waarden te behouden, maar wel om er met respect mee om te gaan en de aanwezige waarden zoveel mogelijk een inspiratiebron te laten zijn voor ruimtelijke vernieuwing. Voor een cultuurhistorisch waardevol gebied wordt veelal een cultuurhistorische verkenning (CV) of effectrapportage (CHER) als onderlegger gebruikt voor het beeldkwaliteitplan, met een koppeling naar het bestemmingsplan.

#### **Aanbevelingen:**

- **Inventarisatie leegstand met bijbehorende risico's en kansen.**
- **Herbestemming bevorderen: behoud door ontwikkeling.**
- **Onderzoek naar inzet van stimulerende maatregelen om eigenaren met betrekking tot onderzoek naar herbestemming te motiveren.**
- **Uitvoering 0-meting bouwtechnische onderhoudstoestand van het monumentenbestand.**
- **Het vervaardigen van de bouwhistorische verwachtingskaart wordt in 2012 betrokken bij de evaluatie van de gemeentelijke subsidieverordening gemeentelijke monumenten Bladel 2008.**
- **Vierjaarlijkse onderhoudsinspectie en lidmaatschap bij de Monumentenwacht (zowel gebouwen als archeologische monumenten en oorlogsgraven).**
- **Opstellen beeldkwaliteitsplan.**



*Gebouwde monumenten in de gemeente Bladel (met de klok mee vanaf linksboven): RK kerk en Gindrahuis in Bladel, zuivelfabriek en protestantse kerk in Hoogeloon, korenmolen van Hapert, kerk van Netersel, pastorie en kerk in Hapert en de kerk van Casteren.*

## 5. Erfgoed en ruimtelijke ordening

### 5.1. Inleiding

Monumentenzorg ontwikkelt zich steeds meer van objectgericht naar een gebiedsgerichte benadering. De zorg voor op zichzelf staande bouwwerken verschuift naar de zorg voor de historisch gegroeide omgeving en als zodanig voor het cultuurhistorisch erfgoed als geheel. Rijk en provincie hebben een belangrijke sturende en richtinggevende taak, maar de uitvoering van de planologische monumentenzorg is gelegen op gemeentelijk niveau. De gemeente heeft de mogelijkheid om in haar ruimtelijk beleid in de vorm van structuur- en bestemmingsplannen invulling te geven aan het begrip ruimtelijke erfgoedzorg. Bij het opstellen van het bestemmingsplan houdt de gemeente rekening met de bekende of te verwachte archeologische en cultuurhistorische monumenten, door terreinen met bekende of te verwachte monumenten geen bestemming te geven die het bodemarchief of erfgoed kan schaden. Aan deze terreinen wordt de (dubbel)bestemming waarde archeologie / cultuurhistorie gegeven. Bij het verlenen van vergunningen wordt rekening gehouden met bekende of verwachte monumenten door indien nodig, eerst een onderzoek naar de waarde van de terreinen te laten instellen en zo nodig aan de vergunning voorwaarden te verbinden. Voor de opstelling van het bestemmingsplan is de archeologische en cultuurhistorische beleidskaart het belangrijkste instrument voor het aspect archeologie en cultuurhistorie. De beleidskaart biedt enerzijds een actueel overzicht van de stand van kennis van het gemeentelijke bodemarchief en bovengrondse erfgoed, en anderzijds van de locaties en gebieden die in aanmerking komen voor planologische maatregelen gericht op behoud, inpassing en eventueel toekomstig onderzoek in het kader van verdere planontwikkeling.

In dit hoofdstuk wordt de wettelijk integratie van archeologie en cultuurhistorie in nieuwe bestemmingsplannen in de gemeente Bladel toegelicht. De basis voor de bescherming van de archeologische en cultuurhistorische waarden vormt de regionale erfgoedkaart, die in gezamenlijkheid met de andere Kempengemeenten tot stand is gekomen. De tot stand koming van de erfgoedkaart met bijbehorende bijlagen vormt een apart document: **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.. Een regionale erfgoedkaart voor de Kempen- en A2 gemeenten Bergeijk, Bladel, Eersel, Oirschot, Reusel-De Mierden, Waalre, Valkenswaard, Cranendonck en Heeze-Leende.**

### 5.2. Cultuurhistorie als inspiratiebron voor de nieuwe ruimte

Cultureel erfgoed kan als inspiratiebron dienen bij ruimtelijke ontwikkelingen en zo bijdragen aan een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van het gemeentelijke grondgebied. Historische bouwkunst en archeologische relicten vormen, als onderdeel van het historisch- (steden-)bouwkundig en het landschappelijk erfgoed, een belangrijke bron van informatie en inspiratie voor de historische beleving en lokale identiteit. Ieder bodemarchief bevat namelijk een aantal karakteristieke en “regio-eigen” bijzondere elementen. Cultureel erfgoed herinnert er aan dat de cultuur met al haar facetten en waarden niet slechts op dit moment bestaat, maar zelfs eeuwen terug kan reiken. Voor velen heeft de kwaliteit van de leefomgeving iets te maken met historische wortels. Vaak in de vorm van ankerpunten in het landschap als oude gebouwen, een boom of een pad, waaraan een historisch verhaal of gebeurtenis zijn verbonden. Het ontbreken van dit soort zaken wordt in nieuwe woon- en werkgebieden bewust of onbewust als een gemis ervaren. Cultureel erfgoed kan een tegenwicht bieden aan de toenemende eenvormigheid. Ze draagt bij aan de identiteit die mensen ontleen aan een gebied of plek en fungeren op die manier als inspiratiebron en kwaliteitsimpuls voor ruimtelijke opgaven.

In 1999 verscheen de Nota Belvédère, waarin de relatie tussen cultuurhistorie en de ruimtelijke inrichting van Nederland wordt beschreven. Net als bij het Verdrag van Malta was de inzet dat cultuurhistorische waarden een volwaardige rol moeten spelen in ruimtelijke processen. Het aanwezige erfgoed vormt daarbij een bron van inspiratie voor vernieuwing en verandering, waardoor het voortbestaan ervan ook op langere termijn wordt veiliggesteld. Dit sluit ook aan bij de onlangs



ingezette lijn vanuit de Modernisering van de Monumentenwet. Hiermee is de ommekeer in de monumentenzorg definitief: van een 'museale' benadering van cultuurhistorisch erfgoed naar een benadering waarin de resten van het verleden worden gewaardeerd als startpunt voor verdere ruimtelijke ontwikkelingen, zoals hoeven van middeleeuwse oorsprong. Het uitgangspunt van de Kempen is een samenhangend cultuurhistorisch beleid dat gericht is op versterking van de ruimtelijke kwaliteit van deze regio. Door de opname van de Grondexploitatiewet in de Wro hebben gemeenten meer mogelijkheden dan voorheen om publieke voorzieningen te laten financieren vanuit de vastgoedontwikkeling. Bij het vaststellen of wijzigen van het bestemmingsplan zal dan ook worden bekeken welke kosten aan de uitvoering zijn verbonden. Hieronder vallen bijvoorbeeld publieke voorzieningen, maar ook de onderzoekskosten om cultuurhistorische en archeologische waarden beter in kaart te brengen.

Archeologische resten die bijvoorbeeld bij opgravingen blootgelegd worden kunnen - samen met het historische verhaal dat daarmee verbonden is - een belangrijke toegevoegde waarde vormen voor de ruimtelijke kwaliteit en de ontwikkeling van de gemeente. Zij vormen de basis voor de historische identiteit en haar inwoners. Daarnaast is het ontdekken, herkennen en beleven van het verleden, vooral in de eigen omgeving, ook gewoon leuk, spannend en interessant. Daar waar mogelijk zal de gemeente het letterlijk zichtbaar maken van erfgoed in de openbare ruimte (erfgoed als inspiratiebron in ontwerp opdrachten) door het inpassen van het resultaat van cultuurhistorisch onderzoek in de nieuwe situatie stimuleren.

Belangrijk bij de ruimtelijke ontwikkeling is dat cultuurhistorische informatie in een vroegtijdige fase in het planvormingsproces wordt ingebracht en dat deze snel en gemakkelijk toegankelijk is. De digitale gemeentelijke en regionale erfgoedkaart van de Kempen is het middel bij uitstek dat hierin kan voorzien. In de Kempen gebeurt veel op het gebied van ruimtelijke planvorming. Aan nieuwe (en herinrichting van bestaande) woongebieden, bedrijfsterreinen, infrastructuur, sport-, recreatie- en groengebieden etc. is grote behoefte. De vormgeving van deze gebieden is niet alleen een functioneel vraagstuk. Het is ook een kwaliteitsvraagstuk. Vormgeving met respect voor de cultuurhistorie vergroot de kwaliteit van de inrichting van de gemeente Bladel. De betekenis die de erfgoedkaart zou kunnen hebben in het landelijke transformatieproces is reeds door velen naar voren gebracht. De digitale erfgoedkaart biedt bij planvorming een gemeenschappelijke referentie, omdat deze aan alle betrokken partijen inzicht geeft in de karakteristieken van een locatie.

In de gemeentelijke toekomstvisie wordt gewezen op het belang van cultuurhistorie als inspiratiebron voor de toekomst. De erfgoedkaart dient daarbij als uitgangspunt en is feitelijk een 'groeiende' cultuurhistorische atlas waarin cultuurhistorisch kaartmateriaal met de daaraan gekoppelde informatiebestanden op het gebied van archeologie, bouwhistorie, historische stedenbouw, groen en water worden samengebracht. Op basis van de erfgoedkaart kan over een gebied waar planvorming plaatsvindt, allerlei verschillende cultuurhistorische informatie in samenhang met elkaar worden opgevraagd en bestudeerd. Dit raamwerk kan als een dynamische informatiedrager worden ontworpen, dat wil zeggen dat steeds weer nieuwe informatie wordt toegevoegd en verouderde gegevens worden gewijzigd. De erfgoedkaart vormt het uitgangspunt en naslagwerk voor ontwikkelingsplannen, bij de herziening van bestemmingsplannen en voor het opstellen van een vooronderzoek, een quick scan, een cultuurhistorische effectrapportage of een ander cultuurhistorisch advies. Zij is een belangrijk speerpunt in het beleid om cultuurhistorische overwegingen zo vroeg mogelijk in het planproces mee te laten wegen.

- **De erfgoedkaart vaststellen en een relatie leggen met de toekomstvisie.**
- **Cultuurhistorie en archeologie actief integreren in toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen.**
- **Het raadplegen van de erfgoedkaart bij ruimtelijke planvorming in een vroeg stadium, zodat expliciet in de besluitvorming rekening kan worden gehouden met erfgoed én in de inrichtingsplannen kan worden ingepast.**

### 5.3. Implementatie archeologie en cultuurhistorie in bestemmingsplannen

In *bijlage 2* is een standaardparagraaf archeologie en cultuurhistorie opgenomen die bij het opstellen van de verschillende bestemmingsplannen binnen de gemeente Bladel als uitgangspunt kan worden gebruikt. Het op gestandaardiseerde wijze opnemen van de archeologische en cultuurhistorische informatie in bestemmingsplannen, vindt normaal gesproken plaats bij de actualisering ervan of in het geval van een omgevingsvergunning tbv een wijzigingsbesluit (projectbesluit) of ontheffing. Een en ander kan betekenen dat in vigerende bestemmingsplannen een toelichting op erfgoed en daaraan gekoppelde voorschriften nog ontbreken.<sup>11</sup> Zelfs al is de informatie op de erfgoedkaart opgenomen, dan heeft deze nog geen automatische geldigheid binnen het planologische proces. In de meeste actuele bestemmingsplannen van de gemeente wordt voor archeologie op dit moment uitgegaan van de provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). Voor gebieden met een hoge en middelhoge verwachting is op basis van deze bestemmingsplannen een archeologisch vooronderzoek verplicht bij te verstoren oppervlakten van meer dan 100 m<sup>2</sup> en 30 cm onder maaiveld. Voor de gemeente betekent dit:

- Door het gebruik van de grofmazige Cultuurhistorische Waardenkaart is er een verhoogd risico op archeologische onderzoekskosten voor de gemeente bij onverwachte vondsten in gebieden waar geen archeologisch onderzoek verplicht is gesteld. Degene die een toevalligvondst doet draait namelijk in principe niet op voor de kosten van onderzoek en eventuele opgravingen.
- Ook in gebieden met een inmiddels aangetoonde verstoorte bodem of reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek, kan nog een onderzoeksverplichting gelden.
- Waar archeologische bepalingen in de oude bestemmingsplannen ontbreken, gelden de voorschriften, zoals die in de archeologie cq. erfgoedverordening zijn opgenomen ten aanzien van archeologie.
- Het archeologiebeleid, zoals in dit beleidsplan opgesteld, zal als afwegingskader worden gebruikt voor het verlenen van omgevingsvergunningen voor de activiteiten bouwen, slopen, ontheffingen, etc.

Ten behoeve van de bescherming van archeologische en cultuurhistorische waarden zullen er voorschriften gekoppeld worden aan de verschillende bestemmingen. Er kunnen bijvoorbeeld beperkingen gesteld worden aan het agrarische gebruik van het land of bouwvoorschriften worden opgenomen, die aangeven aan welke beperkingen bouwactiviteiten eventueel onderhevig zijn, zoals geen bebouwing realiseren buiten de al bestaande bouwblokken. Vrijstelling wordt verleend als gebleken is dat de bouwactiviteiten of werkzaamheden, waarvoor ontheffing wordt aangevraagd, niet zullen leiden tot een verstoring van aanwezige of te verwachten archeologische waarden. Ook kan gedacht worden aan vrijstelling als de omvang van het bouwwerk, waarvoor de ontheffing aangevraagd wordt niet groter is dan een vastgesteld aantal vierkante meters of als de voorgenomen verstoring als gevolg van de aanleg van een bouwwerk niet dieper reikt dan een bepaalde diepte. Vrijstellingen zijn dus gebonden aan de omvang, diepte en locatie van de beoogde bodemingrepen.

Bij de aanwijzing van een dubbelbestemming mag de tweede bestemming niet in strijd zijn met het gangbare gebruik van de grond zoals geregeld in de eerste bestemming. Voor het buitengebied, waar veel agrarische bestemmingen op terreinen rusten, is het dan interessant om het volgende te weten: niet tot "normaal agrarisch bodemgebruik" behoren werken en werkzaamheden die erop zijn gericht de cultuurtechnische bodemomstandigheden te wijzigen. Als voorbeelden kunnen egaliseren, diepploegen en aanleggen drainage worden genoemd.<sup>12</sup> Concreet betekent dit dat het toewijzen van een archeologische bestemming niet kan worden aangevochten met het argument dat bijvoorbeeld diepploegen tot "normaal agrarisch gebruik" behoort. Normaal of regulier agrarisch grondgebruik bestaat uit een ploegdiepte van 15 tot 25 cm. De verbodsbepalingen mogen echter niet leiden tot een onevenredige belemmering van de bedrijfsvoering. Er dient dan ook een zorgvuldige afweging van de belangen die (mogelijk) zijn betrokken bij de bescherming van de archeologische waarden en de

<sup>11</sup> Actualisering van bestemmingsplannen is ingevolge de Wet ruimtelijke ordening verplicht voor 1 juli 2013.

<sup>12</sup> *Archeologie en Bestemmingsplannen, Juridisch –planologische mogelijkheden voor de bescherming van archeologische waarden*, Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten/Royal Haskoning, december 2003.

bedrijfsbelangen van de agrarische gebruikers plaats te vinden. Hier zal in het bestemmingsplan rekening mee gehouden moeten worden. De activiteit diep ploegen zal vergunningplichtig worden vanaf een ploegdiepte van 30 tot 50 cm. De regels tav teelten geven aan dat “het omzetten van gras- of akkerland in een teelt waarbij grond wordt afgevoerd, waartoe gerekend wordt boomteelt en graszodenteelt” omgevingsvergunningplichtig is. Bestaande teelten worden daarmee dus niet uitgesloten. Nieuwe teelten van bomen en graszoden, waarbij gras of akkerland wordt omgezet, worden wel vergunningplichtig.

In de toelichting van elk bestemmingsplan zal op basis van de erfgoedkaart een cultuurhistorische paragraaf dienen te worden opgenomen. Hierin wordt het volgende beschreven en/of weergegeven:

- de ondergrond in het plangebied voor zover relevant voor de historische situatie;
- de bewoningsgeschiedenis en/of de stedenbouwkundige geschiedenis van het gebied;
- de aanwezige monumenten en andere karakteristieke bebouwing of relictten;
- het archeologisch onderzoek naar de waarden en de verwachtingen;
- de (relictten van) historische terreininrichting (verkaveling, begroeiing, wallen, sloten, bolle akkers, steilranden, holle wegen etc.);
- het gemeentelijke beleid ten aanzien van archeologische en cultuurhistorische waarden en/of verwachtingen;
- tot slot wordt een motivering gegeven van de wijze waarop in het eventuele ruimtelijk ontwerp wordt omgegaan met de eventueel aanwezige waardevolle archeologische waarden en cultuurhistorische relictten.

- **Erfgoedkaart als uitgangspunt nemen voor verbeelding bij de actualisatie van bestemmingsplannen en wijzigingen van bestemmingen.**
- **Beleidsregels archeologie en cultuurhistorie doorvoeren bij actualisatie bestemmingsplannen.**
- **De erfgoedkaart opnemen in de toelichting van het bestemmingsplan .**

## 5.4. Omschrijving erfgoedwaarden

### 5.4.1. Waarde cultuurhistorie

Op de cultuurhistorische beleidskaart (*kaartbijlage 14*) zijn de volgende categorieën onderscheiden:

1. Beschermd cultuurhistorische monumenten.
2. Object of gebied<sup>13</sup> met een zeer hoge cultuurhistorische waarde.
3. Object of gebied met een hoge cultuurhistorische waarde.

Categorie 1 wordt beschermd vanuit de Monumentenwet en de gemeentelijke erfgoedverordening. De bescherming van categorie 2 wordt geregeld via de gemeentelijke erfgoedverordening en met behulp van regels in het bestemmingsplan. Voor categorie 3 geldt dat bij de beoordeling van de omgevingsvergunning als afwegingskader gebruik gemaakt wordt van de Handreiking Erfgoed en Ruimte (<http://www.cultureelerfgoed.nl/handreikingerfgoedenruimte>).

De regels in bestemmingsplannen, maar ook die rond vergunningen etc., dienen te bevorderen dat men de cultuurhistorie werkelijk als inspiratiebron gebruikt.

#### **Categorie 1. Beschermd cultuurhistorische monumenten**

Er zijn twee soorten beschermd cultuurhistorische monumenten:

- a. Objecten of gebieden die door de Minister van OCW krachtens de Monumentenwet zijn aangewezen als beschermd monument. Ze staan aangegeven in het landelijke register van Rijksmonumenten.

<sup>13</sup> Onder objecten verstaan we gebouwen en bouwsels, min of meer punt- of lijnvormige fenomenen; maar ook ensembles van gebouwen en bouwsels, min of meer punt- of lijnvormige fenomenen. Onder gebieden verstaan we vlakken met een grotere uitgestrektheid dan 1 ha.



- b. Objecten of gebieden die door de gemeente krachtens de Monumentenverordening zijn aangewezen als beschermd monument. Het gaat om objecten of gebieden van gemeentelijk cultuurhistorisch belang. Ze staan aangegeven in het gemeentelijk register van monumenten.

**Het gaat om de volgende typen beschermde objecten of gebieden:**

- Beschermde gebouwde Rijksmonumenten
- Beschermde stad- en dorpsgezichten
- Beschermde gebouwde gemeentelijke monumenten
- Beschermde historische buitenplaatsen

**Categorie 2. Object of gebied met een zeer hoge cultuurhistorische waarde**

Op basis van de bekende historische gegevens en/of de landschappelijke ligging zoals aangeduid op de gemeentelijke erfgoedkaart, kunnen deze objecten of gebieden gezien worden als belangrijke elementen van de regionale identiteit. Deze cultuurhistorische waarden verdienen het om behouden te worden, maar vooral ook om als inspiratiebron te worden gebruikt bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Het valt te overwegen een aantal van deze terreinen in de toekomst op te nemen op de lijst van gemeentelijke monumenten.

In categorie 2 zijn objecten of gebieden opgenomen die op basis van de beleefde, fysieke en inhoudelijke kwaliteit als zeer hoog zijn gewaardeerd en niet al in categorie 1 zijn opgenomen. Ze:

- a. zijn overgenomen van de kaart van aardkundig waardevolle gebieden (provincie Noord-Brabant)
- b. betreffen cultuurhistorische vlakken en complexen van cultuurhistorisch belang uit de verordening ruimte 2011 van de provincie Noord-Brabant;
- c. zijn geselecteerd uit de gemeentelijke erfgoedkaart indien ze onderdeel zijn van of bijdragen aan:
  - Historische stedenbouw van zeer hoge en hoge waarde (CHW 2010);
  - Historische geografie van zeer hoge en hoge waarde (CHW 2010);
  - Historische zichtrelaties en molenbiotopen (CHW 2010);
- d. betreffen historisch waardevolle bouwkunst, geselecteerd uit de gemeentelijke erfgoedkaart;
- e. betreffen waardevolle ensembles geselecteerd uit de gemeentelijke erfgoedkaart.

**Categorie 3. Object of gebied met een hoge cultuurhistorische waarde**

Op basis van de bekende historische gegevens en/of de landschappelijke ligging zoals aangeduid op de gemeentelijke erfgoedkaart, kunnen deze objecten of gebieden gezien worden als belangrijke elementen van de lokale identiteit. Deze cultuurhistorische waarden verdienen het om behouden te worden, maar vooral ook om als inspiratiebron te worden gebruikt bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

In categorie 3 zijn objecten of gebieden opgenomen die op basis van de beleefde, fysieke en inhoudelijke kwaliteit als zeer hoog zijn gewaardeerd en niet al in categorie 1 of 2 zijn opgenomen. Ze:

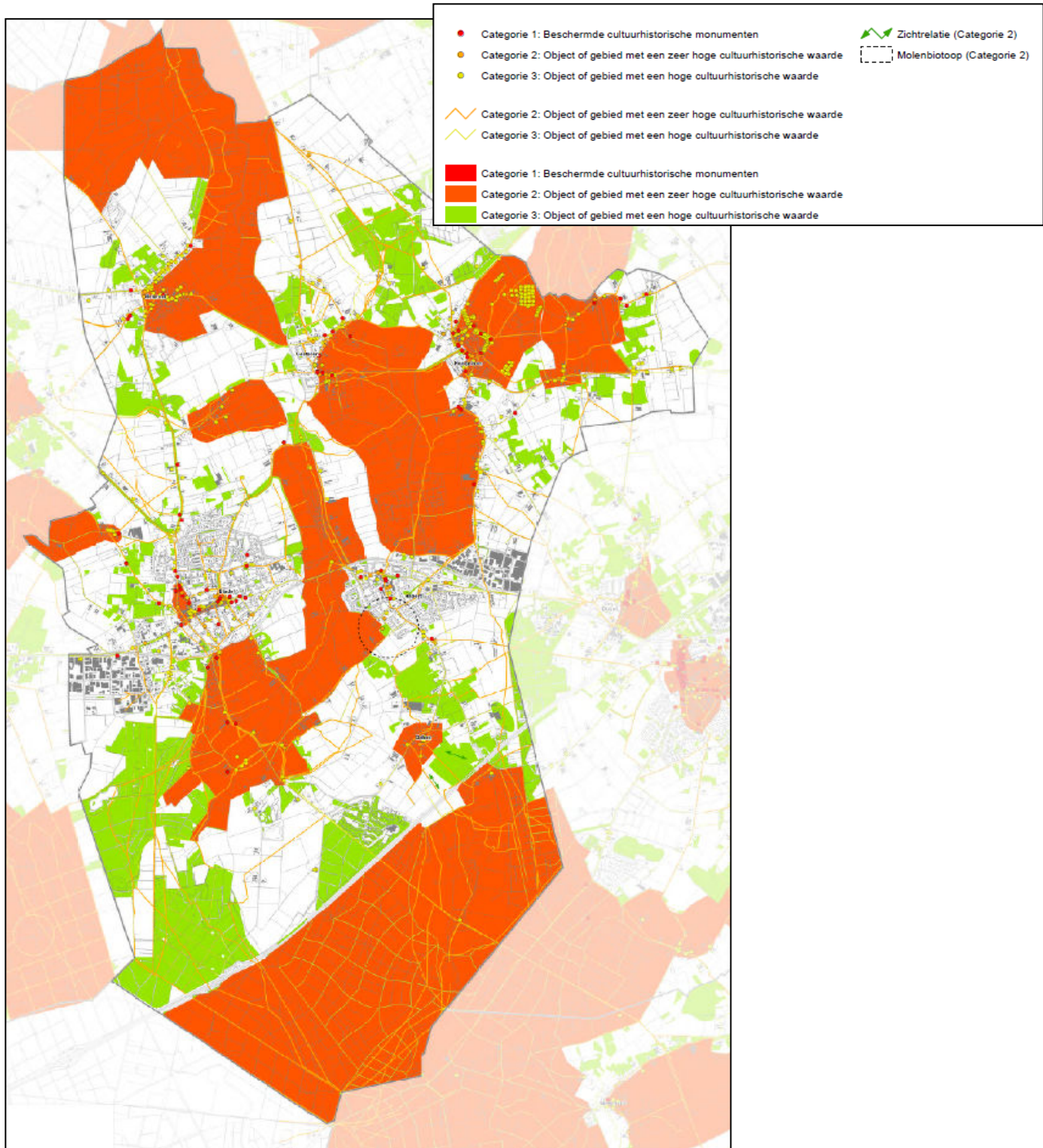
- a. zijn geselecteerd uit de gemeentelijke erfgoedkaart indien ze onderdeel zijn van of bijdragen aan:
  - Historische stedenbouw van redelijk waarde (CHW 2010);
  - Historische geografie van redelijk hoge waarde (CHW 2010);
  - Historisch groen (CHW 2010);
- b. betreffen waardevolle historisch objecten en gebieden, anders dan bouwkunst, geselecteerd uit de gemeentelijke erfgoedkaart.

Selectie en waardering van objecten en gebieden voor opname vanuit de gemeentelijke erfgoedkaart op de cultuurhistorische beleidskaart onder categorie 2cd of 3b heeft plaatsgevonden op basis van de volgende kwaliteiten:

- de beleefde kwaliteit met zichtbaarheid, herkenbaarheid en meegedragen herinneringen als waarderingscriteria;
- de fysieke kwaliteit met gaafheid of authenticiteit als waarderingscriteria;
- de inhoudelijke kwaliteit met als waarderingscriteria zeldzaamheid, informativiteit, samenhangendheid c.q. ensemblewaarde (binnen de archeologie en tussen de archeologie, historische geografie en/of historische bouwkunde) en representativiteit.

De waardering van een cultuurhistorisch object, gebied of ensemble is gebaseerd op de erfgoed meetlat (zie bijlage 7). De score die gehaald wordt, bepaalt in welke categorie (2 of 3 of niet) het valt.

Afbeelding: cultuurhistorische beleidskaart van Bladel



#### **5.4.2. Waarde archeologie**

Op de archeologische beleidskaart (*kaartbijlage 13*) zijn de volgende categorieën onderscheiden:

1. Wettelijk beschermde archeologische monumenten.
2. Gebieden van archeologische waarde.
3. Historische kernen met een hoge archeologische verwachting.
4. Gebieden met een hoge archeologische verwachting.
5. Gebieden met een middelhoge archeologische verwachting.
6. Gebieden met een lage archeologische verwachting.
7. Gebieden zonder archeologische verwachting.

De bescherming van de categorieën 2 t/m 6 wordt geregeld met behulp van voorschriften in de erfgoedverordening en/of in het bestemmingsplan.

Hieronder wordt per categorie kort ingegaan op de typering van de daartoe behorende gebieden.

##### **Categorie 1. Beschermde archeologische monumenten**

Archeologische resten die vanuit nationaal of gemeentelijk oogpunt behouden dienen te blijven en derhalve als monument beschermd zijn ingevolge de Monumentenwet 1988 of waar deze wordt voorbereid. De wettelijke bescherming verbiedt hier de meeste bodemversturende activiteiten, tenzij de Minister van OCW hiervoor vooraf vergunning verleent. Op grond van de gemeentelijke erfgoedverordening bestaat de mogelijkheid hieraan ook gemeentelijke monumenten toe te voegen.

##### **Categorie 2. Gebieden van archeologische waarde**

Voor deze delen van de gemeente is het op basis van de reeds bekende archeologische gegevens en/of op basis van de landschappelijke of historische ligging van de terreinen vrijwel zeker dat er belangrijke archeologische waarden in de grond aanwezig zijn. Het betreft de delen van de gemeente die op basis van de bekende archeologische waarnemingen aantoonbaar vindplaatsen bevatten of die vanwege hun ligging een zeer grote kans op het herbergen van een vindplaats hebben. Het valt te overwegen een aantal van deze terreinen in de toekomst op te nemen op de lijst van gemeentelijke archeologische monumenten.

##### **Categorie 3: Historische kernen met een hoge archeologische verwachting**

De historische kernen met een hoge verwachting betreffen de van oorsprong laatmiddeleeuwse gehuchten en historische woonlinten. In deze woonkernen is in ieder geval vanaf de Late Middeleeuwen tot heden geconcentreerde bebouwing aanwezig geweest. De archeologische resten bevinden zich dan ook op geringe diepte onder het huidige maaiveld. De meeste bebouwingsresten zijn te verwachten langs de oude straten maar ook op achterterreinen kunnen archeologische resten aanwezig zijn. Daarnaast weten we uit historische bronnen dat de kernen van de gehuchten door de tijd heen zijn verschoven, waardoor een grotere zone rondom de historische kernen als gebied met een hoge archeologische verwachting is aangegeven.

##### **Categorie 4: Gebieden met een hoge archeologische verwachting**

Op basis van de landschappelijke, geologische en bodemkundige situatie en de verspreiding van de bekende archeologische vondsten is de trefkans op archeologische relictten in deze gebieden hoog. De terreinen met een hoge verwachting buiten de dorpskernen liggen in zones van het landschap waar de meeste archeologische vindplaatsen verwacht mogen worden. De uitgestrektheid van het gebied met een hoge archeologische verwachting houdt een direct verband met de ligging van de Kempen op een groot aantal langgerekte vruchtbare dekzandruggen met de aanwezigheid van laaggelegen beemden en een uitgestrekt heidegebied. Deze ligging verklaart de verwachte grote archeologische rijkdom van de gemeente. Deze gebieden waren in het verleden geschikte locaties voor bewoning. Meestal gaat het hierbij om hogere zandruggen die relatief dicht bij de beken lagen. Vanaf de Late Middeleeuwen zijn deze terreinen vaak als akker gebruikt waarbij door pluggenbemesting de gronden langzamerhand zijn opgehoogd en een zogenaamd pluggen- of esdek is ontstaan. Dit ophogingspakket heeft oudere bewoningssporen vaak goed geconserveerd. Veel van de archeologische vondsten die in het verleden zijn gedaan zijn afkomstig van deze terreinen. Ook in naburige gemeenten is vastgesteld dat vergelijkbare gebieden vaak rijk zijn aan archeologische

resten. De kans op het aantreffen van relatief goed bewaarde sporen van vroegere bewoners is derhalve vrij groot

#### **Categorie 5: Gebieden met een middelhoge archeologische verwachting**

Op basis van de landschappelijke, geologische en bodemkundige situatie en de verspreiding van de bekende archeologische vondsten is de trefkans op archeologische relictten in deze gebieden middelhoog. Deze gebieden waren in het verleden geschikt voor bewoning maar werden ook voor andere activiteiten gebruikt. Meestal gaat het hierbij om de dekzandvlakten en beekdalen. Deze gebieden zijn in het verleden niet zo sterk opgehoogd als de terreinen met een hoge archeologische verwachting, waardoor eventuele resten minder goed beschermd zijn.

#### **Categorie 6: Gebieden met een lage archeologische verwachting**

De trefkans op archeologische resten is in deze gebieden op landschappelijke gronden, in vergelijking met de overige zones, relatief laag. Het gaat meestal om lager gelegen en minder vruchtbare gronden. Toch werden deze gebieden incidenteel wel gebruikt. Zo kunnen hier grafvelden voorkomen, liepen er wegen en werd er vee geweid of plaggen gestoken; ook zijn er nederzettingen uit de Steentijd te verwachten. In moerassige gebieden, met vennen en beekdalen kunnen rituele deposities aanwezig zijn. De conservering van organisch materiaal (bijvoorbeeld: hout, leer en bot) in deze natte zones is bovendien erg goed.<sup>14</sup> Het probleem van deze vondstcategorieën is echter dat het uiterst geringe dichtheden betreft die qua ruimtelijk beslag zeer klein zijn en geen ruimtelijk beslag hebben waardoor ze zich ook nog eens zeer lastig laten opsporen. Over het gebruik van de beekdalen is weinig bekend, en incidenteel zijn spectaculaire en bijzondere vondsten zoals bronzen bijlen of goed geconserveerd organisch materiaal aangetroffen. Om die reden zijn deze beekdalen tot speerpunt van rijksbeleid gemaakt en zijn ze niet geheel gevrijwaard van archeologisch onderzoek.

#### **Categorie 7: Gebieden zonder archeologische verwachting**

Op de archeologische waarden- en verwachtingenkaart vallen onder gebieden zonder archeologische verwachting:

- a. gebieden waar archeologisch vooronderzoek heeft plaatsgevonden en waarbij is vastgesteld door veldonderzoek dat de archeologische verwachting of archeologische waarde niet meer aanwezig is of door middel van archeologisch onderzoek is opgegraven;
- b. gebieden waarvan is vastgesteld dat de bodem dermate verstoord is waardoor hier geen behoudenswaardige archeologie meer te verwachten is;
- c. grootschalige nieuwbouwwijken.

Archeologisch onderzoek is hier niet meer nodig. Alleen losstaande en diepe archeologische sporen als waterputten, zullen hier mogelijk nog aanwezig zijn. Bij MER plichtige inrichtingsprojecten en projecten die onder de tracéwet vallen, is de onderbouwing zoals in dit beleidsstuk is opgenomen voldoende. Uiteraard geldt nog wel de meldingsplicht vanuit de Monumentenwet bij toevalsvondsten.

- **Bij de cultuurhistorische waarden onderscheiden we:**
  - **Beschermde cultuurhistorische monumenten.**
  - **Object of gebied met een zeer hoge cultuurhistorische waarde.**
  - **Object of gebied met een hoge cultuurhistorische waarde.**
- **Bij de archeologische verwachtingen- en waarden onderscheiden we:**
  - **Wettelijk beschermde archeologische monumenten.**
  - **Gebieden van archeologische waarde.**
  - **Historische kernen met een hoge archeologische verwachting.**
  - **Gebieden met een hoge archeologische verwachting.**
  - **Gebieden met een middelhoge archeologische verwachting.**
  - **Gebieden met een lage archeologische verwachting.**
  - **Gebieden zonder archeologische verwachting.**

<sup>14</sup> Zie recente bevindingen in Gerritsen en Rensink 2004.

## 5.5. Onderzoeksverplichtingen archeologie

Onder onderzoeksverplichting wordt de verplichting verstaan om door middel van inventariserend onderzoek de waarde te laten bepalen van een terrein waarvoor een omgevingsvergunning wordt gevraagd. Deze verplichting is afhankelijk van het risico dat de geplande ingreep voor het bodemarchief vormt, gemeten aan oppervlakte en diepte. Per categorie wordt het risico anders ingeschat. Hoe waardevoller het gebied of hoe hoger de trefkans, des te groter is het risico dat een beperkte ingreep schade aanricht. Omgekeerd is er in een gebied van een minder waardevolle categorie pas bij een grote ingreep een risico op het verlies van zinvolle informatie. Na het vaststellen van de waarde en het selectiebesluit kan de uitvoering van een opgraving als onderzoeksverplichting worden opgelegd, of de verplichting tot het nemen van technische maatregelen welke direct gerelateerd is aan de werkzaamheden waarvoor de vergunning verleend wordt.

Omdat de kosten van het onderzoek (tot en met deponering van vondsten en rapportage) en van de technische maatregelen voor rekening van de initiatiefnemer zijn, is bij het bepalen van de grenzen voor de onderzoeksverplichting gezocht naar proportionaliteit. Er dient een redelijke verhouding te bestaan tussen het verwachte kennisrendement en de belasting voor vergunningvragers en ambtelijk apparaat. In veel gevallen geldt dat een onderzoek op terreinen kleiner dan 250 m<sup>2</sup> of van een beperkte gaafheid meestal weinig meerwaarde heeft, terwijl een groot aantal van de vergunningen op een dergelijke beperkte oppervlakte betrekking heeft. Uitzonderingen bevestigen echter de regel, bijvoorbeeld bij graven, versterkte hoeven, deposities of kampen van jagers-verzamelaars. Deze hebben een kleine omvang en kunnen binnen grotere gebieden aanwezig zijn.

Of een terrein na het vooronderzoek in aanmerking komt voor een opgraving of een andere maatregel als behoud en/of planaanpassing is afhankelijk van de waarde van het terrein. Het hierop te voeren beleid kan omschreven worden als selectiebeleid, wat voor Bladel nader wordt toegelicht in *bijlage 1*.

De gemeente legt de verplichtingen op, maar kan daarvan ook vrijstellingen geven voor alle categorieën gebieden op de beleidskaart met uitzondering van de door het Rijk beschermde monumenten (categorie 1). Voor deze gebieden heeft de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OC&W) bepaald welke werkzaamheden toegestaan zijn. Meestal is dat 'normaal' agrarisch gebruik als het om agrarisch gebied gaat, vergelijkbaar met bepalingen voor de activiteit aanleggen in de omgevingsvergunning. Voor al het overige is een vergunning volgens art. 11 Monumentenwet nodig. Een aanvraag hiervoor wordt ingediend bij Burgemeester en Wethouders. De beslissing ligt bij de Minister van OC&W. De systematiek is dat het al dan niet opleggen van een onderzoeksverplichting, eerst bepaald wordt door de diepte van de ingreep. Als die meer is dan de vrijstellingsdiepte voor de betreffende gebiedscategorie, bepaalt vervolgens de oppervlakte van het gebied waarvoor een vergunning wordt gevraagd, of er een onderzoeksverplichting geldt (zie *bijlage 3*: handleiding archeologische beleidskaart).

### 5.5.1. Algehele vrijstelling archeologie

Voor de niet-beschermde monumenten geeft de Monumentenwet een algehele vrijstelling voor projecten met een oppervlakte van minder dan 100 m<sup>2</sup>. De gemeenteraad mag bij het vaststellen van het bestemmingsplan hiervan afwijken (art. 41a MW). Ten aanzien van de oppervlakte van het totaal te vergraven gebied is voor Bladel de algehele vrijstelling van 100 m<sup>2</sup> overgenomen. Reden voor deze vrijstelling is dat de kans dat inventariserend onderzoek op een kleiner gebied zinvolle informatie oplevert gering is en dat een zwaardere onderzoeksverplichting een onredelijke belasting is voor betrokkenen en ambtelijk apparaat.

Ten aanzien van de diepte van het te vergraven gebied geldt voor Bladel voor alle categorieën m.u.v. de beschermde monumenten een algehele vrijstelling van de verplichting tot het laten uitvoeren van een inventariserend (waardebepalend) onderzoek, indien de graafwerkzaamheden niet dieper reiken dan 30 cm onder het maaiveld. Reden voor deze algehele vrijstelling is dat boven de genoemde dieptes zelden gaaf bodemarchief te verwachten is, terwijl beperkingen een onredelijke belasting zijn voor betrokkenen.



Een algehele vrijstelling geldt ook voor:

- het uitvoeren van graafwerkzaamheden voor nutsvoorzieningen tot een sleufbreedte van 1,50 meter aan het maaiveld.
- alle omgevingsvergunningen met betrekking tot de activiteiten bouwen, slopen en aanleggen in gebieden met lage trefkans (categorie 6)
- voor gebieden zonder archeologische verwachting (categorie 7)

### **5.5.2. Vrijstellingen per gebiedscategorie**

Het proces dat binnen de gemeente moet leiden tot de vraag of er een omgevingsvergunning bouwen, slopen of aanleggen binnen een aangewezen archeologische zone kan worden verleend, is onder te verdelen in een aantal stappen, het zgn. archeologische stappenplan. Dit stappenplan is opgenomen in een korte en overzichtelijke interne handleiding archeologie waarin een makkelijk stroomschema verwijst naar de archeologische beleidskaart (zie *bijlage 3*). Hiermee wordt voor iedere ambtenaar aan de hand van de archeologische beleidskaart snel duidelijk wanneer nu wel en wanneer geen archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Zolang archeologische terreinen en verwachtingszones niet in de bestemmingsplannen zijn opgenomen, geldt dit stappenplan ook bij bestemmingsplanwijzigingen en omgevingsvergunningen in het kader van ontheffing en projectbesluit.

#### **Categorie 1. Beschermde archeologische monumenten (blauwgrijs op de kaart)**

Geen vrijstelling. Hier is altijd een monumentenvergunning vereist, tenzij de richtlijnen van het specifieke monument vrijstelling geven van deze vergunningplicht.

#### **Categorie 2. Gebieden van archeologische waarde (rood op de kaart)**

Bij deze categorie ligt de vrijstellingsgrens op 100 m<sup>2</sup> oppervlakte van het totaal te vergraven gebied en de diepte van 30 cm onder het maaiveld, aangezien het hier om het meest waardevolle deel van het bodemarchief van Bladel gaat.

#### **Categorie 3. Historische kernen met een hoge archeologische verwachting (paars op de kaart)**

Bij deze categorie is de vrijstellingsgrens van de oppervlakte van het totaal te vergraven gebied verruimd tot 250 m<sup>2</sup>, aangezien het risico op verlies van waardevolle informatie hier geringer is en grotere ingrepen hier meer kennisrendement geven. Hierdoor wordt de belasting voor betrokkenen beperkt, aangezien een groot deel van de aanvragen onder deze grens vallen. De vrijstellingsgrens van 30 cm diepte blijft gehandhaafd. De grens van 30 cm is gekozen, omdat onder deze diepte gemiddeld genomen nog volop informatie aanwezig is en omdat het bodemarchief in de Kempen door velerlei verstoringen al veel geleden heeft. Een diepere vrijstellingsgrens kan in kwetsbare gebieden tot onherstelbare schade leiden.

#### **Categorie 4. Gebieden met een hoge archeologische verwachting (donker oranje op de kaart)**

Bij deze categorie is de vrijstellingsgrens van de oppervlakte van het totaal te vergraven gebied, verruimd tot 500 m<sup>2</sup>, aangezien het risico hier geringer is dan in de eerdere categorieën, terwijl de belasting voor betrokkenen verminderd wordt. De vrijstellingsgrens van 30 cm diepte blijft gehandhaafd, om dezelfde reden als bij categorie 3. De vrijstellingsdiepte in gebieden met een esdek **en de agrarisch bestemde gronden** wordt verruimd tot 50 cm onder het maaiveld, enerzijds om de belasting voor betrokkenen te verminderen, anderzijds omdat in deze categorie relatief veel door plaggendecken afgedekte zones aanwezig zijn, hetgeen conserverend werkt voor onderliggend bodemarchief. Indien nog geen oppervlakte van een totale vergraving bekend is, bijvoorbeeld bij bestemmingsplanwijzigingen, geldt de onderzoeksverplichting voor plangebieden groter dan 1000 m<sup>2</sup>.

#### **Categorie 5. Gebieden met een middelhoge archeologische verwachting, waaronder ook de beekdalen met een specifieke archeologische verwachting (licht oranje op de kaart)**

Bij deze categorie is de vrijstellingsgrens van de oppervlakte van het totaal te vergraven gebied verruimd tot 2500 m<sup>2</sup>, aangezien het risico hier geringer is dan in de eerdere categorieën, terwijl de belasting voor betrokkenen verminderd wordt. De vrijstellingsgrens van 30 cm diepte blijft gehandhaafd. De vrijstellingsdiepte in gebieden met een esdek **en de agrarisch bestemde gronden** wordt verruimd tot 50 cm onder het maaiveld, enerzijds om de belasting voor betrokkenen te



verminderen, anderzijds omdat in deze categorie relatief veel door plaggendecken afgedekte zones aanwezig zijn, hetgeen conserverend werkt voor onderliggend bodemarchief. Indien nog geen oppervlakte van een totale vergraving bekend is, bijvoorbeeld bij bestemmingsplanwijzigingen, geldt de onderzoeksverplichting voor plangebieden groter dan 5000 m<sup>2</sup>.

**Categorie 6. Gebieden met een lage archeologische verwachting (geel op de kaart)**

In gebieden van deze categorie gelden geen beperkingen voor de activiteiten bouwen, slopen en aanleggen in het kader van de omgevingsvergunning. Voor een wijziging van het bestemmingsplan geldt dat, wanneer het plangebied groter is dan 25.000 m<sup>2</sup> middels een quickscan of een bureauonderzoek een onderzoek naar de risico's voor het bodemarchief moet worden ingesteld. Indien hieruit blijkt dat er binnen het plangebied risico's zijn voor het bodemarchief, kan alsnog een rapport naar de waarde van het te verstoren terrein of een deel daarvan worden verlangd. Ingrepen als gevolg van een omgevingsvergunning (tbv projectbesluit) die ondieper zijn dan 40 cm onder het maaiveld gelden niet als een risico. Bij MER-plichtige projecten en projecten die onder de Tracéwet vallen, is altijd nader onderzoek vereist in gebieden met een lage verwachting, ongeacht het oppervlak of de diepte van de ingreep. Deze situaties vallen onder het regime van de Wet Milieubeheer en de Tracéwet.<sup>15</sup>

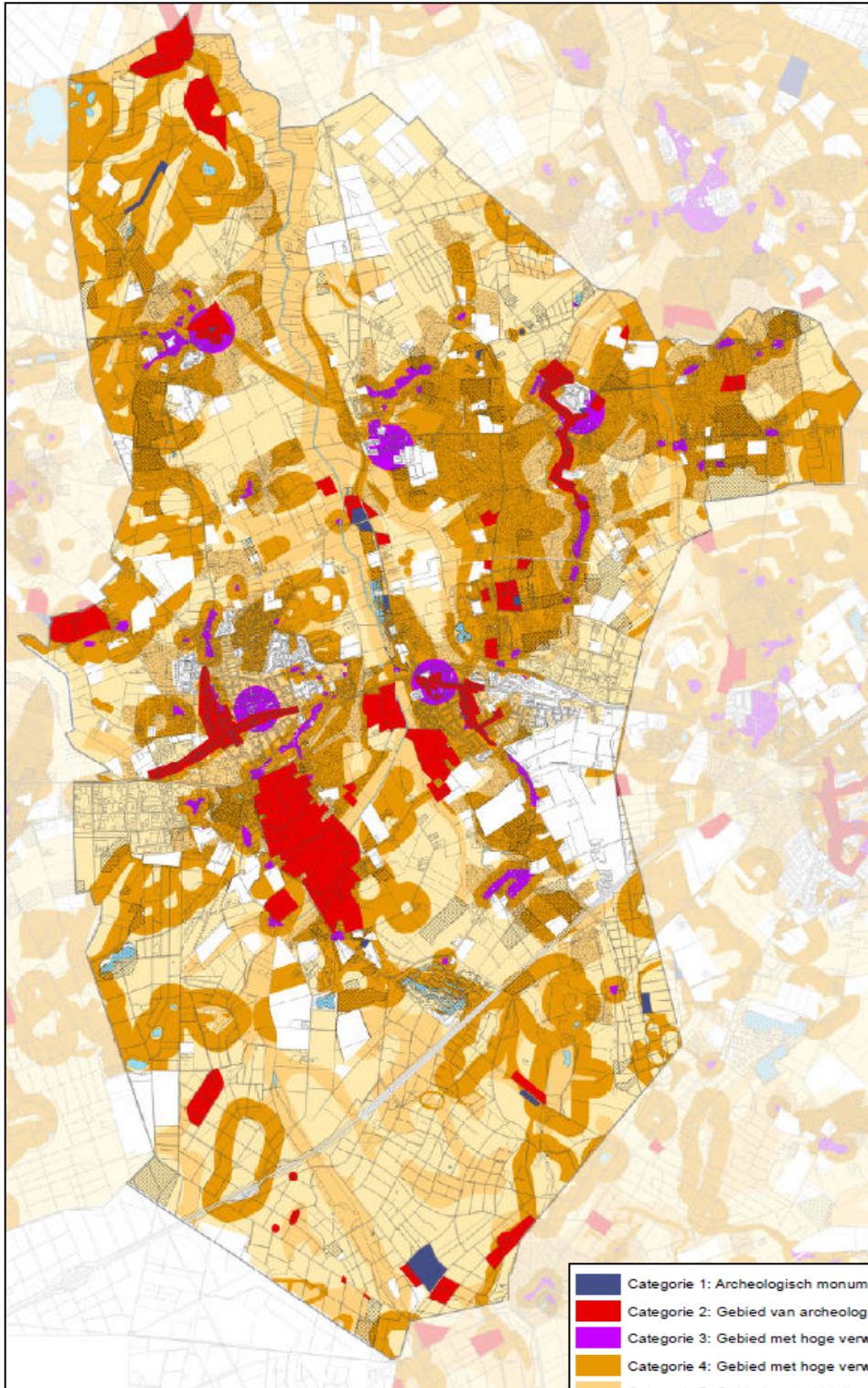
**Categorie 7. Gebieden zonder archeologische verwachting (wit op de kaart)**

Geen onderzoeksverplichting.

**Tabel 1: vrijstellingsgrenzen archeologie**

Cat	Naam	Dubbel- bestemming archeologie	Ontgravingen diepte dan (in cm)	Esdek- gebieden Diepte in cm	Omgevings- vergunning voor de activiteiten bouwen, slopen en aanleggen: totaal te vergraven oppervlak in m <sup>2</sup>	Omgevingsvergun- ning tbv bestemmingsplan- wijzigingen: oppervlak projectgebied in m <sup>2</sup>
1	Beschermd monument	Ja	Vergunning RCE	Vergunning RCE	Vergunning RCE	Vergunning RCE
2	Archeologische waarden	Ja	30 cm	30 cm	100 m <sup>2</sup>	100 m <sup>2</sup>
3	Hoge verwachting, historische kern	Ja	30 cm	30 cm	250 m <sup>2</sup>	250 m <sup>2</sup>
4	Hoge verwachting	Ja	30 cm	50 cm	500 m <sup>2</sup>	1.000 m <sup>2</sup>
5	Middelhoge verwachting	Ja	30 cm	50 cm	2500 m <sup>2</sup>	5.000 m <sup>2</sup>
6	Lage verwachting	Ja	40 cm		Vrijstelling	25.000 m <sup>2</sup>
7	Geen verwachting	Nee	Vrijstelling	Vrijstelling	Vrijstelling	Vrijstelling

<sup>15</sup> Indien de gemeente Bevoegd Gezag is kan zij zorg dragen dat dit in de richtlijnen voor de MER wordt opgenomen, in andere gevallen zal de gemeente hiervoor via inspraakreacties voor dienen zorg te dragen.



Afbeelding:  
 archeologische  
 beleidskaart van  
 Bladel

	Categorie 1: Archeologisch monument
	Categorie 2: Gebied van archeologische waarde
	Categorie 3: Gebied met hoge verwachting (historische kernen en linten)
	Categorie 4: Gebied met hoge verwachting
	Categorie 5: Gebied met middelhoge verwachting
	Categorie 6: Gebied met lage verwachting
	Categorie 7: Gebied zonder archeologische verwachting
	Esdek
	Mogelijk verstoord
	Water

## 5.6. Toevalsvondsten

In plangebieden die niet onderzoeksplichtig zijn of waar de initiatiefnemer heeft voldaan aan de onderzoeksverplichting, hetzij van alleen inventariserend onderzoek, hetzij ook van een opgraving of begeleiding, kan de gemeente vergunning verlenen voor de beoogde ruimtelijke ontwikkelingen. Desondanks kunnen bij graafwerkzaamheden 'toevalsvondsten' worden gedaan, zoals crematie- of inhumatiegraven die door hun beperkte omvang en diepteligging meestal niet voorspelbaar zijn. In zo'n geval kan de initiatiefnemer niet gehouden worden aan het veroorzakersprincipe. Op basis van een selectiebesluit van de gemeente mocht het initiatief immers zonder (verdere) archeologische verplichtingen worden gerealiseerd. Dergelijke vondsten dienen op grond van art. 53 Monumentenwet bij de RCE gemeld te worden. Het niet melden is een strafbaar feit. Soms kunnen dergelijke vondsten van groot belang zijn. Op grond van art. 56 en 57 MW kan de Minister dan bepalen dat werkzaamheden worden stilgelegd en dat onderzoek moet worden uitgevoerd. Ook komt het voor dat onder druk van de publieke opinie alsnog na overleg tussen betrokkenen een onderzoek ingesteld wordt, ook al kan de gemeente niet meer terugkomen op de verleende vergunning. Bij stilleggen van werk door het Rijk komen de kosten niet ten laste van de verstoorder, maar 'in redelijkheid' van de Minister, waarbij van de gemeente verwacht mag worden, dat de zorgvuldigheid van de besluitvorming evident is. Onder druk van de publieke opinie ontstaat meestal tussen alle betrokkenen een onderhandelings situatie met hoge tijdsdruk, waarbij kosten voor de gemeente te verwachten zijn. Zowel in het belang van de archeologische monumentenzorg als om spanningen tussen Rijk, gemeente, belanghebbenden en bevolking te voorkomen, is het aan te bevelen om in twijfelgevallen over de aanwezigheid van archeologische waarden in het selectiebesluit de verplichting tot een vorm van archeologische begeleiding op te nemen. Een lichte vorm van archeologische begeleiding is een geregelde inspectie met de mogelijkheid om bij vondsten een snel onderzoek op kosten van de verstoorder uit te voeren. Een dergelijke pragmatische aanpak kan voor alle partijen de voorkeur hebben boven intensief inventariserend onderzoek om de aanwezigheid van archeologische waarden risicoloos te bevestigen of uit te sluiten. In sommige gevallen kunnen voor een dergelijke inspectie amateurarcheologen worden ingeschakeld.

Wanneer na archeologisch vooronderzoek een gebied is vrijgegeven (negatief selectiebesluit) en er daarna toch een toevalsvondst wordt gedaan is de verstoorder niet verantwoordelijk voor de kosten van het archeologische onderzoek om de waarde van de toevalsvondst te bepalen en/of de opgravingen. De initiatiefnemer heeft immers aan zijn wettelijke verplichtingen voldaan en had toestemming om het voorgenomen initiatief te realiseren. Ook de gemeente is echter niet aansprakelijk voor de kosten van het archeologisch onderzoek.

Om waardevolle toevalsvondsten niet ongewild verloren te laten gaan is het raadzaam dat de gemeente hier een beleid voor heeft. Mogelijkheden zijn:

- voorwaarden voor de omgang met 'latere vondsten' opnemen in de vergunningen, het gebied wordt dan nog niet volledig vrijgegeven;
- en/of zelf financiële middelen reserveren.

De initiatiefnemer is wel verantwoordelijk voor de kosten van onderzoek en eventuele opgravingen wanneer (bij een archeologievriendelijk bestemmingsplan) in aanleg-, sloop- of bouwvergunning expliciet is geregeld welke gevolgen een toevalsvondst heeft (bijvoorbeeld stillegging werkzaamheden, onderzoek doen en eventueel opgraven).

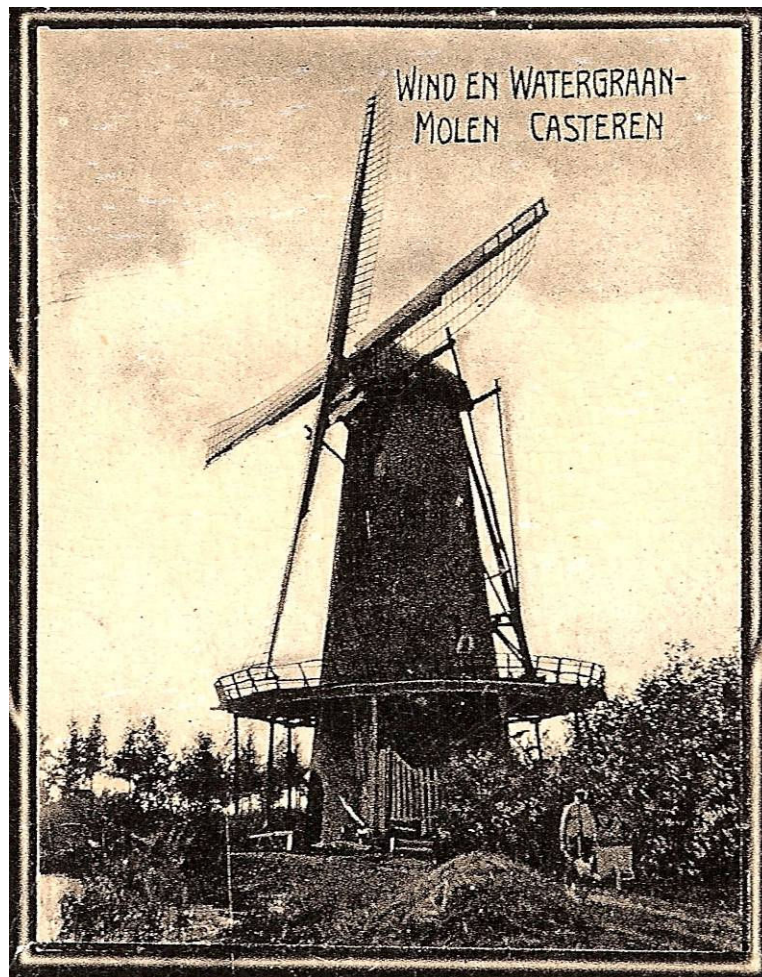
- **Alle toevalsvondsten dienen op grond van art. 53 Monumentenwet bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gemeld te worden.**
- **Het is aan de gemeente een afweging te maken bij toevalsvondsten over wel of niet behouden.**
- **Regels met betrekking tot toevalsvondsten standaard opnemen bij vergunningverlening.**

## 5.7. Nadere bepalingen ten aanzien van vergunningen en vrijstellingen

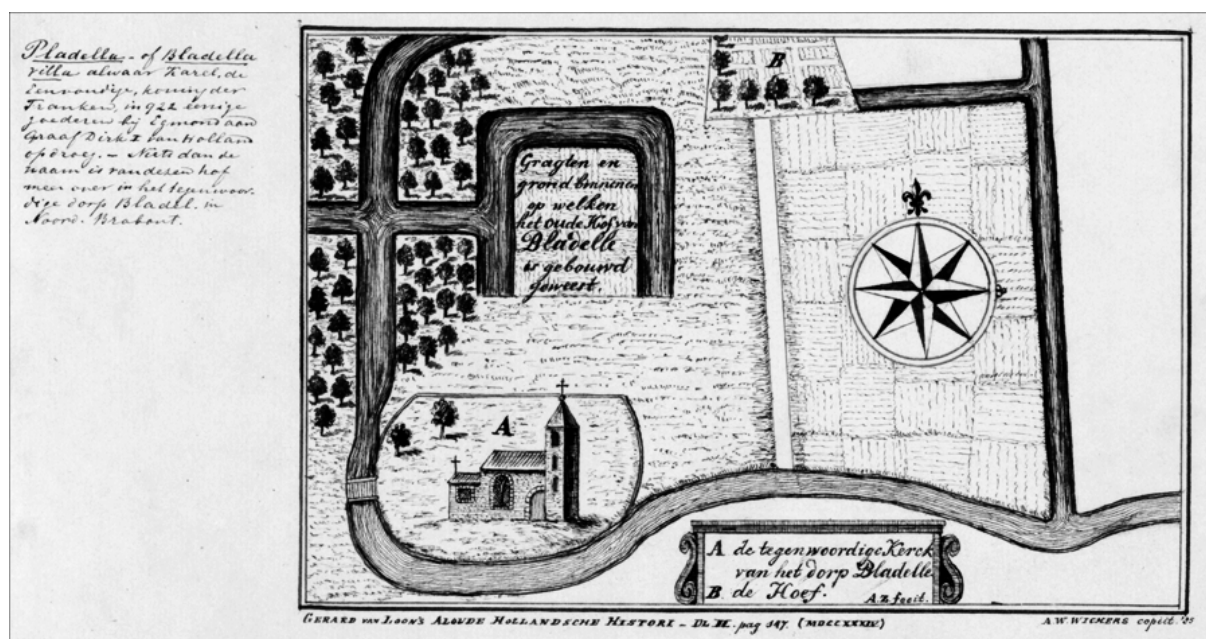
- Wanneer bij het toetsen of voor een omgevingsvergunning tbv de activiteit bouwen, slopen of aanleggen een onderzoeksplicht geldt, kan er ten behoeve van het behoud van de cultuurhistorische waarden van een gebouwd monument een vrijstelling worden gegeven op specifieke bouwzaken. Enkele voorbeelden zijn: lichttoetreding, hoogten van deuren en plafonds en isolatie tbv geluid. De afwijkingen met betrekking tot vrijstelling – wettelijke verplichtingen moeten dan wel expliciet in beeld worden gebracht.
- Wanneer bij het toetsen of voor een omgevingsvergunning tbv de activiteit bouwen, slopen of aanleggen een onderzoeksplicht geldt, wordt uitgegaan van de oppervlakte waar binnen bodemingrepen plaatsvinden. Dat wil zeggen per vergunning de som van de oppervlakten van die ingrepen, waardoor binnen het betreffende gebied de bodem dieper dan de voor dat gebied geldende vrijstellingsgrenzen van 30 of 50 cm verstoord wordt.
- Indien een ingreep niet onderzoeksplichtig is, geldt de vrijstelling alleen voor de oppervlakte van de ingreep. Voor de rest van het plangebied blijft de dubbelbestemming archeologie gelden.
- Indien na inventariserend onderzoek blijkt dat binnen een ingreep geen opgraving, begeleiding of technische maatregelen nodig zijn, geldt de vergunning alleen voor de oppervlakte van de ingreep. Voor de rest van het plangebied blijft de dubbelbestemming archeologie gelden.
- Indien zich in een gebied waarvoor een vergunning gevraagd wordt, meer categorieën bevinden, geldt de vrijstellingsgrens voor de categorie met de meeste waarde, c.q. hoogste verwachting.
- De omvang en aanpak van het inventariserend onderzoek is afhankelijk van de plaats, aard en omvang van de ingreep, en de plaats, aard en omvang van de verwachte of bekende archeologische waarden. In *bijlage 1 en 5* worden richtlijnen gegeven voor de gewenste aanpakken en onderzoeksmethoden. Deze dienen in programma's van eisen en plannen van aanpak verwerkt te worden en dienen bij offerteaanvragen en offertes gevolgd te worden. Andere aanpakken en methoden, mits KNA-conform, zijn toegestaan, maar dienen in het geval van programma's van eisen vooraf aan Burgemeester en Wethouders worden voorgelegd. Bij onderzoek waarvoor geen Programma van Eisen verplicht is, zoals booronderzoek, volgt toetsing achteraf. In alle gevallen is verantwoording van de toegepaste methoden in de rapportage vereist en volgt toetsing achteraf bij het vaststellen of het rapport voldoende gegevens van voldoende kwaliteit bevat om een selectiebesluit te kunnen nemen.
- Het inventariserend onderzoek beperkt zich in de waarderende fase in het algemeen tot de oppervlakte van de reële verstooring, tenzij het voor de waardering nodig is inzicht in de context te krijgen. In de verkennende en karterende fase strekt het inventariserend onderzoek zich in het algemeen ook uit tot de directe omgeving (plangebied) teneinde een verantwoorde inschatting van de risico's te kunnen maken. Dat geldt ook voor waarderend onderzoek indien de plaats van de ingreep nog niet toegankelijk is.
- In die gevallen waarin geen inventariserend onderzoek kan worden verricht vóór het nemen van een selectiebesluit en het verlenen van een vergunning, wordt geen vrijstelling van de onderzoeksverplichting afgegeven. Aan de vergunning wordt de voorwaarde verbonden tot het laten uitvoeren van archeologische begeleiding van bouw- en of sloopwerkzaamheden volgens het Protocol IVO-proefsleuven. Hiervoor dient een Programma van Eisen opgesteld te worden dat, indien de werkzaamheden niet opgeschort kunnen worden, bij het aantreffen van waardevolle resten voorziet in uitvoering van een opgraving of archeologische begeleiding volgens het protocol opgraven, en in een procedure voor het nemen van een selectiebesluit op basis van de nog niet in een KNA-conform rapport vastgelegde bevindingen van het veldwerk.
- Bovengenoemde aanpak kan worden overeen gekomen, wanneer het terrein juridisch en /of fysiek niet toegankelijk is voor vooronderzoek, of wanneer om redenen van tijd, efficiency of logistiek (bijvoorbeeld grondopslag of combinatie met saneringswerkzaamheden) en het ontbreken van een reële optie voor behoud in situ, of wegens een als beperkt ingeschat risico (weinig complex onderzoek) archeologische begeleiding de voorkeur heeft boven proefsleuven en eventueel opgraven. Deze aanpak mag geen beperkingen opleggen die er bij een regulier opgravingstraject niet zouden zijn. Vergunningvrager verplicht zich de uitvoering van veldwerk en rapportage volgens een goedgekeurd Programma van Eisen te laten uitvoeren.



- Als in de vergunning de voorwaarde is opgenomen dat er technische maatregelen moeten worden getroffen om de archeologische waarden in de bodem te behouden, dient door specificatie van deze technische maatregelen aangetoond te worden dat sprake is van duurzaam behoud. Adequate inrichting en beheer kunnen onderdeel zijn van de technische maatregelen.
- Burgemeester en Wethouders kunnen van de verplichting tot het laten uitvoeren van inventariserend onderzoek en het overhandigen van een rapport over de waarde van het terrein, vrijstelling verlenen indien een onafhankelijke deskundige het plan in kwestie heeft beoordeeld en heeft geconcludeerd dat geen archeologisch relevante waarden in het geding zijn.



Het oudste gegeven van Bladel is een akte uit 922 waarin Karel de Eenvoudige, een Frankische vorst, in een kasteel "Pladella Villa", graaf Dirk 1 "Holland ende die Kerck t' Egmonde" ten geschenke gaf. Men zou daarom kunnen zeggen dat in Bladel de wieg van het Graafschap Holland heeft gestaan. Aangenomen wordt dat met Pladella Villa een groot huis in het huidige dorp Bladel bedoeld is. Het bestaan van dit huis is echter nimmer aangetoond. August Snieders heeft in een roman het bewuste huis in Netersel gesitueerd.



Het bovenstaande kaartje van onbekende herkomst met daarop de veronderstelde ligging van de hof van Bladel. Links boven in het kader staat geschreven: Pladella of Bladella villa alwaar Karel de Eenvoudige, koning der Franken, in 922 enige goederen bij Egmond aan Graaf Dirk I van Holland opvroeg (...) dan de naam is van deze hof meer over in het tegenwoordige dorp Bladel in Noord-Brabant. In de afbeelding zelf staat geschreven: gragten en grond binnen en op welken het oude hof van Bladelle is gebouwd geweest.



## 6. Kennisborging

Om de regie over archeologie en cultuurhistorie te kunnen voeren en de beleidsregels te kunnen handhaven is inhoudelijke kennis vereist. Deze kennis is nu niet voldoende bij de gemeente aanwezig.

Binnen de gemeente Bladel is het taakveld archeologie ondergebracht bij de beleidsmedewerker monumentenzorg. Hij/zij fungeert als centraal aanspreekpunt en zorgt in nauw overleg met de projectleiders van de verschillende ruimtelijke plannen dat archeologie en cultuurhistorie in projecten en planprocedures wordt opgenomen. De beleidsmedewerker monumenten heeft vanouds een breed takenpakket. Na de invoering van de archeologische monumentenwet is daar archeologie bijgekomen. Deze taakstelling van de erfgoedmedewerker is de afgelopen jaren sterk veranderd en gaat de komende jaren nog sterker veranderen. De taken gaan inmiddels veel verder dan de zorg voor monumenten en archeologie alleen. Door de Modernisering van Monumentenwet (MoMo) zal ook het takenpakket van de beleidsmedewerker binnen het totale erfgoedbeleid moeten worden aangepast. Het accent is verschoven van het sectorale en een afwachtende houding, naar het stimuleren, pro-actief begeleiden en 'verleiden' van o.a. eigenaren, bestuurders, ondernemers, burgers, bezoekers en anderen.

De raakvlakken met de andere beleidsterreinen worden meer en meer inzichtelijk. De waarde van erfgoed wordt daardoor in steeds breder kader erkend. Dat heeft tot gevolg dat erfgoed een bredere inbedding moet krijgen binnen gemeentelijke organisatie, omdat deze beleidsmedewerker niet van alle zaken inhoudelijk op de hoogte kan zijn en blijven. De beleidsmedewerker erfgoed zal zich als een spin in het web moeten opstellen, om voor de integrale verbinding tussen de beleidsvelden te zorgen.

Op het gebied van de uitvoering van archeologisch onderzoek en selectie procedures zijn kwaliteitsnormen vastgelegd in de zogenaamde Kwaliteitsnorm Nederlands Archeologie (KNA). De Kwaliteitsnorm Nederlands Archeologie vereist dat activiteiten als het toetsen van programma's van eisen, beoordelen van rapportages en het selecteren van archeologische waarden uitgevoerd worden door een senior archeoloog. Het uitzetten en beoordelen van archeologische onderzoeken, waaronder ook opgravingen, dient te gebeuren door een senior-KNA-archeoloog. Daarnaast is het voor de Kempenregio van belang dat kennis niet versnipperd. Bij het selecteren en waarderen van archeologie in het ruimtelijke ordeningsproces wordt momenteel indien nodig deskundig advies ingewonnen bij een onafhankelijk seniorarcheoloog. Daartoe huurt de gemeente Bladel bij voorkeur, evenals de andere Kempengemeenten, op projectbasis de expertise in van de regionaal archeoloog van de Milieudienst van het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven<sup>16</sup>. De Milieudienst verzorgt reeds op verschillende andere beleidsterreinen ondersteuning in de Kempengemeenten, en is vanwege de daar aanwezige regionale kennis goed in staat om een inhoudelijk-gefundeerde beslissing te nemen in het proces van afweging van archeologische belangen. Omdat het zelfstandig aanstellen van een (senior) beleidsarcheoloog voor een gemeente te kostbaar is, is het aanbevelenswaardig om dit in een samenwerkingsverband met meerdere gemeenten te doen. Onderzocht zal worden of in Kempenverband hier een eigen regioarcheoloog voor aan te stellen is. Het inhuren van een regionaal archeoloog heeft als voordeel dat er binnen de regio één aanspreekpunt is waarbinnen de lokale archeologische en beleidsmatige kennis is gebundeld, waardoor beleidsbeslissingen op een efficiënte wijze kunnen plaatsvinden. Ook kan de regionaal archeoloog structureel contacten met de provincie en het Rijk onderhouden en advies geven aan burgers die archeologisch onderzoek moeten verrichten. Een vast aanspreekpunt is ook van belang met betrekking tot amateurarcheologen, zeker t.a.v. educatie, publieksvoorlichting en draagvlakverwerving.

Wekelijkse of maandelijkse structurele informatievoorziening, zoals een overleg, is wenselijk tussen de medewerkers RO, vergunningen en/of bouwzaken om van lopende projecten en vergunningaanvragen het aspect archeologie en cultuurhistorie te bespreken. De (externe) archeoloog kan hierbij betrokken worden. In ieder geval dient hetgeen besproken is teruggekoppeld te worden

<sup>16</sup> Samenwerkingsverband van 21 gemeenten (Asten, Bergeijk, Best, Bladel, Cranendonck, Deurne, Eersel, Geldrop-Mierlo, Gemert-Bakel, Heeze-Leende, Laarbeek, Nuenen, Oirschot, Reusel-De Mierden, Someren, Son en Breugel, Valkenswaard, Veldhoven en Waalre) in Zuidoost-Brabant op basis van de Wgr

aan de archeoloog. Meer prioriteit dient daarbij uit te gaan naar handhaving. Voor een goede afstemming tussen de verschillende bij archeologie en cultuurhistorie betrokken afdelingen is het verder wenselijk de erfgoedkaart aan andere kaarten op het gebied van ruimtelijke ordening te koppelen in GIS en intern te ontsluiten. De erfgoedkaart kan extern, via internet, worden ontsloten. Het voordeel daarvan is dat de initiatiefnemer zelf beargumenteerd een keuze kan maken waar hij wil gaan ontwikkelen en dat hij weet wat de consequenties op het gebied van archeologie en cultuurhistorie zijn. Frequent en structureel overleg tussen de medewerkers RO, vergunningen en/of bouwzaken, is wenselijk om van lopende projecten en vergunningaanvragen het aspect monumentenzorg te bespreken. Voor een goede afstemming tussen de verschillende bij monumenten betrokken afdelingen, is het verder wenselijk dat alle informatie in een goed functionerend informatiesysteem terecht komt. In praktijk blijkt vooral handhaving onvoldoende prioriteit te krijgen.

#### Optreden namens het bevoegd gezag

Advisering en beoordeling van Programma's van Eisen, Plannen van Aanpak, offertes en rapportages vereist specifieke kennis van de archeologische waarden en verwachtingen binnen de gemeente. Die kennis is over het algemeen aanwezig bij de gemeentelijk beleidsmedewerker archeologie, die in veel gevallen ondersteund zal worden door de inhuur van een seniorarcheoloog met regionale kennis. Voorgesteld wordt om de bevoegdheid namens het bevoegd gezag te beoordelen en besluiten te nemen inzake de door derden (archeologische bedrijven) op te stellen Programma's van Eisen (PvE's) inzake archeologisch (voor)onderzoek, Plannen van Aanpak (PvA's) inzake archeologisch (voor)onderzoek, offertes voor het doen van archeologisch (voor)onderzoek en opgestelde rapporten betreffende uitgevoerd archeologisch (voor)onderzoek, in de zin van de Wet op de archeologische monumentenzorg en de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA), in mandaat over te dragen aan de gemeentelijk beleidsmedewerker archeologie en cultuurhistorie.

- **Uitvoering haalbaarheidsonderzoek in Kempenverband naar aanstelling regioarcheoloog.**
- **Wekelijkse of maandelijkse structurele informatievoorziening.**
- **Mandaat overdragen aan gemeentelijk beleidsmedewerker archeologie en cultuurhistorie.**
- **Deskundigheidsbevordering bij betrokken medewerkers van de afdelingen ruimtelijke ontwikkeling, vergunningverlening, toezicht en handhaving en beheer van gebouwen en terreinen (workshops en cursus).**
- **Beleidsmedewerker erfgoed als centrale coördinator op gebouwd en archeologisch erfgoed in de organisatie opnemen bij strategie en beleid.**



*Zicht op het Loons Bos met omgewaaide bomen richting het beekdal van de Beerze.  
Hieronder een doorsnee door de eeuwenoude omwalling van het Loons Bos (opgraving ACVU-HBS in  
2008).*



## 7. Cultuurhistorie in Onderwijs en Cultuur

### 7.1. Erfgoededucatie

Jongeren leren de eigen samenleving, geschiedenis en cultuur door het onroerend erfgoed beter kennen. Erfgoededucatie zorgt er ook voor dat het onroerend erfgoed beter bekend en hierdoor ook meer gewaardeerd wordt. Hierdoor kan ook bij jongeren het draagvlak groeien. De school is de aangewezen plaats waar ze met de rijkdom van ons erfgoed in aanraking kunnen komen. Cultuurhistorie biedt een schat aan bronmateriaal voor het onderwijs en het gebruik ervan sluit goed aan bij het omgevingsonderwijs. Daarom zullen diverse projecten worden ontwikkeld om de jeugd meer te betrekken bij het culturele erfgoed in hun eigen omgeving. Het gebruik ervan zowel op de basisscholen als het voortgezet onderwijs wordt vanuit de rijksoverheid steeds meer gestimuleerd, mede in het licht van de schaalvergroting en het brede wereldbeeld.

Erfgoededucatie wordt vooral gebruikt in 'omgevingsgericht' onderwijs. Dit omgevingsgerichte onderwijs is gericht op onderzoekend en ervaringsgericht leren. Om vanuit monumentenzorg in te kunnen haken op deze tendens is een aantal projecten ontwikkeld, die in samenwerking met de scholen plaatselijk kunnen worden toegepast in het leersysteem. De stage- en cultuurmakelaar zorgen voor de verbinding tussen onderwijs, overheid en derden. De stagemakelaar houdt zich specifiek bezig met het helpen van jongeren aan een verplichte stageplek. In relatie met cultuurhistorie kan hierbij gedacht worden aan ondersteuning van historische verenigingen (= heemkundige verenigingen en gilden). De cultuurmakelaar zou er voor kunnen zorgen, dat scholen echt iets op het gebied van cultuurhistorie gaan doen. Daarbij initiëren de Stichting Erfgoed Brabant en Erfgoed Nederland voorbeeldprojecten en leskisten. Enkele voorbeelden:

- Canon van Bladel
- De Monumentenkist
- Verover je eigen monument
- Monumenten adopteren
- Projecten: met cultuur- en historische verenigingen.
- Lespakket Bladel's Erfgoed
- Kwartetspel historie van Bladel
- Lezingen en presentaties over erfgoed
- Rondleiding en open dag opgraving voor scholen
- Educatieve historisch nagespeelde of vertellende filmpjes voor scholieren gekoppeld aan erfgoedkaart en Geowiki
- Maatschappelijke stages
- Projecten met cultuur- en historische verenigingen.

Naast de educatie op basisscholen kan de gemeente ook samenwerkingsverbanden aangaan met het hoger onderwijs, zoals universiteiten en HBO-instellingen maar ook met het vakgerichte (ambachtelijke) onderwijs. Deze studenten kunnen worden ingezet om – onder begeleiding– ervaring op te doen in duidelijk gekaderde projecten. Vanuit de provincie zijn voor deze educatieve doeleinden diverse subsidiemogelijkheden waarmee de kosten deels gedekt kunnen worden.

Uitgangspunt van erfgoededucatie is de wens om de betekenis van monumenten werkelijk te laten doordringen tot leerlingen door het verhaal van de monumenten uit de omgeving van kinderen aan te laten sluiten bij hun belevingswereld. Door de monumenten bij het omgevingsonderwijs te betrekken worden de leerlingen zich bewust van de waarde van de instandhouding van monumenten. Dat vergroot het draagvlak voor de monumentenzorg en zal op termijn resulteren in bijvoorbeeld respect voor de monumenten en voor de gebouwde omgeving. Ten aanzien van erfgoededucatie is het wenselijk om samenwerking met de heemkundekringen van Bladel te zoeken. Het Loons Heem organiseert reeds een aantal educatieve activiteiten, gericht op zowel het primaire (basisschool) als het voortgezet onderwijs. De historische verenigingen en de cultuurmakelaar zouden in samenwerking



met de basisscholen projecten kunnen ontwikkelen ten behoeve van het omgevingsonderwijs over cultuurhistorie.

Een andere cultuureducatieve doelstelling is de digitale ontsluiting van het cultuurhistorische erfgoed. De erfgoedkaart is digitaal via een website ontsloten en voor een ieder toegankelijk en kan daarmee op scholen en onderwijsprogramma's worden gebruikt. Om ook de mogelijkheid voor leerlingen te creëren om actief met het erfgoed om te gaan door bijvoorbeeld een thematische route langs molens samen te stellen, of foto's over een bepaald historisch object toe te voegen, zal een GeoWiki aan de reeds bestaande digitale erfgoedkaart worden gekoppeld waarmee dit mogelijk wordt. Via een layer applicatie kan de erfgoed informatie ook via een smart-phone in een klaslokaal of in het veld meteen worden opgeroepen.



*Historische personages geven les over het verleden in de klas en een les "terug in de tijd". Hieronder een bezoek aan een opgraving en de ultieme beleving "een dagje prehistorie".*



## 7.2. Rol van heemkundekring en vrijwilligers

Vanouds spelen amateurs van heemkundekringen een zeer belangrijke rol binnen de Nederlandse erfgoedsector: op lokaal niveau zijn zij de 'ogen en oren'. De Minister verwoordt in de beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg, dat vrijwilligers meer betrokken zullen worden bij het lokale

erfgoedbeleid. Vrijwilligers zullen verder hun kennis en betrokkenheid meer gaan inzetten voor het kritisch volgen en voeden van alle activiteiten op het gebied van de ruimtelijke ordening.

Met betrekking tot de archeologie hebben vrijwilligers in het verleden regelmatig zelf opgravingen uitgevoerd. De gemeente wil de bestaande kennis en initiatieven op het gebied van archeologie behouden en daar waar mogelijk stimuleren. In het nieuwe archeologisch bestel kunnen amateurarcheologen alleen nog onder supervisie van een professionele uitvoerder archeologische werkzaamheden verrichten. Alleen in bijzondere gevallen kunnen amateurarcheologen nog zelfstandig gravend archeologisch onderzoek verrichten:

- op plaatsen waarvoor door het bevoegd gezag formeel een negatief selectiebesluit is afgegeven (= geen nader onderzoek nodig);
- of in geval van een toevalsvondst wanneer er geen andere oplossing voorhanden is, aangezien het terrein op dezelfde dag of de dag erna zal worden vergraven.

Hiervoor is toestemming van de RCE nodig en er is een aantal voorwaarden aan verbonden. Voor archeologische begeleiding (het 'leesbaar maken van archeologische sporen bij niet archeologische graafwerkzaamheden') is geen vergunning nodig. Het mag dus ook door vrijwilligers worden gedaan. Het verder afwerken van sporen (zoals potten uitgraven, een beerput legen en dergelijke) valt onder opgraven en daar is wel een vergunning voor nodig. Deze toestemming kan worden aangevraagd met het formulier "Aanvraag toestemming onderzoek door amateur- verenigingen onder opgravingsbevoegdheid RCE/art. 41", wat te vinden is op de RCE website. Toestemming kan alleen worden verleend als sprake is van een negatief selectiebesluit. Een selectiebesluit kan in principe alleen worden genomen als een vindplaats gewaardeerd is op basis van vastgestelde waarderingscriteria. Bij een negatief selectiebesluit wordt de vindplaats bijvoorbeeld niet zo waardevol gevonden dat professioneel onderzoek nodig is. Deze terreinen kunnen voor de lokale historie echter toch nog interessant zijn. De RCE neemt bij een aanvraag om toestemming altijd contact op met de provinciaal (gemeentelijk) archeoloog ter bevestiging van een negatief selectiebesluit. Als er van beide kanten geen bezwaar bestaat tegen het onderzoek door een archeologische werkgroep, zal de Rijksdienst schriftelijk toestemming verlenen. Aan deze toestemming worden voorwaarden verbonden, bijvoorbeeld voor rapportage. Als geen toestemming voor het onderzoek kan worden verleend zal de Rijksdienst dat eveneens meedelen.

De gemeente wil kansen bieden aan de lokale amateurs en de heemkundekringen, door in haar rol van bevoegd gezag of opdrachtgever van archeologische werkzaamheden:

- In het Programma van Eisen voor gravend onderzoek de voorwaarde op te nemen dat de uitvoerder lokale amateurs betreft bij de uitvoering van het onderzoek.
- Zorg te dragen voor de inbreng van kennis en participatie van lokale amateurs bij archeologisch vooronderzoek.
- Bij de verlening van vrijstelling van archeologisch onderzoek de aanvrager actief te verzoeken amateurarcheologen de gelegenheid te geven tijdens de uitvoering van de bodemingrepen aanwezig te zijn en verslag te leggen van eventuele archeologische waarnemingen. Het voorschrijven van het doen van archeologische waarnemingen door vrijwilligers zou als voorwaarde opgenomen kunnen worden bij het verlenen van omgevingsvergunningen, juist ook in gebieden die geen onderzoeksverplichting hebben of zijn vrijgegeven na een archeologisch vooronderzoek. Vrijwilligers kunnen hier dan naar eigen oordeel feitelijk gaan waarnemen en doen, indien naar eigen oordeel nodig, een beroep op een professionele (KNA)archeoloog beschikbaar gesteld door de gemeente. De gemeente zal bij het aantreffen van waardevolle archeologie ook zorgen voor de noodzakelijke professionele ondersteuning bij zowel het archeologische veldwerk als de uitwerking van het onderzoek. Daarbij kan gedacht worden aan inhuur van een professionele archeoloog bij een instelling of bedrijf (bijvoorbeeld de archeologische dienst van de gemeente Eindhoven) en het laten conserveren en restaureren van vondsten.

Zelf opgraven brengt kosten met zich mee en voor een vrijwilligersvereniging zijn die in verhouding aanzienlijk. Daar moet op een of andere manier financiering voor komen. Denkbaar is een vaste subsidie van de gemeente en/of een vergoeding voor gemaakte kosten voor een opgraving of andere

activiteit. De gemeente maakt zich sterk voor het laten opgraven door vrijwilligers van niet geselecteerde, maar lokaal wel interessante gebieden, en is ook bereid daar geld in te investeren. Het gaat om relatief kleine bedragen en bij goed overleg met een projectontwikkelaar kan ook die (een deel van) deze kosten op zich nemen. Het is ook voor een projectontwikkelaar interessant als die een stukje vroege geschiedenis aan een bouwoject kan verbinden. Vaak geeft het extra publiciteit voor het project zelf maar ook de woon- of werkomgeving wordt voor de gebruikers aantrekkelijker en dus meer waard.

Het laten begeleiden van grondwerk en het doen van waarnemingen door vrijwilligers is een optie wanneer:

- de graafwerkzaamheden geen archeologisch doel hebben;
- er door het bevoegd gezag geen archeologische begeleiding kan worden afgedwongen in het kader van voorschriften bij vergunningen of bestemmingsplan;
- de begeleiding niet is bedoeld voor archeologische selectie en waardering.

Een praktische voorwaarde is dat het om kleine projecten moet gaan, bijvoorbeeld bij de sloop van een huis of de bouw van een stal. Indien niet aan deze voorwaarden wordt voldaan, heeft een archeologische begeleiding door een professioneel bureau de voorkeur en kunnen vrijwilligers zo nodig ondersteuning bieden. Het voorschrijven van archeologische begeleiding door vrijwilligers dient bij voorkeur als voorwaarde te worden opgenomen bij het verlenen van de omgevingsvergunning. Indien vervolgens archeologische sporen worden aangetroffen, waarvan men redelijkerwijs kan vermoeden dat het gaat om een zaak van algemeen belang wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde, dient deze vondst verplicht gemeld te worden bij de Rijksdienst. Indien noodzakelijk kan dan alsnog professioneel archeologisch onderzoek afgedwongen worden.<sup>17</sup>

De gemeente Bladel zal met de beide heemkundekringen op basis van bovenstaande uitgangspunten nog nadere samenwerkingsafspraken maken. Daarbij zal vastgelegd worden wanneer en hoe deze werkgroepen betrokken worden:

- in de planfase voor ruimtelijke ordening;
- de uitwerking van die plannen;
- bij uitvoerend archeologisch onderzoek op 'vrijgegeven' gebieden;
- bij de aanwijzing van monumenten;
- bij vergaderingen van de monumentencommissie;
- bij het informeel volgen van onderhoud en restauraties;
- bij het geven van publieksvoorlichting, zodat het (gebouwde) erfgoed een groter draagvlak krijgt;
- het leveren van historische informatie aan de gemeente en particulieren.

**Voor het benutten van kansen op gebied van cultuurhistorie in relatie tot onderwijs en cultuur is vanaf 2012 jaarlijks structureel € 10.000,- beschikbaar gesteld.**

- **Door middel van voorlichting, presentatie en educatie een vergroting van het draagvlak voor monumenten creëren bij eigenaren, bewoners, gebruikers en ontwikkelaars en andere betrokken partijen.**
- **Invulling geven aan een stimulerende, adviserende en ondersteunende rol bij de omgang met het cultureel erfgoed.**
- **Amateurarcheologen betrekken en faciliteren bij doen van waarnemingen en zo nodig archeologisch noodonderzoek.**
- **Heemkundekringen in voorstadium betrekken bij ruimtelijke plannen tbv kansen archeologie en cultuurhistorie. Amateurarcheologen automatisch waarschuwen bij afgifte van vergunningen in vrijgegeven gebieden en hen actief de kans bieden om mee te kijken bij de graafwerkzaamheden.**

<sup>17</sup> Artikel 53 (Meldingsplicht) van de Monumentenwet 1988.





*Monumentale boerderijen in Bladel (met de klok mee vanafrechtsboven): boerderijen in Hoogeloon, aan de Franse Hoef en het Kerkeneind, schuur aan het Helleneind, Hoeve aan Berschotten Hoeve ter Kooijen en de Vorselse Hoeve.*



## 8. Cultuurtoerisme en Recreatie

Het besef voor cultuur(historie) in algemene zin is fors toegenomen. Omdat meer mensen hun vrije tijd in de directe woon- en leefomgeving doorbrengen, is er ook steeds meer aandacht voor de kwaliteit van die omgeving. De belevingswaarde van een omgeving is een belangrijke factor voor mensen om zich daar te vestigen. Er is oog voor de identiteit van dorp en stad die veelal bepaald wordt door het culturele erfgoed, dat een essentieel onderdeel vormt van de identiteit van een stad of dorp. Het hogere opleidingsniveau heeft bovendien een groeiende aandacht voor het cultureel erfgoed tot gevolg. Deze toegenomen interesse is ook economisch gezien van belang, omdat ze een belangrijke economische impuls geeft aan cultuurtoerisme en recreatie.

### 8.1. Toerisme en recreatie in Bladel

De betekenis van toerisme en recreatie neemt toe, in economische zin als nieuwe impuls voor de leegloop op het platteland, maar ook bijvoorbeeld als mogelijkheid voor een gemeente om zich te onderscheiden van andere gemeenten. Cultureel erfgoed is inmiddels erkend als een belangrijke economische factor. Cultuurhistorie biedt grote mogelijkheden voor recreatie en toerisme. Ook de gemeente Bladel, dat zich kenmerkt als het economische hart van de Kempen, is zich bewust van de vele kansen die deze sector biedt voor de gemeente. In de Toekomstvisie 2030 is toerisme en recreatie een van de speerpunten voor de komende jaren. Bladel kenmerkt zich door een combinatie van toeristische troeven, waaronder natuurrecreatie met bijvoorbeeld de Cartierheide en Neterselse Heide en cultuurtoerisme met nog herkenbare historische structuren als het boerengehucht Dalem en het landgoed Ten Vorsel.

Het erfgoedtoerisme kent met 35% van de totale omzet binnen de totale Nederlandse toeristische sector in 2009, de grootste omzet. Er zijn vooralsnog geen cijfers bekend van Bladel, of van de Kempen. Erfgoed is dus van belang voor de economische vitaliteit van een dorp en gemeente. Diverse partijen onderschrijven de behoefte vanuit de markt aan streekverhalen, nostalgie en streekbeleving. Of het nu gaat om inwoners of toeristen. Ook vanuit 'belevings economie' zien zij hier kansen voor bedrijfsleven en de potentie die de streek heeft om hier sociaal-economisch rendement uit te halen. Er is een belangrijke rol weggelegd voor ondernemers uit het toeristisch bedrijfsleven. De gemeente en ondernemers kunnen samen cultuurhistorie in de markt zetten en economisch rendement behalen. Uit recente onderzoeken<sup>18</sup> blijkt dat een investering in erfgoed een duurzame en rendabele investering is, die op (midden)lange termijn wordt terugverdiend. Het erfgoed in de gemeente Bladel kan in samenhang met het landschappelijk schoon dus vele toeristen aantrekken.

Ook erfgoededucatie kan deel uitmaken van een aangename vrijetijdsbesteding – zonder verblijf – waarin de recreant het erfgoed actief ontdekt en waardeert. Daarbij kan gedacht worden aan restaurants in monumenten met aandacht voor streekgebonden gerechten en producten, aan brouwerijen met streekbieren, aan historische tuinen en parken met hoogstamboomgaarden, bijenkweek en kruidentuin.

#### 8.1.1. Agrotourisme

Historische plattelandsdorpen en het cultuurlandschap hebben aantrekkingskracht op toeristen en recreanten. Het platteland is volop in verandering. Het cultuurlandschap biedt kansen voor dag- en verblijfsrecreatie. Zo staan o.a. de inkomsten van agrariërs onder spanning. Boeren moeten in het kader van de verbrede landbouwdoelstelling op zoek naar alternatieve inkomstenbronnen. Agrotourisme kan hieraan een belangrijke bijdrage leveren. Boeren zijn steeds vaker actief op het terrein van groene recreatie en agrotourisme. Op het weidse rustige platteland wordt de consument verrast door onontdekte plekjes, de gastvrijheid van de boeren en boerinnen. Agrotourisme maakt ook in de gemeente Bladel een flinke opmars. De kenmerkende historische boerderijen, die Bladel rijk is en om bedrijfseconomische redenen buiten gebruik zijn geraakt, kunnen alleen in stand worden

---

<sup>18</sup> Ruijgrok 2004; Ruijgrok 2008.

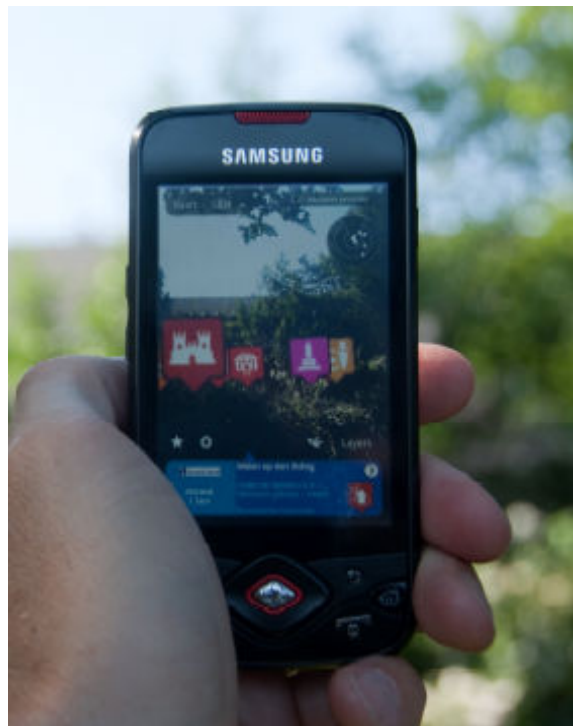


gehouden door dit erfgoed een goede bestemming te geven. Denk hierbij naast het traditionele agrotourisme in de vorm van bed & breakfast, vakantieappartementen en groepsaccommodaties aan zorgboeren, boeren die aan landschapsbeheer doen en (biologische) streekproducten verkopen, culturele en kunstzinnige boerderijen, hoeses die kookstudio's herbergen. Daarnaast kan onderzocht worden of nieuwe combinaties mogelijk zijn, zoals logeren in monumentaal erfgoed en het ontdekken van de Kempische streekproducten. Om deze kansen mogelijk te maken zal bestaand beleid op andere punten mogelijk aangepast moeten worden.

### 8.1.2. Ontsluiten van cultuurhistorisch erfgoed voor toeristische markt

Het erfgoed kan daarnaast een effectieve bijdrage leveren aan de uitwerking van het beleid op gebied van toerisme en recreatie door o.a. wandel- en fietsroutes die langs de mooiste plekjes leiden<sup>19</sup>. De erfgoedkaart kan makkelijk gebruikt worden als onderlegger voor het samenstellen van een zogenaamde vrijetijdskartaal waarop de cultuurhistorische bezienswaardigheden alsmede recreatieve en toeristische mogelijkheden zijn aangegeven. Op deze wijze kan ook de basis worden gelegd om de talrijke, kleinschalige cultuurhistorische en toeristisch-recreatieve trekkers, die verspreid in het gebied liggen met elkaar te verbinden.

Met de op te zetten Erfgoed GeoWiki die aan de erfgoedkaart zal worden gekoppeld is het voor elke ondernemer straks mogelijk om ook zelf aantrekkelijke routes samen te stellen en aan te bieden. Je kunt de Erfgoed Geowiki op je mobiel raadplegen. Tijdens je wandeling of je fietstocht kun je dan informatie over de plek waar je staat verkrijgen. Dat kan een tekstje zijn, maar ook een foto van de vroegere situatie, een stukje gesproken woord, muziek of zelfs een (historisch) filmpje! Zo kan het leven van vroeger dagen eventjes opnieuw tot leven worden gebracht in woord en beeld. Op deze wijze wordt het erfgoed interessant voor het grotere publiek. Met gebruikmaking van moderne technieken kan informatie op een laagdrempelige en aantrekkelijke manier aan het publiek worden aangeboden. Dit is een zeer aansprekende manier om het historisch erfgoed weer tot leven te wekken, op een wijze die aansluit bij de huidige visuele beeldcultuur waarin we leven. Daarnaast kan uiteraard ook gebruik worden gemaakt van traditionele middelen zoals het plaatsen van informatieborden bij monumenten en ander erfgoed.



*De erfgoedkaart raadplegen op je smartphone*

## 8.2. Instrumenten

De mogelijkheden voor de gemeente Bladel met betrekking tot de kansen op het gebied van erfgoed in relatie tot toerisme en recreatie zijn:

- Open Monumentendag en de 'Klassendag' voor scholen faciliteren
- Faciliteren bij uitzetten van historische en thematische routes (GPS tochten) dmv Erfgoed Geowiki
- Platform voor erfgoedondernemers
- Gratis toegang tot de restauratiebeurs
- Rondleidingen bij opgravingen

<sup>19</sup> Uitgangspunt vormt het bestaande SRE knooppuntennetwerk.

- Toegankelijk maken van bestaande (archeologische) monumenten
- Het lokale verhaal vertellen ('Stones en Stories') aan de hand van:
  - Informatieborden
  - Augmented Reality<sup>20</sup> en Layers voor smartphones
  - CD/DVD
  - Websites
  - Theater en muziekvoorstellingen
  - Rondleidingen en verhalenvertellers
  - Kinderboeken etc...
- Historische markten
- Geowiki, aansluiting bij de website Zandstad
- Biografie van de Kempen
- Publieksvriendelijke brochures/flyers/spellen & boeken over erfgoed in Bladel
- Erfgoed kenniskwis
- Thematische verkiezingen (historisch item van het jaar)
- Jaarlijkse deelname aan de 'Monumentenprijs Brabant'
- Publicatie van de Canon van Bladel op website, maar ook zichtbaar maken in het veld
- productontwikkeling rondom verhalen (beeldende kunst, evenementen, toneel, streekproducten, etc.)
- ontwikkelen erfgoedroutes en koppelen aan bestaande structuren
- exposities in of rondom erfgoed(panden)
- samenwerkingsprojecten (zorg/lokaal bedrijfsleven/soc/mij organisatie) in erfgoedpanden
- erfgoedarrangementen door lokale ondernemers

De gemeente kan bij deze kansen zowel cofinancieren als een rol op zich nemen ter ondersteuning of facilitering van bepaalde initiatieven.



*Voorbeeld van verbeelding Canon in het landschap: dmv stapstenen*

<sup>20</sup> Bij Augmented reality of toegevoegde realiteit wordt informatie veelal afgebeeld of geprojecteerd in het gezichtsveld van de gebruiker, meestal door middel van een head-mounted display of head-up display.



*Reconstructie van de Kaboutersberg in Hoogeloon (naar VU Amsterdam). Herbouw van de Romeinse kaboutersberg in Hoogeloon maakt het verleden weer zichtbaar en beleefbaar. De imposante grafforen zal ook nu nog steeds imposant zijn in het landschap. Het verhaal van Koning Kyrie hangt hiermee samen.*

### **8.2.1. Culturele hoofdstad 2018**

De provincie Noord-Brabant dingt mee naar de titel 'Culturele Hoofdstad 2018' van Europa (BCH2018). Het doel van de provinciale hoofdstad is om culturele activiteiten te organiseren op alle vlakken van cultuur, sport, onderwijs, toerisme en cultuurhistorie. Het betreft projecten met het centrale thema 'de kunst van het samenleven', "die de vijf Brabant Steden met elkaar en met de omgeving verbinden, waarin cultuur, onderwijs of ondernemen samenkomen, waarin er goed samengaat met innovatie of volkscultuur met de hoge kunsten of stedelijke ontwikkeling met design". Deze projecten kunnen per 2014 worden ingediend. Ook Bladel kan hier projecten voor voordragen, maar kan ook andere lokale belangengroepen in Bladel hierbij ondersteunen.



*Historische evenementen trekken veel bekijks*





*Toneelgroep 't Volksvermaak speelt 'Strijd om Pladella Villa'. In een versterkte hoeve, die de naam Pladella Villa droeg kreeg graaf Dirk de Eerste van Holland in 922 een giffbrief uit handen van koning Karel de Eenvoudige. Met de brief kreeg Dirk de zeggenschap over delen in Noord-Holland, in ruil voor steun aan Karel. Die zat namelijk in een lastig parket: de edelen in West-Francia wilden hem afzetten. Daarop vluchtte hij naar het noorden, om nieuwe medestanders voor zijn imperium te vinden. Voor de ontmoeting met Dirk koos hij het huidige Bladel, dat ver genoeg van het strijdgewoel in Frankrijk lag.*

### **8.2.2. Workshop Cultuurhistorie**

Om het erfgoed te ontsloten c.q. beleefbaar te maken, zullen er activiteiten moeten worden ontwikkeld en uitgevoerd. Belangrijk hierbij is dat het erfgoed wordt ontsloten voor diverse doelgroepen en dat de kennis en informatie van de erfgoedkaarten worden omgezet in kansen die vanuit een integrale aanpak (ruimtelijk, economisch en maatschappelijk) kunnen leiden tot perspectiefvolle projecten. De inzet van diverse betrokken organisaties die actief zijn op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed is voor het opzetten van cultuurhistorische projectplannen van groot belang (Heemkunde, Kunstkringen, IVN, ondernemers, musea, etc). Met behulp van workshops kunnen de kansen worden geïnventariseerd en verder uitgewerkt. De gemeente kan hieruit samen met SRE en het Streekhuis de Kempen een meerjaren uitvoeringsprogramma opzetten, met daarin een aantal projecten en acties op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed. Deze zijn vooral gericht op het stimuleren van de relatie tussen cultuurhistorie, recreatie en toerisme en natuur en landschap.

Ideeën die reeds door de werkgroep van Bladel naar voren werden gebracht:

- Ontsluiting toeristisch-recreatieve wandel- en fietsroutes tbv educatie
- Herstel van steilranden, laanbeplantingen en hakhoutwallen ter versterking van oude wegenstructuren en oude verkavelingsstructuren
- Reconstructie watermolen Hapert en molenwiel door land-art en kunstwerk
- Reconstructie grachten kasteel en toegankelijk maken via ommetje van kapel met kerkhof Netersel
- Herstel van namen van oude hoeven en veldtoponiemen
- Herstel en reconstructie van grafheuvels, waaronder de grafheuvel op het Kempisch bedrijvenpark op de grens met Eersel
- Kunstwerken of markeringen (bijv. zitjes) plaatsen op historische plekken als verdwenen molens en grenspunten
- Biografie van Bladel in landschap markeren dmv stapstenen
- Schietberg Hoogeloon
- Herstel Romeinse villa en Kabouterberg Hoogeloon (Romeins openlucht museum)



- Gehucht met herberg de Pan en Cartierheide recreatief ontsluiten met infoborden en versterken van de nog aanwezige elementen
- Loons Bos als cultuurbos in stand houden door onder meer wal te versterken
- Oude kerk(hof) Kerkeneind in Casteren ter plekke markeren zodat herinnering aan de plek levend blijft
- WOII route met verhalen
- Cultuurhistorie 'in the picture'
- Verhaal van de Kempen, verteld in korte filmpjes met verbeelding van het verleden.

**Voor het benutten van kansen op gebied van cultuurhistorie in relatie tot toerisme en recreatie is vanaf 2012 jaarlijks structureel € 5.000,- beschikbaar gesteld.**

**Om de erfgoedkaart in Kempenverband publieksvriendelijk te maken en te koppelen aan de Erfgoed Geowiki is in 2012 incidenteel € 5.000,- beschikbaar gesteld.**

- **Door middel van voorlichting, presentatie en educatie een vergroting van het draagvlak voor monumenten creëren bij eigenaren, bewoners, gebruikers en ontwikkelaars en andere betrokken partijen.**
- **Invulling geven aan een stimulerende, adviserende en ondersteunende rol bij de omgang met het cultureel erfgoed;**
- **De kansen op het gebied van erfgoed in relatie tot toerisme en recreatie cofinancieren of ondersteuning en/of facilitering bieden aan initiatieven.**
- **Projecten aandragen voor titel 'Culturele Hoofdstad 2018'**
- **Workshop cultuurhistorie organiseren.**



*De snippenvijver op de Cartierheide (boven) en het archeologisch grafheuvel monument de Zwartenberg (onder)*



## 9. Communicatie

### 9.1. Dienstverlening

De veranderende samenleving stelt steeds hogere eisen aan de dienstverlening van de overheid. Burgers en bedrijven verwachten sneller en eenvoudiger door de overheid te worden geholpen. Dit vereist van de gemeenten meer duidelijkheid, meer snelheid, een betere informatievoorziening en communicatie met de burger alsmede een zorgvuldigere belangenafweging en motivering van een te nemen besluit. De mondige burger vraagt een klantvriendelijke c.q. klantgerichte benadering.

In haar nieuwe rol van bevoegd gezag kan de gemeente Bladel duidelijkheid scheppen over de omgang met erfgoed binnen haar grondgebied en de eventuele financiële en organisatorische consequenties daarvan, zowel voor de gemeentelijke organisatie als voor derden. De nieuwe wetgeving en de beleidsmatige gemeentelijke vertaling kunnen immers grote financiële en/of organisatorische consequenties hebben – zowel voor de gemeente zelf als voor grondeigenaren en initiatiefnemers van bodemingrepen:

- Ten eerste kan de gemeente in het kader van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen (Wkpb) door rijk, provincie en private initiatiefnemers in de toekomst worden aangesproken op het aanleveren van betrouwbare inhoudelijke en beleidsmatige informatie over beperkingen die verbonden zijn aan een kadastraal perceel. Dit wil ook zeggen dat de overheid binnen de proceduretijd besluiten moet nemen en de eigenaar hiervan z.s.m. op de hoogte brengt.
- Ten tweede loopt de gemeente zelf een aanzienlijk risico wanneer zij, in haar rol van bevoegd gezag, niet beschikt over betrouwbare (archeologische) informatie. In dat geval bestaat de mogelijkheid dat er tijdens een bodemingreep of verbouwing onverwacht archeologische of cultuurhistorische waarden worden aangetroffen. Indien de initiatiefnemer de benodigde onderzoeken heeft laten uitvoeren met de goedgekeurde acceptatie van het bevoegd gezag, of wanneer de gemeente het terrein heeft “vrijgegeven” is niet de initiatiefnemer, maar de gemeente verantwoordelijk voor de kosten die dit met zich meebrengt. Bij een Steentijd vindplaats loopt dit al snel boven de tienduizend euro.

Er bestaat op dit moment geen actief beleidsprogramma om het erfgoed bij het grotere publiek onder de aandacht te brengen. Promotie en draagvlakvergroting van het cultuurhistorische erfgoed vind over het algemeen op ad-hoc basis plaats, meestal in combinatie met toeristische en recreatieve initiatieven.

Om hier meer structuur in te brengen wil Bladel weer structureel gaan meewerken aan de organisatie van de Open Monumentendag. Daarbij kan gedacht worden aan de ontwikkeling van een aantal historische wandelroutes, die wandelaars langs monumenten en andere cultuurhistorische plekken van het dorp leiden. De intentie is om hier met heemkundekringen en IVN in samenwerking met het toeristisch agentschap een jaarlijks terugkomende activiteit van te maken, waaraan steeds meer kernen maar ook recreatieve bedrijven van Bladel zullen deelnemen. Daarnaast wordt ook gedacht aan de opzet van een Canon, waarin de geschiedenis van Bladel is weergegeven.

Het is wel wenselijk om het erfgoed meer beleefbaar te maken bij het grotere publiek. Hiervoor zou een plan van aanpak moeten worden gemaakt. De gemeente kent een groot aantal actieve cultuurhistorische verenigingen, die veel kennis hebben over de plaatselijke geschiedenis en het historisch groen en deze kennis ook uitdragen. Om bij het brede publiek meer draagvlak voor het cultureel erfgoed te creëren, maar ook om het cultuurhistorische erfgoed toeristische recreatief te ontsluiten, is het wenselijk om de kennis en krachten van gemeente en verenigingen te bundelen en samen te werken. Over deze samenwerking zal nader overleg worden gevoerd met de diverse historische verenigingen en zal worden besproken op welke wijze de samenwerking nog vorm kan worden gegeven. Er kan hierbij worden gedacht aan het oprichten van een platform erfgoed.

## 9.2. Publiciteit en activiteit

Het laatste decennia is er een trend merkbaar waarbij bewoners van een wijk of plaats zich via hun geschiedenis willen identificeren met hun woon- werk en leefomgeving. Dit geldt ook voor de bezoekende toerist; de consument. Zij nemen vooral het geheel waar: het slotje in een mooi park, drie kloosters in een rustiek landschap, de kerk aan een aardig plein, de grafheuvels in een natuurgebied. Ze zijn niet of slechts bij uitzondering geïnteresseerd in de afzonderlijke postzegels in het album, maar in het album als geheel, of, misschien nog wel meer, in de verhalen die het album vertelt. Mensen willen het erfgoed beleven door hun eigen verhalen te verbinden aan de verhalen die het erfgoed vertelt.<sup>21</sup>

De publieksparticipatie vormt daarom vanzelfsprekend een belangrijk onderdeel van de cultuurhistorische activiteiten in de gemeente. Archeologie en cultuurhistorie hebben een duidelijke publieksfunctie. Veel mensen hebben belangstelling voor het leven dat zich vroeger afspeelde in hun eigen dorp of straat. Dat beeld willen ze graag (opnieuw) oproepen en beleven. Bij archeologie trekt vooral het uitvoerende archeologische werk, zoals een opgraving, de belangstelling. Cultuurhistorie is namelijk spannend en appelleert sterk aan de behoefte van veel mensen om iets te weten te komen over de geschiedenis van hun leefomgeving. De resultaten daarvan leveren dan ook een belangrijke bijdrage aan het cultuurhistorisch besef en het leefklimaat binnen de gemeente. De gemeente Bladel kan met een proactieve rol de belangstelling vergroten door middel van:

- Publicaties (o.a. met eigenaren) en brochures (vergunningaanvraag rijksmonument)
- Monumentenschildjes
- 'Monumentenpaspoort' voor de nieuwe eigenaar; dat wil zeggen het aanbieden van gebundelde historische informatie over het monument
- Restauratiewijzer beschikbaar stellen aan eigenaren
- Monumentenprijs Brabant (jaarlijkse prijs over een bepaald thema)
- Informatiebijeenkomsten monumenteigenaren
- Jaarverslag monumentencommissie
- Tentoonstellingen en lezingen
- Erfgoed Geowiki<sup>22</sup>
- Oral history en historische filmpjes (re-enactment)<sup>23</sup>
- Publieksvriendelijke website
- Burgerparticipatie in klankbordgroepen (evalueren erfgoed)

Het erfgoedbeleid en de erfgoedkaarten zullen daarnaast ook vragen oproepen bij de bevolking. Denk daarbij aan een particulier die een archeologisch onderzoek moet doen en een amateurarcheoloog die zich afvraagt waarom in bepaalde gebieden wel en andere gebieden geen archeologisch onderzoek nodig is. Een eigenaar van een monument die zijn object wil wijzigen wil weten wat wel en niet kan met welke subsidies. De gemeente Bladel kan ten slotte haar burgers nog informeren over formele besluitvorming via diverse wegen. Uitleg hierover kan gegeven worden via direct advies bij het loket, de gemeentelijke website, een aantrekkelijke brochure of de lokale media. Wellicht dat 'social media' in de toekomst andere mogelijkheden gaat bieden.

---

<sup>21</sup> Bijsterveld, A.J. 2009: Maakbaar Erfgoed. Perspectieven op regionale geschiedenis, cultureel erfgoed en identiteit in Noord-Brabant, Tilburg, p. 125-137.

<sup>22</sup> Een wiki is een laagdrempelige manier om informatie te verzamelen, bij te werken en op allerlei manieren te presenteren. Zo kunnen veel mensen op een eenvoudige manier bijdragen aan het opzetten van een omvangrijke kennisbron. GeoWiki bevat een geografische component waardoor de vastgelegde informatie kan worden gekoppeld aan een bepaalde plek of een bepaald gebied. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid om per gebied gegevens te verzamelen, bijvoorbeeld meningen over een bestaande situatie of gewenste ontwikkelingen in een gemeente.

<sup>23</sup> Oral history staat voor de methode van wetenschappelijk onderzoek naar het verleden op basis van mondelinge overlevering; re-enactment betreft het naspelen of uitbeelden van historische gebeurtenissen, meestal op de plaats waar deze oorspronkelijk plaats vonden, door deelnemers in historisch kostuum.



### **9.3. Draagvlakvergroting**

Archeologie en cultuurhistorie hebben ook een duidelijke publieksfunctie. Veel mensen hebben belangstelling voor het leven dat zich vroeger afspeelde in hun eigen dorp of straat. Vooral het uitvoerende archeologische werk, zoals een opgraving, trekt vaak veel belangstelling. De resultaten daarvan leveren dan ook een belangrijke bijdrage aan het cultuurhistorische besef en het leefklimaat binnen de gemeente. Het lokale en regionale verleden en de volkscultuur zijn belangrijke inspiratiebronnen voor de identiteit en het zelfbeeld van hedendaagse bevolking. Publieksparticipatie vormt vanzelfsprekend een belangrijk onderdeel van de archeologische activiteiten in de gemeente. De betrokkenheid van de bewoners bij de resultaten van archeologisch onderzoek is meestal groot mits daar ook publiciteit aan gegeven wordt. Archeologie is namelijk spannend en appelleert sterk aan de behoefte van veel mensen om iets te weten te komen over de geschiedenis van hun leefomgeving.

Om het maatschappelijk draagvlak te bevorderen wordt gedacht aan het uitgeven van erfgoedpublicaties en het mee organiseren en/of financieren van tentoonstellingen of andere activiteiten (bv. rondleidingen of open dagen op een opgraving, cultuurhistorische fiets- en wandelroutes). Blijvende aanwezigheid van archeologische vondsten op locatie, in een lokaal informatiecentrum of archeologisch (digitaal) museum heeft een grote toegevoegde waarde. Daarbij is de rol en de kennis van de heemkundekringen en archeologische verenigingen ook van groot belang. Voor de communicatie naar het brede publiek zal zowel gezocht worden naar structurele als incidentele vormen van publicatie.

Opgravingen zijn bij uitstek geschikt voor het enthousiasmeren van de schoolgaande generatie. Bovenstaande aanvullende wensen die de gemeente aan het archeologisch onderzoek (afhankelijk van aard en omvang van het desbetreffende onderzoek) wil stellen, komen tot hun recht waar de gemeente zelf initiatiefnemer van een verstoring, en dus opdrachtgever voor archeologisch onderzoek is. Dan zal zij een voorbeeldfunctie vervullen en in het PvE aanvullende zaken die uitvoering geven aan het beleid (voorlichting, educatie etc.) opnemen. In geval van particulier initiatief verdient het de aanbeveling om aanvullende wensen en de financiering daarvan in een zo vroeg mogelijk stadium van planvorming te bespreken. Het is denkbaar dat de gemeente zelf bepaalde educatieve taken verzorgt en met de initiatiefnemer overeenkomt dat deze de opgraving gedurende bepaalde tijden daarvoor openstelt. Verder zal bij grotere archeologieprojecten in overleg met alle betrokken partijen een communicatieplan op worden gesteld en eventuele kosten voor blijvende herinneringen in de projectbegroting worden opgenomen.

Veel publiciteit, vooral in plaatselijke media voedt de historische belangstelling. Het levert ook meer draagvlak op voor de archeologie. Vrijwilligers kunnen dat stimuleren en ondersteunen. Mogelijkheden zijn publiciteit over archeologische resultaten in de media, met vooral aandacht voor de lokale geschiedenis, de aankondiging in de pers om een opgraving te bezoeken; als vrijwilligers meewerken is er extra publiciteit en de drempel lager.

### **9.4. Communicatie met monumenteneigenaars**

Het persoonlijk contact tussen gemeente en monumenteneigenaar is erg belangrijk. Onder monumenteneigenaren bestaat vaak de veronderstelling dat het feit dat hun pand is aangewezen tot monument alleen maar tot extra problemen leidt en dat aan het pand niets meer mag worden veranderd. Ook zijn monumenteneigenaren in de veronderstelling dat de monumentstatus de verkoopwaarde van het pand in negatieve zin beïnvloedt. Door goede communicatie en voorlichting kunnen deze vooroordelen en belemmeringen worden weggenomen. Communicatie en voorlichting kunnen grotere betrokkenheid en wederzijds begrip tussen de monumenteneigenaar en de gemeente teweeg brengen, hetgeen indirect ten goede komt aan een betere instandhouding van monumenten.

Om de monumenteigenaren te informeren omtrent de betekenis van de monumentale status, wet en regelgeving rondom verbouwingen, restauraties en subsidiemogelijkheden bestaat de mogelijkheid tot informatiebijeenkomsten. Informatiebijeenkomsten zijn een goed middel om zowel het persoonlijke

contact tussen monumenteneigenaren en de gemeente te bevorderen, tegenstrijdigheden weg te nemen en om eigenaren te motiveren om hun pand in goede staat te houden. Ook kan een rondje langs de monumenten bijdragen aan het persoonlijke contact tussen monumenteneigenaar en gemeente.

Daarnaast heeft de gemeente als gevolg van de decentralisatie van de Monumentenwet een loketfunctie voor de monumenteneigenaar. Internettoepassingen maken het mogelijk de monumenteneigenaar op elk door hem gewenst moment te voorzien van informatie over de procedures omtrent verandering van een monument alsmede de subsidie- en financieringsmogelijkheden. Internetsites als monumenten.nl bevatten waardevolle informatie voor een eerste oriëntatie door de monumenteneigenaar. Monumentenzorg vormt echter zowel vakinhoudelijk als procedureel een complex werkterrein dat veelal specifieke kennis en maatwerk vraagt. Na de algemene oriëntatie en informatie aan het digitale loket van de gemeente zal altijd persoonlijke informatie op maat moeten worden aangeboden in een persoonlijk gesprek met de monumenteneigenaar. Daarnaast is het wenselijk om ook professionals zoals architecten, makelaars en notarissen van de juiste informatie te voorzien. Voor makelaars en notarissen en architecten kan het wenselijk zijn om, vooruitlopende op de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen (Wkpb), op de gemeentelijke website een lijst en informatie van rijks- gemeentelijke monumenten en beschermde gezichten te plaatsen, zodat deze bij aan-, verkoop en verbouwing van panden kan worden geraadpleegd. Architecten hebben daarnaast behoefte aan specifieke informatie op maat, afgestemd op de specifieke omstandigheden van het monument. Hiervoor kunnen ze primair terecht bij het monumentenloket van de gemeente. Er is echter slechts een beperkt aantal architecten dat gespecialiseerd is in monumentenzorg en bekend is met alle procedures en facetten van monumentenzorg. Toch worden veel plannen voor verbouwingen en restauraties van monumenten gemaakt door architecten die niet goed op de hoogte zijn van alle aspecten van de monumentenzorg. Het is zinvol om (wellicht in samenwerking met andere regiogemeenten) een informatieavond voor deze architecten te organiseren. Door heldere communicatie met deze doelgroep kan duidelijk worden gemaakt aan welke eisen een in te dienen aanvraag voor het wijzigen van een monument moet voldoen alsmede welke subsidie en financieringsmiddelen er bestaan. Doordat de architect beter is geïnformeerd, kan belangrijke tijdwinst voor zowel de architect, klant als gemeente worden geboekt. Ook wordt de gemeente ontlast in haar loketfunctie.

## **9.5. Werkplan Communicatie Cultuurhistorie Bladel**

De gemeente voert een actief communicatiebeleid op het gebied van erfgoedbeleid. Vooral in de aanloopfase van het gemeentelijk erfgoedbeleid zijn voorlichting en publiciteit de belangrijkste factoren in dit geheel. Eigenaren moeten duidelijk weten waar zij aan toe zijn.

Ook op het gebied van archeologie (loketfunctie) voert de gemeente Bladel een actief communicatiebeleid, zodat de consequenties van haar beleid van meet af aan helder zijn voor grondeigenaren en gebruikers. Archeologische informatie wordt steeds up to date gehouden en is gemakkelijk toegankelijk, bijvoorbeeld door de meest actuele versie van de archeologische beleidskaart op te nemen in het gemeentelijk informatiesysteem.

De resultaten van uitvoerend archeologisch onderzoek worden gebruikt om inwoners van de gemeente te informeren en bewust te maken van de geschiedenis van hun leefomgeving. Een goede samenwerking tussen enerzijds amateurarcheologen en lokale historici, en anderzijds de professionele uitvoerders wordt als onmisbaar gezien voor een goed functionerende archeologische zorg. De gemeente stimuleert daarbij dat lokale amateurarcheologen en vrijwilligers kunnen participeren in archeologische opgravingen op het gemeentelijk grondgebied.

Voor een effectief informatie- en communicatiebeleid is het van groot belang dat:

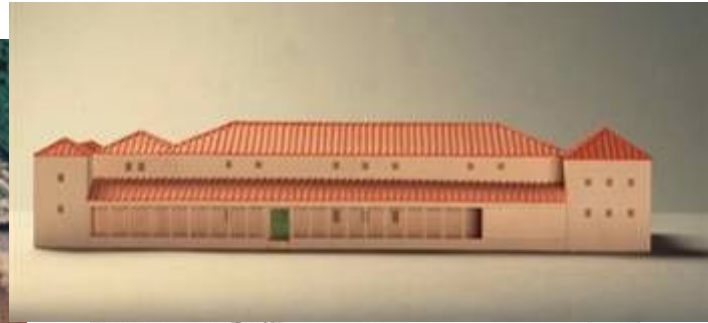
- alle betrokkenen binnen de gemeentelijke organisatie op de hoogte zijn van het gemeentelijke erfgoedbeleid en de eisen die dit met zich meebrengt ten aanzien van de ruimtelijke ingrepen;

- de beleidsmedewerker archeologie en monumenten als vast aanspreekpunt ('loket') voor monumenten en archeologie binnen de gemeente fungeert. Hij/zij fungeert binnen de gemeentelijke organisatie als centraal, proactief, aanspreekpunt en zorgt ervoor dat de taakverdeling binnen de taakvelden (beleid, toetsing, toezicht) helder zijn;
- er op gemeentelijk niveau een nauwe afstemming en heldere werkafspraken worden gemaakt op beleidsmatig en uitvoerend niveau tussen de sectoren monumentenzorg, ruimtelijke ontwikkeling, grondzaken, vergunningverlening, handhaving en milieu;
- hetzelfde geldt voor de diensten en sectoren die (ook kleinschalige) bodemverstorende ingrepen plegen (o.a. groenvoorziening, waterbeheer, riolering, kabels/leidingen);
- inwoners en potentiële bodemverstoorders helder en eenduidig worden geïnformeerd over het gemeentelijke archeologiebeleid. Dat wil zeggen de vastgestelde eisen op het gebied van de archeologische monumentenzorg, het veroorzakersprincipe, eventuele gemeentelijke bijdrageregelingen, en dergelijke
- het starten van periodiek overleg met betrokken partijen bij het erfgoed en met de omliggende gemeenten voor samenwerking;
- de uitgifte van een brochure aan alle eigenaren van de (potentiële) gemeentelijke monumenten, waarin het gemeentelijk monumentenbeleid in al haar aspecten helder wordt uitgelegd;
- een periodieke uitgifte van een gemeentelijke nieuwsbrief voor alle monumenteneigenaren in de gemeente Bladel over de monumenten en het gemeentelijk monumentenbeleid;
- voorlichting over monumenten door middel van publicaties in lokale kranten, voor zover de eigenaar daarmee instemt, op de gemeentelijke website, de lokale omroep;
- resultaten van archeologisch onderzoek beschikbaar komen voor presentatie aan het publiek. In de "geest van Malta" wordt het gemeentelijke archeologische monumentenzorgbeleid en de resultaten van uitvoerend archeologisch onderzoek gebruikt om inwoners van de gemeente te informeren en bewust te maken van de geschiedenis van hun leefomgeving. Daartoe dient in Programma's van Eisen te worden opgenomen dat alle rapporten van onderzoek ter beschikking worden gesteld aan de lokale bibliotheek, de lokale heemkundekring en de regionale Archeologische Vereniging. Op deze wijze resulteert het selectiebeleid in kennis die ook aan de bevolking ten goede komt en waarmee Bladel zich kan profileren;
- de gemeente stimuleert dat lokale amateurarcheologen en vrijwilligers kunnen participeren in de archeologische opgravingen op gemeentelijk grondgebied;
- de erfgoedkaart periodiek wordt geactualiseerd. Geadviseerd wordt de actualisatie in te plannen, zodat tijdig budget gereserveerd kan worden voor de uitvoering van de actualisatie. In een update dienen naast de rapportages van bouwhistorisch onderzoek, recente opgravingen ook de bevindingen van amateurs te worden opgenomen.

Zoals in hoofdstuk 6 en 7 is aangekondigd zal samenwerking worden gezocht met o.a. cultuurhistorische en toeristische partners. Het eindproduct is een werkplan waaraan de diverse partners zich verbinden. Het doel is om kennis te delen en om projecten op te zetten die Bladel aantrekkelijker maken voor recreatie en toerisme. Denk aan publicatie(s), tentoonstelling(en), lezing(en), wandel- fietsroute(s) en thematische activiteiten en Open Dagen.

**Voor de inzet van actieve communicatie in relatie tot erfgoed is vanaf 2012 jaarlijks structureel € 2.000,- beschikbaar gesteld.**

- **Door middel van voorlichting, presentatie en educatie een vergroting van het draagvlak voor monumenten creëren bij eigenaren, bewoners, gebruikers en ontwikkelaars en andere betrokken partijen;**
- **Invulling geven aan een stimulerende, adviserende en ondersteunende rol bij de omgang met het cultureel erfgoed;**
- **Er wordt een actief communicatieplan opgesteld ten behoeve van erfgoed.**



*Archeologie in Bladel: Opgravingen bij de Romeinse villa van Hoogeloon (met reconstructie, boven), Kriekeschoor (rechtsonder) en de grafheuvel Zwartenberg (hier rechts boven); glazen versierde armbandjes en een gouden Keltische munt uit de tijd van Caesar (onder) en een 4000 jaar oude vuurstenen bijl.*





## 10. Financiën

### 10.1. Actieve rol bij monumentensubsidies

De financiële en fiscale mogelijkheden van monumenten zijn ingewikkeld. Ook is de regelgeving de laatste jaren ingrijpend gewijzigd en veelal niet bekend bij monumenteneigenaren. De gemeente Bladel heeft in het verleden meestal een passieve houding aangenomen. Het informeren van monumenteneigenaren vindt op ad-hoc basis plaats, meestal naar aanleiding van een concrete vraag van de klant. Om het cultuurhistorische erfgoed en daarmee de identiteit van de gemeente in stand te kunnen houden is het zaak dat de gemeente een actieve rol gaat innemen. Hiervoor is het wenselijk om monumenteneigenaren actief te benaderen en te stimuleren om hun pand in goede staat te houden.

De meeste monumenteneigenaren zijn niet op de hoogte van de subsidieregelingen en maken hier dan ook nauwelijks gebruik van, zoals Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten (BRIM)<sup>24</sup>, Bouwcultuurfonds Zuid-Nederland, maar ook de goedkope lening van 1,5% via het Cultuurfonds. Dit geldt eveneens voor fiscale aftrek van restauratie- en onderhoudskosten. De gemeente Bladel zal eigenaren van gemeentelijke en rijksmonumenten voorlichting geven, subsidie- en vergunningsaanvragen behandelen en hen ondersteunen bij restauratie en onderhoud van hun monument. Door deze taak krijgt de gemeente de mogelijkheid eigenaren te stimuleren het monumentaal bezit te restaureren of op passende wijze te onderhouden. De gemeente kan de rol van helpdesk en adviseur oppakken. Dit kan o.a. door middel van mailings en informatieavonden, maar ook door de digitale informatie op de website van de gemeente. De ervaring leert dat dit een positieve bijdrage levert aan het contact met monumenteneigenaren. Eigenaren weten hierdoor de weg naar de gemeente te vinden. Na deze algemene informatieronden zullen maatwerkgesprekken met eigenaren nodig zijn. Financiering van restauratie en onderhoud is immers niet gemakkelijk. Samen met monumenteneigenaren moet worden gezocht naar alternatieve financieringsmogelijkheden, in de vorm van onderhoudssubsidie, fiscale aftrek, restauratiefondshypothek en herbestemming van niet rendabele onderdelen van monumenten. Vaak is dit een optelsom en combinatie van mogelijkheden. De ervaring leert dat eigenaren op basis van de actieve informatie en maatwerk worden gestimuleerd tot restauratie en planmatig onderhoud en hun pand op deze wijze beter in stand kunnen houden.

De gemeente Bladel zal ook in haar scenario rekening moeten houden met het opzetten van een lokaal subsidiefonds voor gebouwde monumenten of voor alle cultuurhistorische aspecten; een erfgoedfonds. Momenteel kent de gemeente Bladel een subsidieregeling voor gemeentelijke monumenteneigenaren. De regeling wordt over enkele jaren geëvalueerd. Op basis van de evaluatie kan de systematiek worden gewijzigd of gecontinueerd. Naast het bieden van subsidies is het mogelijk om verruiming van functies op te nemen in het bestemmingsplan voor eigenaren van monumenten en monumentale zaken. Het verruimen van de bestemmingsplanregels biedt meer mogelijkheden tot een passende herbestemming. Het gebruik van een monument (met een herbestemming) zal een financiële waardevermeerdering opleveren voor eigenaren.

---

<sup>24</sup> Doel van het BRIM is het ondersteunen van eigenaren van beschermde monumenten. Er is rijkssubsidie beschikbaar voor kosten die gericht zijn op het in stand houden van de monumentale waarde. Dit zijn onderhoudswerkzaamheden aan een beschermd monument en werkzaamheden die het normale onderhoud te boven gaan en noodzakelijk zijn voor het herstel van het monument.

#### **Actief beheer**

- **actief benaderen, informeren en stimuleren monumenteneigenaren;**
- **staat van monumenten en restauratiebehoefte in beeld brengen middels een quickscan en/of enquêteren monumenteneigenaren;**
- **monumenteneigenaren actief informeren inzake subsidie- en fiscale en financiële mogelijkheden;**
- **informatieavonden organiseren (per doelgroep);**
- **algemene info op website gemeente plaatsen;**
- **na deze algemene informatieronden maatwerkgesprekken met eigenaren om op basis van specifieke omstandigheden eigenaren en monument naar financieringsmogelijkheden te zoeken.**

### **10.2. Erfgoedfonds**

De gemeente kan op basis van een stimulerend erfgoedbeleid en als regievoerende overheid een essentiële en duurzame bijdrage leveren aan de lokale economie en bedrijvigheid. Bladel zou bedrijven en particulieren moeten uitdagen tot het investeren in en uitdragen van lokale erfgoedproducten, zoals de verhalen en historie die samenhangen met de Kabouterberg van Hoogeloon en de Villa Pladella in Bladel. Dit kan door middel van een erfgoedfonds. Verder is het van belang om de monumenteigenaren te enthousiasmeren om het gebouwde erfgoed op een passende wijze te onderhouden. Dit kan door het beschikbaar stellen van financiële middelen in de vorm van subsidies en ook door andere niet financiële maatregelen. Ze vergen echter allebei een investering. Bij een erfgoedfonds kan ook gedacht worden aan subsidie voor het onderhoud en beheer van cultuurhistorisch waardevolle elementen als akkerranden, open bolle akkers, hakhoutwallen, heggen, gebouwen, oude zandwegen of archeologische monumenten. Ook kan het fonds worden ingezet als stimulant om cultuurhistorie terug te brengen in het landschap bij nieuwe ontwikkelingen.<sup>25</sup>

- **Onderzoek naar de mogelijkheden om in Kempenverband voor het opzetten van een regionaal erfgoedfonds voor het stimuleren van cultuurhistorische projecten.**

### **10.3. Projectkosten archeologie**

De Wamz legt de financiële last van archeologisch onderzoek en behoud primair bij de veroorzaker van de bodemverstoring (verstoorder-betaalt-principe). Hieronder vallen kosten van: inventariserend onderzoek, archeologisch vervolgonderzoek (opgraven), archeologische begeleiding, het opstellen van de daarbij vereiste Programma's van Eisen, de conservering van vondsten, het opstellen van de onderzoeksrapporten en het nemen van maatregelen ter bescherming en inpassing van archeologische waarden ten laste van de initiatiefnemer, ook als de gemeente de initiatiefnemer is. In de nieuwe grondexploitatiewet (Wro) is archeologie op de lijst van verhaalbare kosten opgenomen, zodat deze projectkosten eventueel naar exploitanten kunnen worden doorbelast.

De gemeente sluit in het kader van de gebiedsontwikkeling regelmatig exploitatieovereenkomsten af met particuliere projectontwikkelaars en grondexploitanten. Het is belangrijk dat de overeenkomst helder aangeeft wie de kosten voor het archeologisch onderzoek draagt en de eventuele bijkomende risico's voor zijn rekening neemt. Het komt in de praktijk nogal eens voor dat de overeenkomst wel afspraken over het archeologische vooronderzoek bevat, maar dat afspraken over hoe om te gaan met de uitkomst van dat onderzoek ontbreken. Als uit het vooronderzoek blijkt dat er sprake is van behoudenswaardige archeologische resten, dan kunnen de kosten van inpassing en/of opgraving wel eens veel hoger uitvallen dan die van het vooronderzoek. Uitgangspunt van het gemeentelijk archeologiebeleid is dat de kosten van alle archeologische werkzaamheden gedekt zijn, waarbij

<sup>25</sup> Een voorbeeld van een erfgoedfonds draait al in het Groene Woud.

gestreefd wordt naar maximaal behoud van archeologische waarde in combinatie met zo min mogelijk kosten. De gemeentelijke exploitatieverordening zal hierop worden aangepast.

Het verstoorder-betaalt-principe komt niet in andere vormen terug in de regelgeving. Wanneer er dus geen Malta-proof bestemmingsplan is, zijn er, afgezien van de mogelijkheden via de MER-procedure en de ontgrondingsvergunning, geen mogelijkheden om kosten die samenhangen met archeologisch onderzoek of opgravingen te laten dragen door of te verhalen op de verstoorder. Wanneer tijdens bouwwerkzaamheden bijvoorbeeld een archeologisch monument wordt gevonden (toevalsvondst) terwijl men daar niet gericht op zoek naar was, kunnen eventueel door de gemeente gemaakte kosten voor onderzoek en opgravingen niet worden verhaald op de bouwonderneming of de eigenaar van het terrein. Bij toevalsvondsten geldt het verstoorder-betaalt-principe derhalve niet. De kosten van archeologisch onderzoek kunnen per locatie enorm verschillen. Belangrijke bepalende factoren zijn de omvang van het onderzoek, de ligging en het karakter van het plangebied (bebouwde kom of buitengebied), bodemsoort en de archeologische verwachting (kasteel of prehistorische boerderij). Over het algemeen zijn de onderzoekskosten niet meer dan 2% van de projectkosten. Om een indruk te geven: een standaard bureauonderzoek kost ongeveer tussen de € 1.500,- en € 2.000,-; een beperkt booronderzoek tussen € 1.000,- en € 2.000,-. Een kleinschalig proefsleuvenonderzoek (duur 3 dagen) kost gemiddeld € 10.000,- tot € 15.000,- (gemiddeld 8 euro per m<sup>2</sup>). Bij een vlakdekkende opgraving kunnen de kosten oplopen tot (ruim) boven de € 25.000,- (gemiddeld 13 euro per m<sup>2</sup>).

- **Kosten archeologie doorberekenen aan verstoorder/vergunningaanvrager**
- **In exploitatieovereenkomsten duidelijk aangeven wie de kosten voor archeologisch onderzoek draagt. Gemeentelijke exploitatieovereenkomst hier zo nodig op aanpassen.**

#### **10.4. Planschade en excessieve kosten**

Archeologie kan een financieel risico vormen in iedere exploitatie. Dat begint al bij de locatiekeuze: locaties zonder archeologische waarde of verwachting verdienen vanzelfsprekend de voorkeur vanuit het motto behoud-in-situ. Als dat niet mogelijk is, of wanneer de maatschappelijke afweging anders uitvalt, dan moet rekening worden gehouden met de kosten van archeologisch onderzoek. Het risico op planschade wordt geminimaliseerd door de beperkingen op de archeologische beleidskaart en de bestemmingsplankaarten te begrenzen en te onderbouwen. Het nadeel hiervan is dat daarmee mogelijk belangrijke archeologische waarden verloren gaan en het risico van toevalsvondsten wordt vergroot. Zou de gemeente geen archeologische waardegebieden aanwijzen, met andere woorden legt de gemeente geen beperkingen via bestemmingsplan of verordening op, dan is elke aangetroffen archeologische waarde per definitie een toevalsvondst. De kosten voor het opgraven van dergelijke toevalsvondsten komen altijd volledig voor rekening van de gemeente. Middels de voorgestelde beleidskaart en het daaraan gekoppelde selectiebeleid wordt het vinden van toevalsvondsten en het risico op planschade zoveel als mogelijk voorkomen en de kosten voor de burgers geminimaliseerd.

Onder omstandigheden kan het voorkomen dat voor een bepaalde investering de voorafgaande kosten van archeologisch onderzoek bijzonder hoog zijn ten opzichte van de totale lasten. In dergelijke gevallen kan sprake zijn van excessieve meerkosten die redelijkerwijs niet of niet geheel ten laste van de initiatiefnemer zouden moeten komen. Op grond van artikel 42 van de Monumentenwet kan de gemeente, als verplichtend bestuursorgaan, door de verstoorder worden verzocht om een bijdrage in excessieve kosten. Daarbij dient vooral gedacht te worden aan de excessieve kosten als gevolg van opgravingen. Over het verzoek tot schadevergoeding beslist de gemeente die de opgraving verplicht heeft gesteld. In dit besluit dient onderbouwd te worden hoe de schadevergoeding is vastgesteld. Gemeenten kunnen zelf beleid maken over de schadevergoedingen (ex. artikel 42 Monumentenwet 1988). Daarbij is het verstandig om rekening te houden met de vereisten omschreven in het Besluit archeologische monumentenzorg. In welke gevallen nadeelcompensatie op zijn plaats is, zal per geval moeten worden bezien. Deze toegekende schadevergoeding is voor

rekening van gemeente. Het deel van de kosten van de opgraving dat ten laste blijft van de verstoorder wordt het verstoordersdeel genoemd.

De gemeente kan een specifieke uitkering voor excessieve kosten bij het Rijk (RCE) aanvragen als de schadevergoeding de drempelwaarde overschrijdt. Voorwaarde is dat de archeologische waarden niet op een andere wijze te beschermen zijn dan door een opgraving, en dat de archeologie een vast onderdeel is geweest bij de planvoorbereiding en besluitvorming van het project, inclusief de locatiekeuze, en de archeologische waarden die in het geding zijn van bovenlokale of nationale betekenis zijn. Kosten van onderzoek voorafgaande aan het selectiebesluit (proefsleuvenonderzoek, booronderzoek en dergelijke), vallen buiten een eventuele Rijksbijdrage. Excessief is dat deel van de opgravingskosten dat de som van de drempelwaarde en het verstoordersdeel te boven gaat. Conform de Wamz bestaat de drempelbijdrage uit het inwoneraantal van de betreffende gemeente vermenigvuldigd met € 2,50 voor gemeenten. Jaarlijks wordt een subsidieplafond vastgesteld. Voor 2010 is dit € 1.876.000. De aanvraag die als eerste geweigerd moet worden vanwege het bereiken van het subsidieplafond, komt als eerste in aanmerking voor een specifieke uitkering in het daaropvolgende jaar.<sup>26</sup>

Met ingang van 2008 wordt jaarlijks al 1,25 miljoen euro voor excessieve kosten archeologie in het Gemeentefonds gestort, die via de factor '11 eurocent per woonruimte' over de gemeenten wordt verdeeld. Dit betekent dat elke gemeente via het Gemeentefonds structureel een (kleine) bijdrage ontvangt voor eventuele excessieve opgravingskosten in geval van kosten van opgraving van vindplaatsen van nationaal belang. Het is zaak dat gemeenten dit bedrag veiligstellen door de bestemming daarvan te oormerken en vast te leggen.

Net als voor andere 'beperkingen' in het bestemmingsplan geldt ook voor de archeologie dat er een beroep gedaan kan worden op compensatie voor planschade. De eigenaar van een onroerend goed kan een dergelijk verzoek bij de gemeente indienen op grond van artikel 6.1 Wro. Tot zover bekend heeft dit nog nooit geleid tot schadeclaims. De vraag is of het risico namelijk zo groot is. In de ramingen van de gemeente wordt weinig of geen rekening gehouden met aspecten als:

- voorzienbaarheid van de schadeoorzaak
- het normaal maatschappelijk risico en
- het aspect van (passieve) risicoaanvaarding

Omdat er geen gevallen van vergoeding van zogenoemde planschade bekend zijn met betrekking tot archeologie is het ook niet mogelijk om een juiste inschatting van de hoogte te maken. Duidelijk is wel dat het weglaten van bepalingen ter bescherming van archeologische waarden uit het bestemmingsplan geen optie is. Hiermee wordt immers niet voldaan aan de wettelijk vereisten van de Maltawetgeving.<sup>27</sup> In het kader van helder archeologiebeleid en kortere procedures is het wenselijk om vast te stellen wanneer de veroorzaker recht heeft op een vergoeding. Een uitgangspunt kan bijvoorbeeld zijn dat de particuliere burger met minimale archeologische kosten mag worden geconfronteerd. Als billijkheidsgrens kan bijvoorbeeld worden opgenomen dat particuliere initiatiefnemers van projecten die niet op winst gericht zijn 1% van de totale bruto projectkosten betalen.<sup>28</sup> Op deze wijze is voor de particulier duidelijk wat hij moet betalen en blijft het draagvlak behouden. Met een compensatieregeling, inclusief voeding, is voor belanghebbenden het kader vooraf duidelijk.

In de Kempen is in de afgelopen jaren nog geen sprake geweest van excessieve kosten. Er lijkt op korte termijn dan ook nog geen behoefte aan een jaarlijks te vullen gemeentelijk noodfonds voor excessieve kosten. Mochten excessieve kosten in de tussentijd toch voorkomen, dan dient de initiatiefnemer aantoonbaar te maken dat hij ten tijde van de initiatieffase van planvorming de archeologische vooronderzoeken heeft uitgevoerd. Daarnaast dient de initiatiefnemer aan te tonen dat alle opties tot behoud en dus planaanpassing meer kosten dan het archeologische vooronderzoek en

<sup>26</sup> Zie voor meer informatie en een rekenvoorbeeld de website van RCE: [www.cultureelerfgoed.nl](http://www.cultureelerfgoed.nl).

<sup>27</sup> Informatie afkomstig van de website van de RCE. Op de website van het SIKB ([www.sikb.nl](http://www.sikb.nl)) vindt je een analyse van de risico's met betrekking tot dubbelbestemmingen archeologie en planschade.

<sup>28</sup> Beleidsnota archeologie "Archeologiebeleid gemeente Zwolle" 2008, 19.



de archeologische opgraving waarbij alle waarden integraal worden verwijderd en gedocumenteerd (definitief onderzoek). De eventuele excessieve kosten zullen uit de begrotingspost onvoorzien gedekt moeten worden.

Archeologie brengt, in tegenstelling tot andere taakvelden, een hoge onzekerheidsfactor met zich mee. Ondanks vastgesteld archeologiebeleid bestaat de kans dat een toevalsvondst wordt gedaan in gebieden met een lage archeologische verwachting. De gemeente dient hier rekening mee te houden. Immers de kosten van een dergelijke toevalsvondst zijn voor rekening van de gemeente. Het verdient aanbeveling om hiervoor budget te reserveren.

- **Op grond van art. 42 Monumentenwet maar ook op grond van art. 6.1 Wro kan de gemeente door de verstoorder worden verzocht om een bijdrage in excessieve kosten met betrekking tot archeologie.**
- **In het kader van helder archeologiebeleid en kortere procedures is het wenselijk om vast te stellen wanneer de veroorzaker recht heeft op een vergoeding.**
- **In de Kempen is in de afgelopen jaren nog geen sprake geweest van excessieve kosten. De eventuele excessieve kosten zullen daarom uit de begrotingspost onvoorzien gedekt worden. Het verdient aanbeveling om hier budget voor te reserveren.**

## 10.5. Bestuurskosten

De inwerkingtreding van de Wamz betekent een taakverzwaring voor de gemeenten, o.a. door het toetsen van PvE's en archeologische rapportages. De bestuurskosten zijn onder te verdelen in kosten die gemaakt worden voor het opstellen en onderhouden van de erfgoedkaart, voor de uitvoering en vertaling van het erfgoedbeleid en voor het adviseren en toezicht houden inzake archeologie in bestemmingsplannen en vergunningen. De hoogte van de bestuurskosten zijn daardoor sterk afhankelijk van de omvang van de ontwikkelingsgerichte ruimtelijke plannen (oppervlakte) en het aantal omgevingsvergunningen dat wordt verleend voor bouwen, slopen en aanleggen. Het benodigd budget voor de uitvoering van archeologische monumentenzorgtaken op gemeentelijk niveau is daarnaast afhankelijk van de keuze van de gemeente (alleen rol in beleidsmatige taken of ziet zij voor zichzelf ook een rol in de uitvoering en presentatie).

Voor de hiermee gepaard gaande toename van de bestuurskosten wordt door het Rijk een algemene structurele compensatie via het gemeentefonds uitgekeerd aan gemeenten. Deze bestuurslasten vergoeding via het gemeentefonds heeft een structureel karakter en bedraagt 61 eurocent per wooneenheid. Voor de vijf Kempengemeenten gaat het dan om een bedrag van ruim € 20.400,- bij 32.930 wooneenheden. Onderzocht zal moeten worden of de bestuurslasten vergoeding archeologie in te zetten is voor de aanstelling van een regioarcheoloog, samen met de andere Kempengemeenten. De kosten voor de regioarcheoloog kunnen verder worden aangevuld met archeologieleges die geheven worden voor de gemeentelijke archeologietaken waaronder het beoordelen van archeologische onderzoeksrapporten.

In *bijlage 8* wordt een raming gegeven van de kosten en uren die met de uitvoering van de terugkerende beleidstaken gemoeid zijn op jaarbasis. Het gaat hierbij **nadrukkelijk** om een globale schatting, omdat niet alle gegevens beschikbaar zijn, zoals het werkelijke aantal vergunningaanvragen per jaar waarbij grondverzet plaatsvindt. Ook is er geen rekening gehouden met een gekozen scenario met een eigen selectiebeleid en het hanteren van ondergrenzen. Het gaat hier om een schatting op basis van het uitgevoerde onderzoek in de gemeenten in 2008 en 2009.

Terugkerende taken die samenhangen met het adviseren inzake bestemmingsplannen en vergunningen en het begeleiden van de uitvoering en handhaving van het beleid, bestaan uit:

- Beoordelen van Programma's van Eisen (controle onderzoeksvragen, prospectiestrategie en –methode) voor alle uitvoerende onderzoeken in de gemeente. In de regel betreft het

onderzoeken in het kader van nieuwe (ontwikkelingsgerichte) bestemmingsplannen of onderzoeken in het kader van omgevingsvergunning voor activiteiten aanleggen, bouwen en slopen.

- Beoordelen van de rapportages die het resultaat zijn van uitgevoerde onderzoeken en op basis daarvan besluiten of en welke vervolgstappen noodzakelijk zijn.
- Toezicht houden bij archeologisch onderzoek en handhaving op naleving archeologiebeleid.
- Selecteren van archeologische waarden op grond van een afgerond vooronderzoek en een uitgebracht selectieadvies.
- Formuleren van de eisen aan de maatregelen, die gericht zijn op het beschermen (behoud *in situ*) of het opgraven van geselecteerde waarden.

Variabele kosten die samenhangen met de uitvoering van het beleid, bestaan uit:

- Kennismanagement waaronder het onderhouden, actualiseren en evalueren van het archeologiebeleid en de erfgoedkaart
- Bijdragen aan excessieve kostenregeling
- Bijdrage aan noodonderzoek vrijwilligers
- Voorlichting, presentatie en educatie
- Overleg belangengroepen
- Scholing

Omdat de Rijksbijdrage in het gemeentefonds niet voldoende is om de bestuurskosten te compenseren, zal de gemeente Bladel voor de uitvoering hiervan leges in rekening brengen bij de aanvrager van de vergunning. Hiertoe zal de gemeentelijke legesverordening worden aangepast (zie *bijlage 9*).

- **Onderzoeken in Kempenverband of aanstelling regioarcheoloog financieel haalbaar is.**
- **Gemeentelijke legesverordening aanpassen ivm bestuurskosten archeologie.**

## 10.6. Onderwijs en Cultuur

Voor het benutten van kansen op gebied van cultuurhistorie in relatie tot onderwijs en cultuur is m.i.v. 2012 structureel € 10.000,-- beschikbaar.

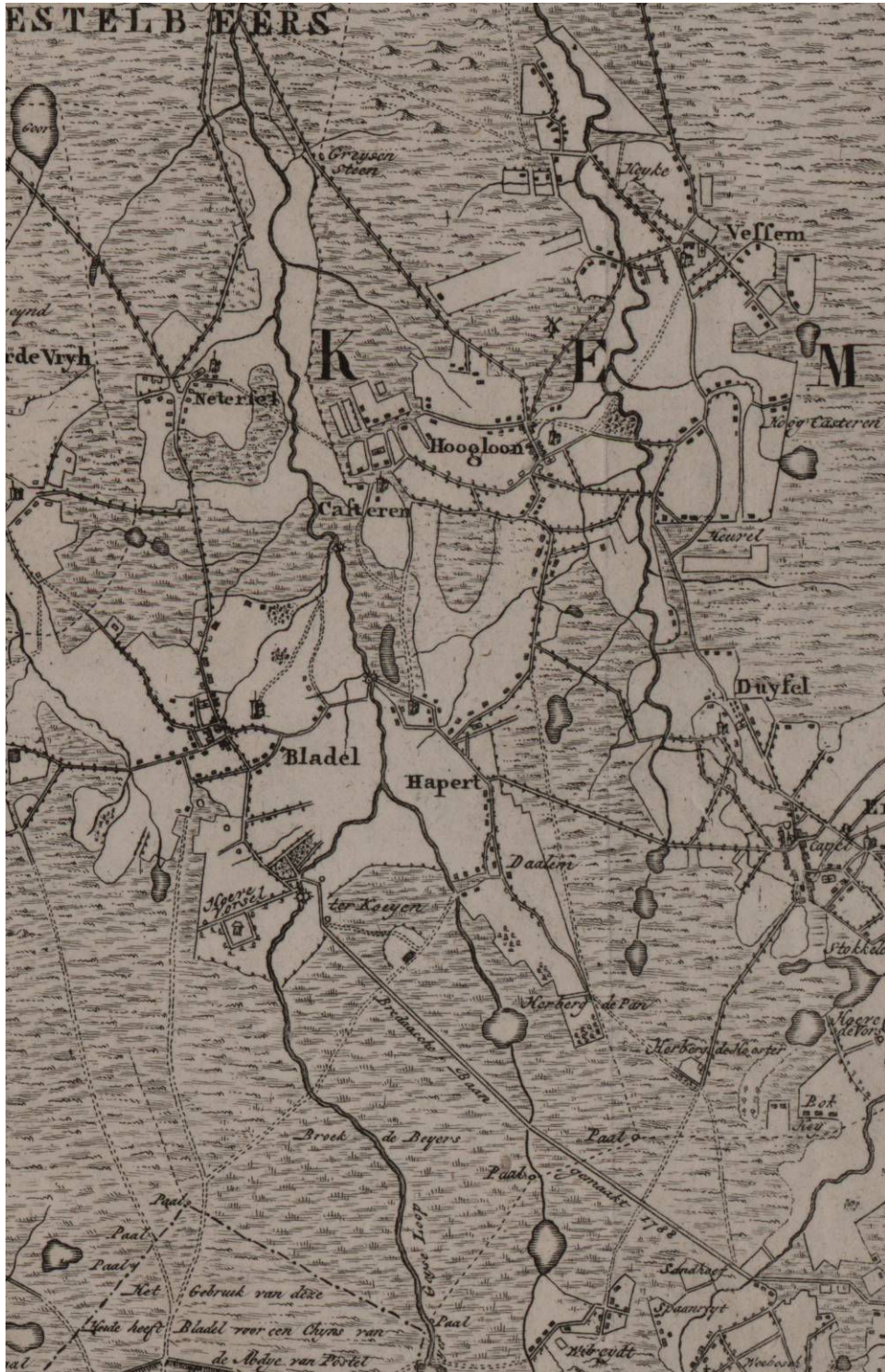
## 10.7. Toerisme en Recreatie

Voor het benutten van kansen op gebied van cultuurhistorie in relatie tot toerisme en recreatie is m.i.v. 2012 structureel € 5.000,-- beschikbaar.

## 10.8. Communicatie

Het werkplan zal in overleg met de afdeling communicatie vormgegeven gaan worden. Mogelijk zijn externe adviseurs noodzakelijk. Voor het budget voor dit traject is vanaf 2012 structureel € 2.000,- gereserveerd. Indien dit niet toereikend is zal nog een nader voorstel gedaan worden.

Het onderhoud van de erfgoedkaart en het opzetten en hosten van de Erfgoed Geowiki zal worden uitgevoerd door de SRE Milieudienst. Voor het onderhoud van de erfgoedkaart is vanaf 2012 structureel € 7.500,- gereserveerd; voor de Erfgoed Geowiki is in 2012 incidenteel € 5.000 gereserveerd.



De gemeente Bladel op een uitsnede uit de Kaart van Hendrik Verhees uit 1794

## 11. Uitvoeringsprogramma en planning

In het uitvoeringsprogramma is in een tijdsplanning aangegeven op welke wijze uitvoering zal worden gegeven aan de beleidsvoornemens. Ook zijn in de tabel de benodigde middelen ter uitvoering van het voorgestelde beleid opgenomen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen menskracht en benodigde financiële middelen. In financiële zin is voor het initiëren en uitvoeren van het erfgoedbeleid vanaf 2012 een bedrag van € 29.500,- beschikbaar, dat vervolgens per jaar oploopt naar € 54.500,- in 2015. Het budget dat na deze periode benodigd is, zal afgestemd worden op de ervaringen die met de werkelijke restauratiebehoefte en aantallen subsidieaanvragen worden opgedaan in de periode tot 2014.

Op basis van de gemaakte keuzen door de raad aan de hand van de keuzenotitie zullen in de periode 2012-2015 de onderstaande beleidsvoornemens gerealiseerd worden. Hierna zal een evaluatie en herijking van het beleid plaatsvinden.

	<u>2012</u>	<u>2013</u>	<u>2014</u>	<u>2015</u>
D1: actualiseren erfgoedkaart	€ 7.500,-	€ 7.500,-	€ 7.500,-	€ 7.500,-
D2: onderwijs en cultuur	€ 10.000,-	€ 10.000,-	€ 10.000,-	€ 10.000,-
D3: toerisme en recreatie	€ 5.000,-	€ 5.000,-	€ 5.000,-	€ 5.000,-
D4: koppeling aan Geowiki	€ 5.000,-	€ 0,-	€ 0,-	€ 0,-
D5: monumentaal groen	€ 0,-	€ 15.000,-	€ 30.000,-	€ 30.000,-
D6: communicatie/voorlichting	€ 2.000,-	€ 2.000,-	€ 2.000,-	€ 2.000,-
	-----	-----	-----	-----
	€ 29.500,-	€ 39.500,-	€ 54.500,-	€ 54.500,-
	=====	=====	=====	=====

B2: subsidieverordening gemeentelijke monumenten uit 2008

Beschikbaar budget:  
€ 45.500,- (structureel)

Voor wat betreft de inzet van de ambtelijke organisatie zal eenmalig 1172 uren en structureel vanaf 2012 508 uren gereserveerd moeten worden voor de uitvoering van dit monumentenbeleid. Deze uren zijn verspreid over meerdere functies binnen de gemeentelijke organisatie beschikbaar. De middelen zullen in eerste instantie worden aangewend om de kwaliteit van de wettelijke procedures te verbeteren. Ook het actief beheer van monumenten en de communicatie met monumenteneigenaren heeft prioriteit. Hierna zal worden gewerkt aan het benodigde kader voor de integratie van cultuurhistorie in bestemmingsplannen en ruimtelijke processen. Vanaf 2013 zullen de middelen met name worden besteed aan het beheer van monumentaal groen, onderwijs en cultuur alsmede het beleefbaar maken van cultuurhistorie.

De voornemens van het monumentenbeleid kunnen concreet worden uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma voor de komende vier jaar. Jaarlijks zal, op basis van vaststaande indicatoren, zoals het aantal restauraties, adviezen en onderzoeken, het beleid worden verantwoord. De uitvoering van het beleid middels dit uitvoeringsprogramma zal door de gehele ambtelijke organisatie gedragen moeten worden.



Jaartal	Uit te voeren taken	Benodigde middelen	Onderdeel keuzenotitie
2011	1. Vaststelling van: a) Beleidsvisie Cultuurhistorie b) Erfgoedverordening met erfgoedmeetlat en richtlijnen voor onderzoek c) Legestarieven archeologie d) Erfgoedkaart met archeologische en cultuurhistorische beleidskaart	Nvt	B4 A2, C1, C5 en C6  C7 B3
	2. Erfgoedkaart en beleidsvisie cultuurhistorie actief naar buiten communiceren via Lantaarn, gemeentelijke website en pers.	Nvt	C3
2012	1. Afsluiten onderhoudscontract ten behoeve van actualisatie erfgoedkaart (D1)	€ 7.500,-	D1
	2. Erfgoed Geowiki aan erfgoedkaart koppelen (D4)	€ 5.000,-	D4
	3. Erfgoedkaart en beleidsvisie cultuurhistorie actief naar buiten communiceren en voor burgers toegankelijk maken via Lantaarn, gemeentelijke website en pers.	€ 1.000,-	C3, C13 en D6
	4. Organisatie workshop Cultuurhistorie in Kempenverband	€ 1.000,-	D3
	5. Deelname Open Monumentendag en Brabantse Monumentenprijs (gemeente faciliteert)	€ 3.000,-	D3
	6. Profileringscultuurhistorie en identiteit Kempenregio	€ 2.000,-	D3
	7. Opzet van leskisten/lesbrieven en workshops in de klas ism heemkundekringen	€ 5.000,-	D2
	8. Ontwikkeling lesprogramma cultuurhistorie van Bladel aan de hand van digitale erfgoedkaart	€ 5.000,-	D2
	9. Deskundigheidsbevordering bij betrokken medewerkers ruimtelijke ontwikkeling, vergunningverlening, toezicht en handhaving en beheer van gebouwen en terreinen (workshops en cursus).	Reguliere ambtelijke uren	C12
	10. Onderzoek in Kempenverband tot aanstelling regioarcheoloog	Reguliere ambtelijke uren	B3 en C18
	11. Onderzoeken of er een erfgoedfonds moet komen met of zonder slimme financieringsmogelijkheden. Dit erfgoedfonds bestemmen voor monumentenzorg, excessieve kosten, toevalsvondsten, ondersteuning amateurarcheologen, cultuurhistorie/cultuurtoerisme (mogelijk in Kempenverband).	Reguliere ambtelijke uren	C14
	12. Evaluatie monumentencommissie (met jaarverslag)	Reguliere ambtelijke uren	A1
2013	1. Onderhoudscontract erfgoedkaart incl. Geowiki	€ 7.500,-	D1
	2. Communicatie erfgoed Bladel	€ 2.000,-	D6
	3. Inventarisatie monumentaal historisch groen (incl. zandpaden) en opstellen beheerplan	€ 15.000,-	D5
	4. Deelname Open Monumentendag en Brabantse Monumentenprijs (gemeente faciliteert)	€ 3.000,-	D3
	5. Profileringscultuurhistorie en identiteit Kempenregio	€ 2.000,-	D3

	6. Uitvoering lesprogramma erfgoed Bladel ism heemkundekringen	€ 10.000,-	D2
<b>2014</b>	1. Onderhoudscontract erfgoedkaart incl. Geowiki	€ 7.500,-	D1
	2. Communicatie erfgoed Bladel	€ 2.000,-	D6
	3. Beheer en behoud historisch groen (inclusief ontwikkeling)	€ 30.000,-	D5
	4. Deelname Open Monumentendag en Brabantse Monumentenprijs (gemeente faciliteert)	€ 3.000,-	D3
	5. Profilering cultuurhistorie en identiteit Kempenregio	€ 2.000,-	D3
	6. Uitvoering lesprogramma erfgoed Bladel ism heemkundekringen	€ 10.000,-	D2
<b>2015</b>	1. Onderhoudscontract erfgoedkaart incl. Geowiki	€ 7.500,-	D1
	2. Communicatie erfgoed Bladel	€ 2.000,-	D6
	3. Beheer en behoud historisch groen (inclusief ontwikkeling)	€ 30.000,-	D5
	4. Deelname Open Monumentendag en Brabantse Monumentenprijs (gemeente faciliteert)	€ 3.000,-	D3
	5. Profilering cultuurhistorie en identiteit Kempenregio	€ 2.000,-	D3
	6. Uitvoering lesprogramma erfgoed Bladel ism heemkundekringen	€ 10.000,-	D2

<b>Terugkomende jaarlijkse uitvoeringstaken:</b>	<b>Onderdeel keuzenotitie</b>
1. Cultuurhistorie fungeert als inspiratiebron en kwaliteitskader voor ruimtelijke opgaven en wordt van meet af aan meegenomen in de planvorming.	C2 en C4
2. Integreren van erfgoedkaart en vastgestelde beleidsregels met betrekking tot archeologie/cultuurhistorie in nieuwe bestemmingsplannen (loopt door in volgende jaren).	C2, C10 en C11
3. Cultuurhistorisch gebiedsonderzoek afdwingen bij ruimtelijke ontwikkelingen (verplicht vanaf 1-1-2012)	C16
4. Specifieke cultuurhistorische projecten meenemen in de toekomst- of structuurvisie	C4
5. Plankostenregeling voor haalbaarheidsstudie bij wijzigingsplannen en bouwhistorisch onderzoek (per object).	C17
6. Beleidsmedewerker erfgoed als centrale coördinator op gebouwd en archeologisch erfgoed in de organisatie opnemen bij strategie en beleid.	C18
7. Amateurarcheologen automatisch waarschuwen bij afgifte van vergunningen in vrijgegeven gebieden en hen actief de kans bieden om mee te kijken bij de graafwerkzaamheden.	C8
8. Amateurarcheologen betrekken en faciliteren bij doen van waarnemingen en zo nodig archeologisch noodonderzoek.	C15

## 11.1. Aanbevelingen

### Aanbevelingen algemeen

- Actualisering subsidieverordening gebouwde monumenten

- Actualisatie monumentenlijst en uitbreiding van bescherming naar andere monumenten (zoals de jongere bouwkunst, historisch waardevolle boerderijen, dorpsgezichten, archeologie, oude akkercomplexen en landgoederen)
- Vierjaarlijkse onderhoudsinspectie en lidmaatschap bij de Monumentenwacht (zowel gebouwen als archeologische monumenten en oorlogsgraven).
- Onderzoek naar leegstand en vrijkomende historische bouwkunst
- Vervaardiging bouwhistorische verwachtingenkaart
- Onderzoeksagenda m.b.t. archeologie en cultuurhistorie in Kempenverband verder uitwerken
- Brochures restauratie, onderhoud en vergunningen
- Platform monumenteigenaren
- Workshop en restauratiewijzer beschikbaar stellen
- Thematische onderwerpen beleidsmatig onderzoeken ivm actieve gemeentelijke regierol.
- Cultuurhistorische waarden- en perspectiefkaart opstellen en koppelen aan de structuurvisie (of vaststellen als structuurvisie). Breed opgezet beeldkwaliteitplan daaraan koppelen.

### **Aanbevelingen educatie, cultuur, toerisme en educatie**

- Overleg starten met bedrijven, horeca en erfgoedinstellingen over steun aan deze waarden.
- Actieve voorlichting aan eigenaren:
  - Monumentpaspoort: uitgave van een klein boekwerkje over kernkwaliteiten.
  - Informatiebijeenkomsten met actuele relevante onderwerpen.
  - Inzetten op mondeling contact met eigenaren van erfgoed - platform.
  - Bijeenkomsten voor eigenaren van erfgoed, waarin een actueel onderwerp wordt behandeld.
  - Voorlichting over monumenten op de gemeentelijke site.
  - Restauratiewijzer
  - Voorlichting via media, waaronder belangrijke gegevens voor eigenaren, door middel van publicaties in nieuwsbladen, brochures, flyers, etc...
- Bedenken van stimulerende maatregelen voor eigenaren:
  - Ondersteunen initiatieven voor erfgoed, geven van een jaarlijkse prijs.
- Samenwerking met onderwijsinstellingen.

### **Aanbevelingen financiën**

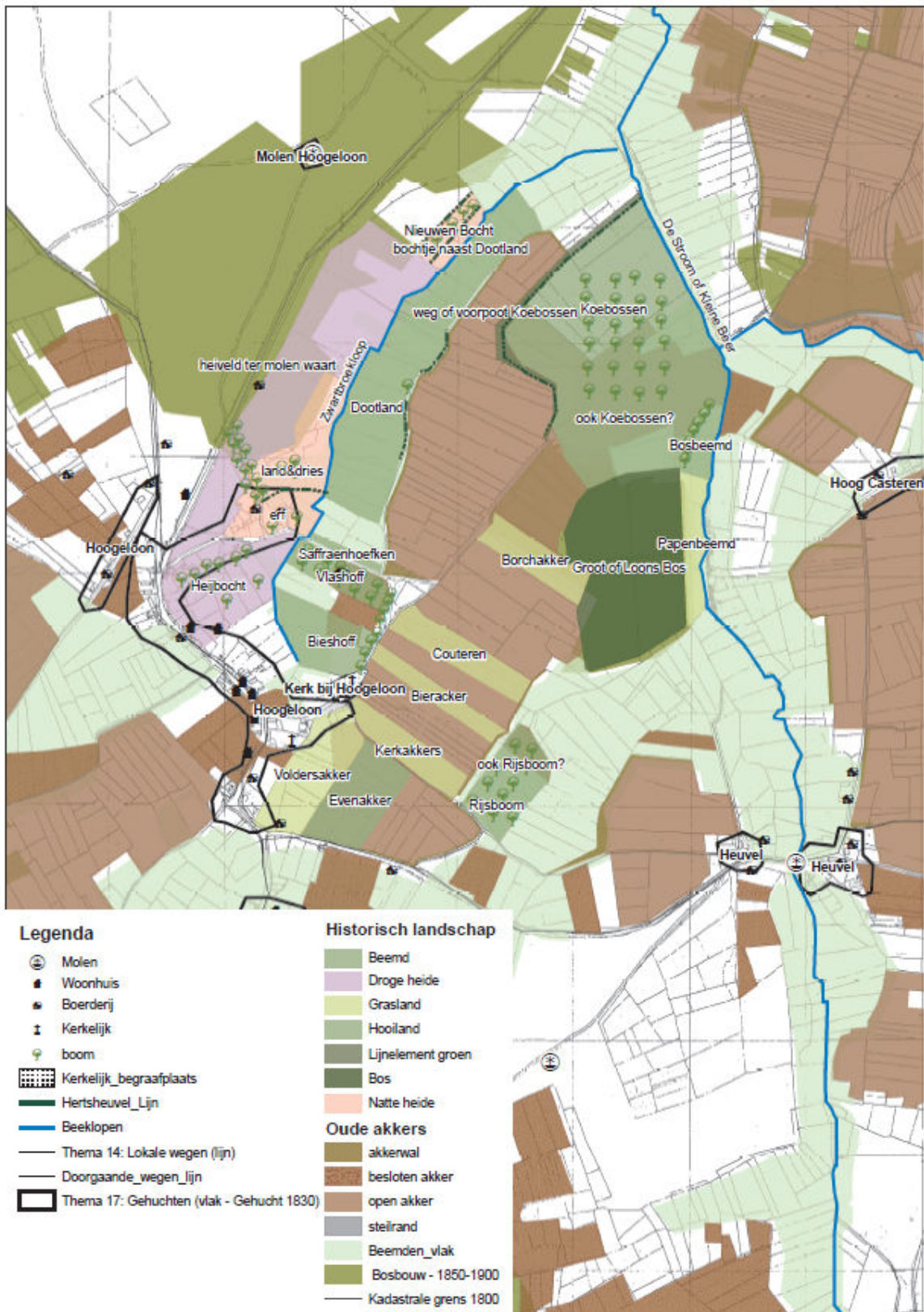
- Onderzoek de mogelijkheden van een revolving fonds voor het erfgoed op lokaal of regionaal niveau.
- Een structureel budget ten behoeve van beleidsontwikkelingen en stimulerende activiteiten.
- Stel slimme financieringsconstructies op, bijvoorbeeld:
  - Pas principe 'de verstoorder betaalt' ook bovengronds toe.
  - Bij grondaan-verkoop een bedrag per m2 opnemen voor het erfgoedfonds.
  - Evaluatie van de subsidieregeling monumenten in 2012.
  - Subsidieregeling in samenwerking met het NRF onderzoeken.
- Reken onderzoekskosten per hoofd van de bevolking om.
- Doorberekening onderzoekskosten in plankosten ruimtelijke projecten.
- Doorberekening kosten erfgoedbeleid naar andere sectoren als volkshuisvesting, recreatie, toerisme en cultuur.
- Onderzoeken economische spin-off van erfgoed als investering in de gemeente/regio.
- Overlegplatform met het bedrijfsleven voor ondersteuning erfgoedbeleid.

### **Aanbevelingen organisatie**

- Procesbeschrijvingen opstellen en werkafspraken maken.
- Proactieve houding intern en extern.
- Vervolgens taakstelling in beleid (en ruimtelijke ontwikkeling), uitvoering (vergunning en handhaving) en communicatie omschrijven.
- Samenwerking met de Kempengemeenten evalueren.

- Onderzoeken om taken zoals een back-office en (regionale) monumentencommissie bij deskundige externe organisaties onderbrengen (RUD, SRE Milieudienst)





Uitsnede uit de erfgoedkaart van Bladel: detail Hoogeloon.

## 12. Literatuur

*Archeologie en Bestemmingsplannen, Juridisch –planologische mogelijkheden voor de bescherming van archeologische waarden*, Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten/Royal Haskoning, december 2003.

Arts, N., 1996: Archeologie in Zuidoost-Brabant: activiteiten en problemen, in: N. Arts, *Archeologie en Ruimtelijke Ordening in Zuidoost-Brabant* (Zuidnederlandse Archeologische Rapporten 2), Eindhoven, 7-12.

Bade, T. & G. Smid, 2008: *Eigen haar is goud waard. Over de economische baten van cultuurhistorisch erfgoed* (TripleE), Arnhem.

*Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg*, uitgegeven onder verantwoordelijkheid van de minister Plasterk van OC7W, Den Haag 2009.

*Beleidsplan Archeologie Eindhoven en Helmond 2008 – 2012*, Eindhoven.

*Belvédère: Beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting*, uitgegeven onder verantwoordelijkheid van de bewindslieden van OC&W, LNV, VROM, en V&W, Den Haag 1999.

Berkvens, R., 2007: *Verslag inventarisatie werkvoorraad regionale archeologische monumentenzorg Samenwerkingsverband Regio Eindhoven*, Eindhoven.

Berkvens, R. 2009: *Beleidsplan Archeologische Monumentenzorg gemeente Geldrop-Mierlo* (SRE Milieudienst), Eindhoven.

Berkvens, R. 2010: *Beleidsplan Archeologische Monumentenzorg gemeente Best* (SRE Milieudienst), Eindhoven.

Berkvens, R. & T. v.d. Rijdt, 2007: De toekomst van de archeologie in Kempen- en Peelland, in: *Westerheem* 4, jrg. 56, Deventer 2007, p. 324-333.

Beukers, E./M. de Boer (red.), 2009: *Erfgoedbalans 2009: archeologie, monumenten en cultuurlandschap in Nederland*, Amersfoort (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Bijsterveld, A.J. 2009: Maakbaar Erfgoed. Perspectieven op regionale geschiedenis, cultureel erfgoed en identiteit in Noord-Brabant, Tilburg, p. 125-137.

Genabeek, R.J.M. & L. Tebbens, 2007: *Notitie archeologiebeleid gemeente Sint-Oedenrode* (BAAC), 's-Hertogenbosch.

Gemeente Amsterdam, 2005: *Ruimte voor geschiedenis. Beleidsnota monumenten en archeologie Amsterdam 2005-2010*.

Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002. *Monumentenverordening 2002*.

Gerritsen, F. & E. Rensink (red.), 2004: *Beekdallandschappen in archeologisch perspectief. Een kwestie van onderzoek en monumentenzorg* (NAR 28), Amersfoort.

*Handreiking gemeentelijke monumentencommissies*, uitgegeven onder verantwoordelijkheid van de VNG, Federatie Welstand en de rijksdienst (RCE), Den Haag 2009.

Hendriks, J. 2008: *Erfgoed in context. Erfgoedvisie Breda 2007-2015*, Breda.

- Hessing, W.A.M. & M. Alkemade, 2009: *Voorbeeldbeleidsplan gemeentelijke archeologische monumentenzorg, versie 2.0 (uitgave Convent van Gemeentelijk Archeologen/CGA)*, Bunschoten/Amsterdam.
- Hessing, W.A.M., M. Alkemade & K. Kaptein, 2009: *Handreiking Gemeentelijke Archeologische Monumentenzorg* (uitgave Vereniging Nederlandse gemeenten/VNG).
- Hoogenboom, F., 2010: *“Tot hier...en nu verder. Archeologie als gemeentelijk taakveld in de provincie Utrecht, een evaluatie”* (scriptie Erfgoedstudies VU Amsterdam), Amsterdam.
- Janssen, J. 2006: *Vooruit denken en verwijlen, de (re)constructie van het platteland in Zuidoost-Brabant 1920-2000*, (Stichting zuidelijk historisch contact Tilburg), Tilburg.
- Luinge, R.A.C., 2008: *Bouwen, ruimte en archeologie. Juridisch kader voor niet-archeologen* (SIKB uitgave).
- Moonen, B., 2008: *Begrensd verleden. Een archeologische verwachtings- en beleidskaart en cultuurhistorische waardenkaart voor de gemeente Venray* (RAAP rapport 1482), Weesp.
- Provincie Noord-Brabant, 1989-1995: *Monumenten Inventarisatie Project (MIP)*, Den Bosch.
- Provincie Noord-Brabant, 2010: *Verordening Ruimte*, Den Bosch.
- Rijdt, T. v.d. & R. Berkvens, 2010: *Verleden wordt heden. Een handreiking voor vrijwilligers in de archeologische monumentenzorg*, Eindhoven.
- ROB, 2003: *Archeologie en bestemmingsplannen. Juridisch-planologische mogelijkheden voor de bescherming van archeologische waarden*, Rapportage onderzoek Royal Haskoning in opdracht van de ROB, Utrecht.
- Ruijgrok, E.C.M. (Witteveen+Bos), 2004: *Economische waardering van cultuurhistorie. Case studie Tieler- en Culemborgerwaard* (Projectbureau Belvedere en Provincie Gelderland ), Rotterdam.
- Ruijgrok, E.C.M. (Witteveen+Bos), 2008: *Handreiking Cultuurhistorie in m.e.r. en MKBA* (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed & Projectbureau Belvedere ), Wageningen.
- Theunissen, L. & M. Meffert, Groeten uit Brabant. Archeologische Monumentenzorg in Noord-Brabant: terugblik en toekomst, in: O. Brinkkemper et.al. (eds.) *Vakken in vlakken. Archeologische kennis in lagen* (Nederlandse Archeologische Rapporten 32), Amersfoort, 215-270.
- Tol, A.J. & W. Laan, 2009: *Begrensd land. Een studie naar de archeologische landschappen van Noord-Brabant* (Archol rapport 125), Leiden.
- Wijk, I.M. van & L.G.L. van Hoof, 2005: *Stein, een gemeente vol oudheden. Een archeologische beleidskaart voor de gemeente Stein* (Archol rapport 29), Leiden.
- Wijk, I.M. van & J. Orbons, 2009: *Verleden met toekomst. Archeologische beleidskaart en groevenbeleidskaart voor Valkenburg aan de Geul* (Archol rapport 121), Leiden.

Websites:

[www.cultureelerfgoed.nl](http://www.cultureelerfgoed.nl)

[www.wederopbouwbank.nl](http://www.wederopbouwbank.nl)

[www.kich.nl](http://www.kich.nl)

[www.bladel.nl](http://www.bladel.nl)

[www.herbestemming.nu](http://www.herbestemming.nu)



*Zichtbaar erfgoed in Bladel: oefenschip en observatiepost uit WOII (boven en onder) en het oude tramspoor weer verbeeld door middel van een kunstwerk in het beekdal van de Beerze (midden).*



## 13. Begrippenlijst

**Amateurarcheoloog** – Amateurarcheologen hebben geen juridische status in het systeem van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ). Zij mogen daarom geen – althans niet zelfstandig - onderzoek verrichten waarvoor een opgravingsvergunning nodig is (boren, opgraven, begeleiden). Toch worden de activiteiten van amateurs door de ‘officiële’ archeologie van groot belang geacht en zoveel mogelijk gestimuleerd. In uitzonderingsgevallen kan de RCE aan ‘ervaren amateurs’ toestemming geven om onder de opgravingsvergunning van de RCE zelfstandig kleine opgravingen te verrichten. Dit kan gebeuren bij noodgevallen en op vrij gegeven terreinen (na een negatief selectiebesluit). Hiervoor is toestemming van de eigenaar en/of gebruiker van de grond vereist. Ook is het toegestaan dat amateurs zonder op te graven waarnemingen doen bij niet-archeologisch graafwerk op voorwaarde dat zij eventuele vondsten melden bij de RCE. Dit mag echter uitsluitend wanneer op dit project geen onderzoeksverplichting op rust. Amateurs mogen nooit worden ingezet als goedkoop alternatief voor een professionele firma. Van belang wordt ook geacht dat amateurs buiten projecten waarvoor een onderzoeksverplichting geldt, oppervlaktekarteringen uitvoeren, in het bijzonder op akkers in hun omgeving. Hiervoor is toestemming van de eigenaar en/of gebruiker van de grond vereist. Vondsten dienen te worden gemeld bij de RCE. Deelname van amateurs aan professioneel onderzoek is alleen additioneel mogelijk zodat geen concurrentievervalsing optreedt. Wegens veiligheids- en verzekeringsaspecten kan dit alleen met toestemming van de onderzoeksleiding.

**Archeologische begeleiding** - Een Archeologische Begeleiding (AB ) vindt plaats tijdens de uitvoering van de bodemingrepen door de initiatiefnemer en heeft als doel het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen. Een archeologische begeleiding (AB) mag volgens de KNA alleen worden uitgevoerd:

- wanneer als gevolg van fysieke belemmeringen het niet mogelijk is om adequaat vooronderzoek te doen;
- wanneer op grond van de beschikbare archeologische informatie wordt geconcludeerd dat preventief en/of intensief opgraven niet (meer) nodig is, maar men toch graag het zekere voor het onzekere wil nemen of met extensief, maar adequaat onderzoek tijdens het bouwproject adequate informatie kan verzamelen;
- wanneer sprake is van bijzondere onderzoeksvragen bij uitvoeringstrajecten.

In een standaard situatie moet voor een inventariserend veldonderzoek of voor een opgraving worden gekozen.

In de archeologische praktijk onderscheidt men drie vormen van archeologische begeleiding.

1. Reactief. Directievoerders, opzichters, grondwerkers, kraanmachinisten en dergelijke worden van tevoren geïnstrueerd om alert te zijn op bepaalde verschijnselen. Indien die worden aangetroffen, wordt een archeoloog gewaarschuwd die de vondst of het spoor per omgaande documenteert. Bouwwerkzaamheden en dergelijke worden niet of beperkt vertraagd.
2. Actief. Bij de uitvoering van de werkzaamheden is (semi-)permanent een archeoloog aanwezig om vondsten of sporen te documenteren. Bouwwerkzaamheden en dergelijke worden niet of beperkt vertraagd.
3. Pro-actief. Graafwerk (bijvoorbeeld het aanleggen van een bouwput) wordt uitgevoerd onder archeologisch toezicht totdat een bepaald niveau of een bepaalde locatie bereikt is. Dan worden de bouw-, sloop- of graafwerkzaamheden gedurende een van tevoren afgesproken periode op die locatie opgeschort, zodat een archeologisch onderzoek uitgevoerd kan worden. Na voltooiing daarvan wordt het terrein archeologisch vrijgegeven en kan het project worden voortgezet. Het archeologisch onderzoek kan eerst als proefsleuvenonderzoek worden uitgevoerd en zonodig vlakdekkend (als opgraving) worden voortgezet.

**Archeologische beleidskaart** - Kaart, afgeleid van een archeologische verwachtingen- en waardenkaart, die de ruimtelijke grondslag geeft voor een AMZ-beleid. De archeologische beleidskaart geeft aan welke gebieden in een bestemmingsplan de (dubbel)bestemming archeologie (zouden)

moeten krijgen. Deze gebieden zijn onderscheiden in zones of terreinen, waar een op onderdelen verschillend beleid kan worden gehanteerd.

**AMK** – De Archeologische Monumenten Kaart (AMK) is in samenwerking met de verschillende provincies en gemeentelijk archeologen ontwikkeld. Op de kaart staan de terreinen aangegeven waarvan al bekend is dat er archeologische waarden aanwezig zijn. De terreinen zijn beoordeeld op de criteria kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde. Op grond van deze criteria zijn de terreinen ingedeeld in terreinen met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde. Onder deze laatste categorie vallen ook de wettelijk beschermde monumenten. De AMK is één van de bronnen om ruimtelijke plannen, zoals streek- en bestemmingsplannen, te kunnen opstellen, beoordelen en toetsen op hun gevolgen voor de archeologie. Een groot aantal provincies gebruikt de AMK ook als bron voor de ontwikkeling van digitale cultuurhistorische waardenkaarten.

De AMK biedt echter altijd een momentopname. Ieder jaar komen er nieuwe archeologische terreinen bij, vervallen bestaande terreinen of worden groter of juist kleiner. Daarnaast kunnen terreinen die niet op de AMK staan, toch waardevolle archeologische resten bevatten. De kaarten worden via een roulatiesysteem doorlopend herzien.

Voor meer informatie over de AMK's, zie [www.RCE.nl](http://www.RCE.nl)

**AMZ** - Archeologische Monumentenzorg. Een stelsel van voorschriften, maatregelen en procedures gericht op het behoud van archeologische kennisbronnen, hetzij in de bodem (behoud in situ), hetzij door een opgraving (behoud ex situ).

**Archeologisch monument** - Volgens art. 1, lid b2 MW 1988 is een archeologisch monument een terrein, welke van algemeen belang is wegens de aanwezigheid van vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken, die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. Om het belang van monumenten te nuanceren is op de AMK het onderscheid gemaakt tussen terreinen van zeer hoge waarde, hoge waarde en waarde. Binnen de categorie terreinen van zeer hoge waarde zijn sommige terreinen aangewezen als beschermd monument.

**Archeologische waarneming** - Een aangetroffen of gesignaleerd archeologisch fenomeen. Dit kan de vondst van een bepaald (gebruiks)voorwerp zijn of de waarneming van de aanwezigheid van in de bodem aanwezige sporen die wijzen op menselijke activiteit in het verleden. Waarnemingen worden gedaan tijdens gerichte archeologische onderzoeken (van akkerbezoeken tot en met opgravingen), maar kunnen ook toevallig zijn. Waarnemingen moeten worden gemeld aan de RCE.

**Archis** - Archeologisch Informatiesysteem, de door de RCE beheerde geautomatiseerde databank voor Nederland, waarin allerlei gegevens over archeologische vindplaatsen en terreinen in Nederland zijn opgeslagen, daterend van de prehistorie tot en met de nieuwe tijd.

**Behoudenswaardig** - In de KNA gehanteerde term om aan te geven dat een terrein zo waardevol is dat behoud in situ, of anders een opgraving, noodzakelijk is om de daarin aanwezige archeologische gegevens te behouden. Indien de uitspraak 'behoudenswaardig / niet behoudenswaardig' op voldoende waarderend onderzoek berust, is deze kwalificatie het sleutelbegrip bij het selectiebesluit.

**Behoud in-situ** - Behoud van archeologische waarden in de bodem.

**Behoud ex-situ** - Behoud van archeologische waarden door opgraving.

**Bevoegd gezag** - De overheid (in dit geval de gemeente) die het selectiebesluit neemt en het Programma van Eisen goedkeurt.

**Booronderzoek** - Methode bij inventariserend veldonderzoek, gebaseerd op het verrichten van grondboringen, waarbij vooral wordt gelet op de bodemopbouw en het voorkomen van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool en fosfaatconcentraties.

**Bouwhistorie** - de geschiedenis van een pand is af te lezen uit de sporen van bouw en verbouw. Deze sporen zijn inzichtelijk te maken met een bouwhistorisch onderzoek.

**Brim** - Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten. Per 1 januari 2011 is de BRIM 2011 van kracht.

**Bureauonderzoek** – Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie over verwachte en/of aanwezige archeologische waarden binnen een omschreven gebied, resulterend in een gespecificeerde verwachting.

**CMA** – Het Centraal Monumenten Archief. Hierin is alle (papieren) informatie die de RCE heeft over een AMK-terrein opgenomen. Omdat dit soms zeer uitvoerige informatie is (kadastrale gegevens en dergelijke) is niet altijd alle informatie opgenomen in Archis, maar deels wel via “livelink” te benaderen.

**Cultuur** - De wijze waarop gemeenschappen hun uitdagingen ten aanzien van primaire levensbehoeften benaderen en oplossen, afhankelijk van factoren als tijd, ruimte en kennis. Deze oplossingen vormen een systeem, ofwel de cultuur van de gemeenschap, waaraan men in mystieke of materiële zin uiting kan geven. Datgene wat wij vaak ‘cultuur’ noemen (bouwkunst, literatuur, etc.) vormt de materiële afspiegeling van het geheel van normen en waarden van de groep.

**Cultuurhistorische verkenning** - een instrument dat in een vroeg stadium van planvorming het cultuurhistorische belang van het plangebied belicht in relatie tot toekomstige ontwikkelingen.

**Cultuurhistorische waarden** -: er is sprake van cultuurhistorische waarden wanneer uit de cultuurhistorische inventarisatie blijkt dat het om waardevolle en dus behoudenswaardige relictten (overblijfselen) uit het verleden gaat.

**Fysiek beschermen** - Het duurzaam in stand houden van archeologische waarden *in situ* als bron van kennis en beleving. Het streven is het (verdere) verval van archeologische waarden tegen te gaan en aangerichte schade, zo mogelijk, te herstellen.

**Gemeentelijk archeologisch adviseur** - Archeologisch deskundige, extern in te huren, met de status van seniorarcheoloog (volgens KNA). Inhoudelijke expertise kan ook worden verkregen door het in dienst nemen van een gemeentearcheoloog of - samen met omliggende gemeenten - een regioarcheoloog.

**Gemeentelijk beschermd dorpsgezicht** - De Erfgoedverordening regelt de aanwijzing tot gemeentelijk beschermd dorpsgezicht. De aanwijzingsprocedure is op dezelfde wijze geregeld als de aanwijzing tot gemeentelijk monument.

**Gemeentelijk medewerker archeologie** - Medewerker die de vergunningaanvraag beoordeelt op onderzoeksverplichting en het archeologisch onderzoekstraject begeleidt.

**Gemeentelijk monument** - De Erfgoedverordening regelt de aanwijzing tot een beschermd gemeentelijk monument. Het college van burgemeester en wethouders kan, al dan niet op verzoek van belanghebbenden, onroerende monumenten aanwijzen als beschermd monument. Het college besluit nadat de monumentencommissie heeft geadviseerd.

Het is verboden, zonder een besluit van het college, een beschermd gemeentelijk monument af te breken, dan wel geheel of gedeeltelijk te beschadigen, te bekladden of te vernielen. Het is tevens



verboden zonder of in afwijking van een vergunning een beschermd monument af te breken, te verstoren, te verplaatsen, in enig opzicht te wijzigen, te herstellen, te gebruiken op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.

**Gedeselecteerd gebied** - gebied waar in het verleden al (afdoende) archeologisch (voor)onderzoek heeft plaatsgevonden en/of waarvan besloten is dat er geen (verder) onderzoek nodig is.

**IKAW** – Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden is een door de RCE geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem. Onderscheiden worden als trefkanszones: hoge trefkans, matige trefkans, lage trefkans, zeer lage trefkans. De 'score' op de IKAW kan echter nooit voldoende zijn om op gemeentelijk niveau vast te stellen of archeologie wordt verstoord.

**Inventariserend onderzoek** – Het archeologisch vooronderzoek of inventariserend onderzoek bestaat uit vier stappen – Bureauonderzoek en Verkennend-, Karterend- en Waarderend Inventariserend Veldonderzoek – met als uiteindelijk doel vast te stellen of in een plangebied archeologische resten aanwezig zijn en, zo ja, of deze resten zo waardevol zijn dat zij behouden dienen te worden (behoudenswaardig). Het resultaat van het IVO is een rapport met een waardering, en een (selectie-)advies, aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden.

**Karterend onderzoek** - Tijdens de kartering wordt het terrein systematisch onderzocht op de aanwezigheid van vondsten en/of sporen. Een kartering kan bestaan uit booronderzoek, aangevuld met een oppervlaktekartering. De boordichtheid wordt bepaald door de specifieke onderzoeksvraag. Een andere veel gehanteerde onderzoeksmethode is karterend onderzoek door middel van proefsleuven (of proefputten). Deze methode is geschikt voor het opsporen van vindplaatsen die zich met name kenmerken door de aanwezigheid van grondsporen (bijv. grafvelden en vondstarme nederzettingen). Voor beide onderzoeksmethoden bestaan leidraden die zijn gekoppeld aan de KNA.

**KNA** - De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) bevat alle eisen waaraan archeologisch onderzoek en het beheer van archeologisch vondst- en documentatiemateriaal minimaal moet voldoen. De KNA is het handboek dat de inhoudelijke en ambachtelijke eisen van archeologische werkzaamheden in het proces van Archeologische Monumentenzorg beschrijft en dat eisen stelt aan de uitvoerders binnen dat proces. In de KNA is omschreven welke handelingen tenminste moeten worden uitgevoerd en welke producten tenminste moeten worden geleverd om van basiskwaliteit te kunnen spreken. Bedrijven met een opgravingsvergunning van de Minister van OCW zijn verplicht volgens de KNA te werken (AMvB Besluit toelating archeologische opgravingsmarkt). De KNA is te downloaden vanaf de website van de SIKB: [www.sikb.nl](http://www.sikb.nl).

**Meldingsplicht** - Sinds het aannemen van de eerste Monumentenwet in 1961 bestaat er in Nederland een meldingsplicht (Monumentenwet 1988 art. 53): "Degene die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is, meldt die zaak zo spoedig mogelijk bij Onze minister." Het niet melden is een strafbaar feit.

**MoMo** – Modernisering Monumentenzorg. Belangrijke doelen van de Modernisering van de Monumentenzorg die per 1-1-2012 in zullen gaan, zijn het stimuleren en ondersteunen van gebiedsgericht werken, het belang van cultuurhistorie laten meewegen in de ruimtelijke ordening, het formuleren van een visie op erfgoed en het verminderen van de administratieve lastendruk. Het monumentenbeleid moet beter inspelen op de kwaliteit van de omgeving. Verder is het van belang om de monumentenzorg beter te laten aansluiten op maatschappelijke vraagstukken.

**Monument** - Zaak, welke van algemeen belang is wegens zijn schoonheid, wetenschappelijke betekenis of cultuurhistorische waarde. Onroerende monumenten (gebouwen, terreinen) kunnen wettelijk beschermd worden.

**Monumentale waarden** - er is sprake van monumentale waarden wanneer terreinen, objecten en complexen goed bewaarde en aanwezige dragers van de cultuurhistorische identiteit bevatten.

**Nationale Onderzoeksagenda Archeologie** - De NOaA geeft inzicht in de actuele thema's en vragen die in de huidige archeologische discussie centraal staan en waaraan nieuw uitvoerend onderzoek een bijdrage kan leveren. In de NOaA wordt soms ook aangegeven wat de meest geschikte onderzoeksmethoden zijn voor de beantwoording van deze vragen; hij verduidelijkt de potentiële relaties tussen uitvoerend onderzoek en vigerende onderzoeksprogramma's en hij geeft inzicht in het belang van specialistisch onderzoek (bijv. van specifieke materiaalcategorieën). De NOaA kan ingezet worden als instrument voor het opstellen van onderzoeksplannen, de selectie en waardering van vindplaatsen en het opstellen van Programma's van Eisen Het is een gemeenschappelijk product van het hele archeologisch veld (RCE, Universiteiten, Bedrijfsleven, Gemeentelijke archeologen).

**Niet-destructieve technieken** - archeologische onderzoekstechnieken waarbij de bodem niet verstoord wordt. Te denken valt aan luchtfotografie, grondradar, elektrische of elektromagnetische weerstandsmetingen.

**Onderzoeksverplichting** - Wanneer een initiatiefnemer van een bodemingreep een omgevingsvergunning vraagt, dient te worden vastgesteld of het plan strijdig is met de bestemming die op het betreffende terrein rust. Indien sprake is van een (dubbel)bestemming archeologie dient beoordeeld te worden of een archeologisch onderzoek verplicht is (omdat het initiatief bedreigend is voor het archeologische bodemarchief) of dat hiervoor ontheffing verleend kan worden. Indien er sprake is van een onderzoeksplicht geldt deze in eerste instantie voor het vooronderzoek (inventariserend veldonderzoek). Dat leidt tot een rapport waaruit de waarde blijkt van het terrein waarvoor de vergunning wordt aangevraagd. Indien dit terrein van archeologisch belang is, kan een verdere verplichting worden opgelegd, namelijk het laten uitvoeren van een opgraving of begeleiding of het treffen van maatregelen om de archeologische waarde in de bodem te behouden.

**Opgraving** - Een opgraving of Definitief Onderzoek (DO) is een preventieve vorm van onderzoek. Dat wil zeggen dat het veldwerk van het onderzoek aangevangen en afgesloten wordt voor aanvang van de ingreep waarvoor het onderzoek nodig is. Een opgraving heeft als doel het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden. De consequentie is dat na de opgraving de vindplaats niet meer bestaat ('opgraven = vernietigen').

**Opgravingsvergunning**- Archeologisch bodemonderzoek (boren, proefsleuven, opgraven, begeleiding) mag alleen uitgevoerd worden door partijen die beschikken over een opgravingsvergunning verstrekt door de Minister van OCW. Aan organisaties, zowel publiek- als privaatrechtelijk, die aan kunnen tonen dat zij bekwaam zijn tot het doen van archeologische opgravingen en voldoen aan de voorwaarden die gesteld worden in het Besluit op de Archeologische Monumentenzorg (Bamz) kan een opgravingsvergunning worden verleend door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), in opdracht van de minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW). Deze bekwaamheidseis is uitgewerkt in artikel 17 van het Besluit op de Archeologische Monumentenzorg (Bamz).<sup>29</sup>

**Onderzoeksgebied** - Het geografische gebied waarop het onderzoek betrekking heeft.

**Oppervlaktekartering** – Karteringsmethode waarbij aan de hand van vondsten aan het oppervlak vindplaatsen worden gelokaliseerd. Hiertoe worden vooral akkerbouwpercelen (in verband met de vondstzichtbaarheid) in raaien met een regelmatige tussenafstand belopen, waarbij het oppervlak op vondsten wordt geïnspecteerd.

<sup>29</sup> Op de site van de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB) is een lijst te vinden van gecertificeerde archeologische bedrijven en vergunninghouders: [www.sikb.nl](http://www.sikb.nl).

**Plangebied** - Het gebied waarbinnen de realisering van de planvorming het bodemarchief kan bedreigen.

**Proefsleuf** - Methode bij Inventariserend veldonderzoek. Voor de juiste toepassing bij verkennend of karterend proefsleuvenonderzoek bestaat er sinds kort de leidraad proefsleuvenonderzoek. Voor waarderend proefsleuvenonderzoek op de zandgronden is het van belang om, indien mogelijk, een minimale sleufbreedte van 4 m aan te houden. Sleuven dienen bij voorkeur dwars op de bestaande hoogtelijnen te worden aangelegd.

**PvA** – Een Plan van Aanpak bij een opgraving geeft weer hoe een archeologische uitvoerder de vragen zoals omschreven in het Programma van Eisen denkt te gaan beantwoorden. Bij een PvA van een booronderzoek wordt het doel en de vraagstelling omschreven, evenals de werkwijze, maar gaat er geen PvE of goedkeuring door het bevoegd gezag aan vooraf.

**PvE** – Het PvE is een door een bevoegde overheid opgesteld of bekrachtigd document dat de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats geeft en de daaruit af te leiden eisen formuleert met betrekking tot het uit te voeren werk en het te leveren product.

**Quick scan** - Snelle toets door een seniorarcheoloog om te adviseren of een vrijstelling verleend kan worden van de verplichting om de waarde van een terrein middels inventariserend onderzoek te laten bepalen.

**RCE** – Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Deze dienst is in 2006 ontstaan uit de fusie tussen de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ). Hiermee is bestuurlijk en inhoudelijk vorm gegeven aan het nieuwe rijksbeleid inzake erfgoed, waarin geen onderscheid meer wordt gemaakt tussen zichtbare en onzichtbare cultuurhistorische waarden (het bodemarchief, gebouwde monumenten en landschap). De RCE is de uitvoerende dienst van de minister van OCW. Zie [www.RCE.nl](http://www.RCE.nl)

**Rijksbeschermd dorpsgezicht** - De Monumentenwet 1988 regelt tevens de aanwijzing tot beschermd stads- of dorpsgezicht. De Ministers van OC & W en de Minister van VROM kunnen stads- of dorpsgezichten aanwijzen als beschermd stads- of dorpsgezicht. Zij dienen hiervoor de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische commissie en de Raad voor Cultuur te horen. De Ministers beslissen over aanwijzing binnen zestien maanden na verzending aan voornoemde organen. De gemeenteraad stelt ter bescherming van een beschermd stads- of dorpsgezicht een beschermd bestemmingsplan vast.

In een beschermd stads- of dorpsgezicht is het verboden een bouwwerk geheel of gedeeltelijk af te breken zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (omgevingsvergunning; activiteit slopen).

Een vergunning mag worden geweigerd, indien voor een in plaats van het te slopen bouwwerk op te richten bouwwerk nog geen vergunning is aangevraagd. Een vergunning moet worden geweigerd indien vergunning ingevolge de Monumentenwet 1988, een gemeentelijke Erfgoedverordening is vereist en deze vergunning niet is verleend.

**Rijksmonumenten** - De Monumentenwet 1988 regelt de aanwijzing tot rijksmonument. De Minister van OC&W kan, al dan niet op verzoek van belanghebbenden, onroerende monumenten aanwijzen als beschermd monument. De Minister vraagt om adviezen bij diverse partijen voor zijn besluit. Het is verder verboden om zonder vergunning, een beschermd monument te beschadigen of te vernielen. Het is tevens verboden zonder of in afwijking van een vergunning een beschermd monument af te breken, te verstoren, in enig opzicht te wijzigen, te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.

**SIKB** – Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer ([www.sikb.nl](http://www.sikb.nl)).

**Selectieadvies** - In de rapportage van een vooronderzoek moet, nadat de vindplaats gewaardeerd is, een selectieadvies worden opgenomen. In het selectieadvies worden door de archeologisch uitvoerder voorstellen gedaan voor het vervolgtraject. Hierbij dient deze zich strikt op inhoudelijk archeologische argumenten te baseren.

**Selectiebesluit** - Een selectiebesluit is het besluit van Burgemeester en Wethouders op grond van art. 39/41 MW 1988, waarin bepaald wordt of de waarde van een terrein voldoende is vastgesteld, en of maatregelen ter bescherming van het archeologisch erfgoed nodig zijn. Deze maatregelen kunnen zijn: een opgraving, archeologische begeleiding, technische behoudsmaatregelen. Een selectiebesluit kan in elke fase van het AMZ-proces genomen worden (na bureauonderzoek, verkennend onderzoek, karterend onderzoek en waarderend onderzoek). Het dient in ieder geval genomen te worden na waarderend onderzoek. In het selectiebesluit wordt niet alleen rekening gehouden met de waarde van het terrein, maar ook met het risico dat de ingreep vormt en met eventuele andere belangen. Bij het selectiebesluit wordt afgewogen of onderzoek of behoud in situ in een kennisbehoefte kan voorzien.

**Seniorarcheoloog** - Archeoloog die voldoet aan de eisen volgens de vigerende KNA: afgeronde universitaire opleiding archeologie, kennis van de relevante onderdelen uit de BRL en de KNA protocollen, Indien de universitaire opleiding niet is afgerond in de archeologie van Noord West Europa dient de minimale aantoonbare ervaringseis uitsluitend betrekking te hebben op werk in de Nederlandse archeologie, 6 jaar werkervaring met gravend onderzoek in Noordwest Europa, waarvan 3 jaar als archeoloog in een leidinggevende functie. 6 relevante publicaties en lid van beroepsvereniging met ethische code

**Site** - een archeologisch gedefinieerde eenheid van tijd, ruimte, complextypen, bijvoorbeeld een Romeins grafveld of een jachtkamp uit het mesolithicum. Binnen een vindplaats kunnen zich meerdere sites bevinden.

**Toevalsvondst** - Tijdens bouw- en andere werkzaamheden kan het voorkomen dat men stuit op een monument. Wanneer er geen sprake is van een officiële opgraving, spreken we over een toevalsvondst. Het begrip monument wordt hier gebruikt volgens de definitie van art. 1, onder b, sub 1 Monumentenwet 1988. Dit betreft alle vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde.

**Standaardrapport** - Schriftelijk rapport over een opgraving waarin de informatie wordt weergegeven en geïnterpreteerd conform de specificaties van de KNA. De basisgegevens dienen zodanig (controleerbaar) te worden gepresenteerd dat verder wetenschappelijk onderzoek kan worden uitgevoerd. Het rapport dient tevens in digitale vorm, inclusief complete basisregistratie, aangeleverd te worden.

**Verkennend onderzoek** - De verkennende fase heeft tot doel inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden. Een eenvoudige terreininspectie, maar ook geoarcheologisch booronderzoek behoren tot de middelen. Het doel is kansarme zones uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor de volgende fasen.

**Verstoring** - Aantasting van een gebied met archeologische waarden. Dit verschijnsel kan zich voordoen: door erosie, afgraving of egalisatie, door (diepe) bewerking van de bovengrond, door zetting als gevolg van ophoging, door verdroging en verzuring.

**Verwachtingskaart**: Kaart waarop aangegeven staat waar archeologische vindplaatsen aangetroffen (zouden) kunnen worden. De verwachting of trefkans kan uiteenlopen van geen of zeer laag tot zeer hoog. Verwachtingskaarten worden vaak gecombineerd met monumentenkaarten en soms ook met kaarten waar vindplaatsen of waarnemingen opstaan.

**Vindplaats** - een locatie waar archeologische vondsten zijn gedaan.



**Waarderend onderzoek** - De waarderende fase van het inventariserend veldonderzoek dient om meer duidelijkheid te verkrijgen over de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten ten behoeve van de waardebeoordeling (aldan niet behoudenswaardig). Hierbij dient ook (indien van toepassing) de onderzoeksagenda van de gemeente en provincie en de Nationale Onderzoeksagenda (NOA) te worden betrokken. Uiteindelijk volgt op basis van de waardestelling een selectieadvies en selectiebesluit.

**Waardering** - Het bepalen van de kwaliteit van: het bodemarchief, van vondstmateriaal of van een monster. Het vaststellen van de kwaliteit van het bodemarchief geschiedt op basis van:

- belevingsaspecten (schoonheid en herinneringswaarde), - fysieke criteria (gaafheid en conservering); deze geven de mate aan waarin archeologische overblijfselen nog intact en in hun oorspronkelijke positie aanwezig zijn,
- inhoudelijke criteria (zeldzaamheid, informatiewaarde, context- of ensemblewaarde en representativiteit).

De waardering van een vindplaats of een groep van vindplaatsen leidt tot een uitspraak over de behoudenswaardigheid ervan en vormt de basis voor het selectieadvies. Na het verwerken van het vondstmateriaal kan dit worden gewaardeerd om een selectie te kunnen maken van materiaal dat voor deponering in aanmerking komt (selectiemateriaal). Monsters worden gewaardeerd teneinde een indruk te krijgen van de diversiteit, kwantiteit en conservering van organische resten (scannen).

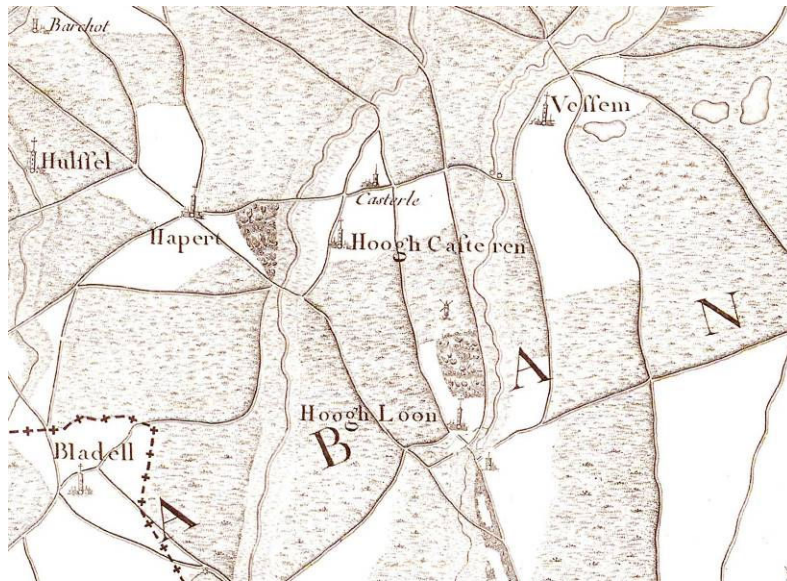
**WABO** - Wet algemene bepalingen omgevingsrecht die de geïntegreerde omgevingsvergunning regelt.

**WAMZ** - Wet op de Archeologische Monumentenzorg, de implementatie op nationaal niveau van het Verdrag van Valletta (Malta) uit 1992.

**WKPB** - Wet Kenbaarheid Publiekrechtelijke Beperkingen.

**WRO** - Wet op de ruimtelijke ordening, oude regeling.

**Wro** - Wet op de ruimtelijke Ordening (Wro) per 1 juli 2008.



Historische kaart van Hoogeloon en Bladel uit de 18<sup>e</sup> en 19<sup>e</sup> eeuw.



## **BIJLAGEN**

**Bijlage 1 De gemeente Bladel en selectiebeleid**

**Bijlage 2 Bestemmingsplan begrippen, regels en toelichting**

**Bijlage 3 Handleiding archeologische beleidskaart**

**Bijlage 4 Samenvatting van de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie**

**Bijlage 5 Richtlijnen cultuurhistorisch, bouwhistorisch en archeologisch onderzoek**

**Bijlage 6 Erfgoedverordening**

**Bijlage 7 Erfgoed Meetlat**

**Bijlage 8 Overzicht bestuurskosten**

**Bijlage 9 Legestarieven**